

ČASOPIS ZA TEORIJU I PRAKSU OSIGURANJA

TOKOVI OSIGURANJA

**DUNAV
OSIGURANJE**

**BEOGRAD 2019 / BROJ 1
GODINA XXXV**

ISSN 1451 – 3757, UDK: 368

BEOGRAD 2019 / BROJ 1 / GODINA XXXV

ISSN 1451 - 3757, UDK: 368

TOKOVI OSIGURANJA

ČASOPIS ZA TEORIJU I PRAKSU OSIGURANJA

BELGRADE 2019/ No. 1/ XXXV YEAR

ISSN 1451 – 3757, UDK: 368

INSURANCE TRENDS

JOURNAL OF INSURANCE THEORY AND PRACTICE

**DUNAV INSURANCE
COMPANY**

Izdavači

KOMPANIJA „DUNAV OSIGURANJE“ A.D.O.
Beograd, Makedonska 4
INSTITUT ZA UPOREDNO PRAVO
Beograd, Terazije 41

Glavni i odgovorni urednik

dr Dragica Janković, član Izvršnog odbora Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd

Urednik

Ljiljana Lazarević Davidović, menadžer za razvoj izdavačke delatnosti, Kompanija „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd

Redakcijski odbor

dr Dragica Janković, član Izvršnog odbora Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd
prof. dr Tatjana Rakonjac Antić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
prof. dr Nataša Petrović Tomić, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Marija Koprivica, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
Ljiljana Lazarević Davidović, menadžer za razvoj izdavačke delatnosti, Kompanija „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd

Izdavački savet

mr Mirko Petrović, predsednik Izvršnog odbora Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd
dr Dragica Janković, član Izvršnog odbora Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd
dr Živojin Đurić, direktor Instituta za političke studije
dr Jovan Ćirić, sudija Ustavnog suda Republike Srbije
prof. dr Jelena Kočović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
prof. dr Jasna Pak, Univerzitet „Singidunum“ u Beogradu
dr Vladimir Čolović, naučni savetnik, direktor Instituta za uporedno pravo u Beogradu
prof. dr Milovan Vidaković, član Naučnog društva Srbije
dr Zoran Radović, naučni saradnik, Institut za uporedno pravo u Beogradu

Lektor

Draško Vuksanović

Prelom teksta

JP Službeni glasnik, Beograd

Redakcija

Makedonska 4/VI, 11000 Beograd
tel. 011/3221-746
i-mejl: redakcija@dunav.com

Štampa

JP Službeni glasnik, Beograd

Tiraž

500 primeraka

Časopis „Tokovi osiguranja“ nalazi se na listi naučnih časopisa Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Uvršćen je u kategoriju M 53 u grupi časopisa za društvene nauke u 2015, 2016. i 2017. godini.

Co-publisher

DUNAV INSURANCE COMPANY
Makedonska 4, Belgrade
INSTITUTE OF COMPARATIVE LAW
Terazije 41, Belgrade

Editor-in-Chief

Dragica Janković, PhD, Member of the Executive Board of Dunav Insurance Company a.d.o., Belgrade

Senior Editor

Ljiljana Lazarević Davidović, Publishing Department Manager, Dunav Insurance Company a.d.o.,
Belgrade

Editorial Board

Dragica Janković, PhD, Member of the Executive Board of Dunav Insurance Company a.d.o., Belgrade

Professor Tatjana Rakonjac Antić, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade

Professor Nataša Petrović Tomić, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade

Marija Koprivica, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade

Ljiljana Lazarević Davidović, Publishing Department Manager, Dunav Insurance Company a.d.o.,
Belgrade

Publishing Board

Mirko Petrović, MA, Chairman of the Executive Board of Dunav Insurance Company a.d.o., Belgrade

Dragica Janković, PhD, Member of the Executive Board of Dunav Insurance Company a.d.o., Belgrade

Živojin Đurić, PhD, Director of Institute of Political Studies

Jovan Ćirić, PhD, Judge of Constitutional Court of the Republic of Serbia

Professor Jelena Kočović, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade

Professor Jasna Pak, PhD, Singidunum University, Belgrade

Vladimir Čolović, PhD, Scientific Advisor, Institute of Comparative Law, Belgrade

Professor Milovan Vidaković, PhD, Member of the Serbian Scientific Society

Zoran Radović, PhD, Research Associate, Institute of Comparative Law, Belgrade

Language Editor

Draško Vuksanović

Graphic Design

JP Službeni glasnik, Belgrade

Editorial Office

Makedonska 4/VI, 11000 Belgrade
Phone: +381 11/3221-746
e-mail: redakcija@dunav.com

Print

JP Službeni glasnik, Belgrade

Circulation

500 copies

The journal Insurance Trends is on the list of periodicals of the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia. It is categorised as M 53, among the social science journals in 2015, 2016 and 2017

ČLANCI – ARTICLES

Mr Slobodan N. Ilijić

POZITIVNOPRAVNI ASPEKTI OBAVEZNOG OSIGURANJA STEČAJNIH UPRAVNIKA I ADVOKATA U SRPSKOM PRAVU OSIGURANJA.....	7
POSITIVE LEGAL ASPECTS OF COMPULSORY INSURANCE OF BANKRUPTCY MANAGERS AND ATTORNEYS IN SERBIAN INSURANCE LAW	21

REAGOVANJA – REVIEW

Prof. dr Jovan Lj. Slavnić

OSVRT NA ČLANAK „O POTREBI UNAPREĐENJA SRPSKOG REGULATORNOG OKVIRA OSIGURANJA USVAJANJEM ZAKONA O UGOVORU O OSIGURANJU“	36
REVIEW OF THE ARTICLE ON “NEED TO IMPROVE SERBIAN INSURANCE REGULATORY FRAMEWORK BY ADOPTING INSURANCE CONTRACT LAW”	53

PRIKAZ SAVETOVANJA – CONFERENCE REVIEW

OSIGURANJE NA TRIDESET PRVOM SUSRETU KOPAONIČKE ŠKOLE PRIRODNOG PRAVA, <i>prikaz: mr Slobodan N. Ilijić</i>	71
INSURANCE AT THE 31ST CONFERENCE OF THE KOPAONIK SCHOOL OF NATURAL LAW, <i>Review by: Slobodan N. Ilijić, LL.M.</i>	81

PRIKAZ KNJIGE – BOOK REVIEW

UPRAVLJANJE RIZICIMA U OSIGURANJU I REOSIGURANJU, <i>autora prof. dr Vladimira Njegomira,</i> <i>prikaz: prof. emeritus dr Boris Marović</i>	92
RISK MANAGEMENT IN INSURANCE AND REINSURANCE, <i>Author: Professor Vladimir Njegomir, PhD,</i> <i>Review by: Professor Emeritus Boris Marović, PhD.</i>	98

INOSTRANO OSIGURANJE – FOREIGN THEORY AND PRACTICE

Propisi Evropske unije – EU Regulations

IZMENE DIREKTIVE O MOTORNIM VOZILIMA: KRATAK PREGLED, <i>prikaz: dr Miloš M. Petrović.</i> AMENDMENTS TO DIRECTIVE ON MOTOR VEHICLES: SHORT OVERVIEW, <i>review by Miloš M. Petrović, PhD</i>	104
--	-----

SADRŽAJ/CONTENTS

Prikaz inostranog članka – Review of International Article:

VEŠTAČKA INTELIGENCIJA – SKRIVENI RIZICI, <i>prikaz: Bojana N. Papović, dipl. filolog</i> ARTIFICIAL INTELLIGENCE – HIDDEN RISKS, <i>Review by Bojana N. Papović, Grad. Phil.</i>	107
VESTI IZ SVETA – FOREIGN NEWS	109
<i>Izbor i prikaz: Bojana N. Papović, dipl. filolog i Slađana D. Andrejić, MA</i> <i>Selection and review by: Bojana N. Papović, Grad. Phil. and Slađana D. Andrejić, MA</i>	
SUDSKA PRAKSA – COURT PRACTICE	114
PITANJA I ODGOVORI – QUESTIONS AND ANSWERS	118
BIBLIOGRAFIJA – BIBLIOGRAPHY	120
<i>Izbor i prikaz: Gordana L. Popović, dipl. filolog</i> <i>Selection and review by: Gordana L. Popović, Grad. Phil.</i>	
POLITIKA ČASOPISA	124
POLICY	129
UPUTSTVO ZA AUTORE ČLANAKA	134
AUTHOR GUIDELINES	139
LISTA RECENZENATA / REFEREES	145

UDK: 340.13:368.042:347.56:347.739+347 921.4(497.11)

Mr Slobodan N. Ilijić¹

POZITIVNOPRAVNI ASPEKTI OBAVEZNOG OSIGURANJA STEČAJNIH UPRAVNIKA I ADVOKATA U SRPSKOM PRAVU OSIGURANJA

PREGLEDNI RAD

Apstrakt

U radu se razmatra deo zakonodavnih reformi u oblasti pravosuđa, i to u dva zakona. U Zakonu o stečaju iz 2009. godine i u Zakonu o advokaturi iz 2011. godine analizirani su pozitivnopravni aspekti uvođenja obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika i advokata. Autor je najpre prikazao kako glase pozitivnopravne odredbe u svakom od ta dva zakona, kao i podzakonski opšti akti doneti na osnovu tih zakonskih odredaba. U nastavku su za svaki od ta dva zakona sagledavani pojedini elementi obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika i advokata. U zaključku se kaže da su u Zakonu o stečaju predviđeni obavezno i dopunsko osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika i da su samo neki važni elementi obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika sumarno regulisani, te je jedino u tom delu predloženo noveliranje Zakona o stečaju. U odnosu na Zakon o advokaturi, zaključeno je da su elementi obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata sumarno regulisani i da zahtevaju noveliranje tog zakona, saglasno izloženim argumentima u ovom radu.

Ključne reči: *obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti; stečajni upravnik; advokat; zakon.*

¹ Član Predsedništva Udruženja pravnika Srbije
I-mejl: slobodanilijic@yahoo.com
Rad je primljen: 11. marta 2019.
Rad je prihvaćen: 23. marta 2019.

I. Uvodne napomene

1.1. U zakonodavstvu Srbije na početku XXI veka započete su velike reforme u oblasti pravosuđa. U tim zakonima uvedena su obavezna osiguranja od profesionalne odgovornosti pojedinih pravosudnih profesija. Važeći Zakon o stečaju² donet je 2009. godine, a počeo je da se primenjuje od 1. jula 2010. godine. Naredne, 2011. godine donet je Zakon o advokaturi.³ Zakon je stupio na pravnu snagu 17. maja 2011. godine, a s primenom odredaba kojim je uvedeno obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata početo je 18. maja 2012. U relativno kratkom vremenskom razmaku ZOS i ZA uveli su obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika odnosno advokata. U ovom radu biće reči o nekim aspektima obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti samo za stečajne upravnike i advokate.

1.2. Individualni stečajni upravnik i advokat spadaju u pravosudne profesije. Kad su u pitanju advokati, nije bilo dilema spadaju li oni u pravosudne profesije. Dileme⁴ oko pripadanja pravosudnim profesijama vezivane su samo za stečajne upravnike. **1.2.1.** Ta dilema se naročito javljala na početku desetogodišnje primene ZOS-a. Tada su postojale Agencija za privatizaciju i Agencija za osiguranje depozita. One su imale ovlašćenja da odrede svoje pojedine zaposlene-poverenike tih agencija da u svojstvu poverenika kolektivnog stečajnog upravnika učestvuju u stečajnom postupku društvenih preduzeća. Ti poverenici kolektivnog stečajnog upravnika vršili su uloge stečajnih upravnika u stečajnom postupku, kao i individualni stečajni upravnici. U međuvremenu, Agencija za privatizaciju je prestala da postoji. Zaposleni-poverenik u Agenciji za osiguranje depozita ne pripada pravosudnoj profesiji. Njega određuje rukovodilac Agencije za osiguranje depozita, on ne polaže ispit za stečajnog upravnika u okviru Agencije za licenciranje stečajnih upravnika i samim tim ne stiče svojstvo aktivnog stečajnog upravnika koga imenuje stečajni sudija, a što je osobito važno – nije dužan, kao poverenik kolektivnog stečajnog upravnika, da se obavezno osigura od profesionalne odgovornosti. Stoga ti poverenici kolektivnog stečajnog upravnika ne spadaju u pravosudne profesije. U pravosudnu profesiju spadaju samo individualni aktivni stečajni upravnici, koje je imenovao stečajni sudija sa liste aktivnih stečajnih upravnika (koju je prethodno formirala Agencija za licenciranje stečajnih upravnika). **1.2.2.** Dalje, individualni stečajni upravnik i advokat razlikuju se u pogledu građanske odgovornosti. Za propust ili grešku stečajnog upravnika⁵

² *Službeni glasnik RS* br. 104/2009, 99/2011-dr. zakon, 71/2012-US, 83/2014, 113/2017 i 44/2017 (dalje u tekstu: ZOS).

³ *Službeni glasnik RS* br. 31/2011 i 24/2012-US (dalje u tekstu: ZA).

⁴ Mr Slobodan Ilijić: „Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji“, *Pravna riječ* br. 32/2012, str. 757–768.

⁵ Doc. dr Vladimir Kozar: „Osnovi odgovornosti za štetu u stečajnom postupku“, *Pravni informator* br. 2/2012, str. 19-25; Doc. dr Vladimir Kozar: „Građanskopravni osnovi odgovornosti stečajnog upravnika i države u stečajnom postupku“, *Pravo, teorija i praksa*, br. 1-3/2012, str. 44–59.

mogu da odgovaraju država i stečajni upravnik ličnom imovinom, dok za propust ili grešku advokata može da odgovara samo on sam, to jest advokat⁶ ličnom imovinom.

1.2.3. Težište izlaganja u ovom radu biće na pozitivnopravnim aspektima obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti individualnog stečajnog upravnika i advokata. U daljem izlaganju pod stečajnim upravnikom smatra se individualni stečajni upravnik.

1.3. Pored ZA, reforma pravosuđa u Srbiji donela je 2011. godine još dva pravosudna zakona u kojima je bilo uvedeno obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti. To su Zakon o javnom beležništvu⁷ i Zakon o izvršenju i obezbeđenju.⁸ Prostor nije dozvolio da se u ovom radu razmatraju i pozitivnopravni aspekti obaveznih osiguranja od profesionalne odgovornosti javnih beležnika i javnih izvršitelja.

II. Uvođenje obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti prema Zakonu o stečaju

2.1. U nauci stečajnog procesnog prava⁹ stečajni upravnik opisuje se kao centralna ili najvažnija pravna ustanova stečajnog postupka, ali se smatra da je stečajni upravnik i ličnost. Blíže objašnjavajući prvi deo prethodne konstatacije, citirani autori precizirali su da od sposobnosti, savesnosti i ispravnosti u postupanju stečajnog upravnika u velikoj meri zavisi i uspeh samog stečajnog postupka. Takođe, autori naglašavaju da se od stečajnog upravnika traže kvalifikacije odnosno stručna sprema neophodna za vođenje započetih dužnikovih poslova. Blíže objašnjavajući drugi deo napred navedene konstatacije, citirani autori ističu da poseban značaj imaju lične sposobnosti i moralni kvaliteti stečajnog upravnika, a naročito njegova pouzdanost, tačnost, preciznost, poštenje, pravičnost i dr. **2.1.1.** Stečajni postupak u državama bivše SFRJ ima svoje specifičnosti. Sprovedena istraživanja stečajnog postupka u uporednom pravu i u Srbiji¹⁰ ukazala su na to da stečaj zbog dugotrajne insolventnosti ne postoji u razvijenim evropskim privredama, ali da postoji u Srbiji i Hrvatskoj. **2.1.2.** Jedna od specifičnosti stečajnih postupaka u Srbiji bila je da dugo traju. To je ilustrovano podacima iz intervjua v. d. direktora Agencije za licenciranje stečajnih upravnika.¹¹ U intervjuu navedenom dnevnom listu ukazano je na sledeće

⁶ Član 2. ZA.

⁷ *Službeni glasnik RS*, br. 5/2011 od 9. maja 2011. godine.

⁸ *Službeni glasnik RS*, br. 5/2011 od 9. maja 2011. godine.

⁹ Prof. dr Gordana Stanković i prof. dr Nevena Petrušić: „Stečajni upravnik kao subjekt stečajnog postupka“, *Pravo i privreda* br. 5-8/ 2004, str. 618-630; prof. dr Gordana Stanković i prof. dr Nevena Petrušić: „Stečajno procesno pravo“, *Službeni list SCG*, Beograd, 2006, str. 81.

¹⁰ Prof. dr Nebojša Jovanović: „Stečajna nacionalizacija (konfiskacija) u Srbiji“, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu* br. 1/2010, str. 130-149.

¹¹ Marijana Avakumović u dnevnom listu *Politika* intervjuisala je Ivanu Matić, v. d. direktora Agencije za licenciranje stečajnih upravnika, u tekstu pod naslovom „Stečajni upravnici ne sahranjuju, oni samo otpevaju opelo“, *Politika*, rubrika „Ekonomija“, 25. jul 2014, str. 1 i 11.

podatke: da 47 odsto postupaka traju tri godine i manje, da 35 odsto postupaka traju tri godine i više, te da dva odsto postupaka traju četiri i više godina. Dakle, navedeni podaci o dužini trajanja stečajnog postupka u Srbiji doprineli su boljem sagledavanju ambijenta u kome je ZOS regulisao uvođenje obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika.

2.2. Kad je bio donet, ZOS je bio prvi zakon iz oblasti pravosuđa u Srbiji kojim je bilo uvedeno obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti aktivnog stečajnog upravnika. **2.2.1.** Svojestvo aktivnog stečajnog upravnika utvrđuje Agencija za licenciranje stečajnih upravnika po uspešno završenom ispitu i zaključenju ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti. Stečajni sudija s liste aktivnih stečajnih upravnika imenuje stečajnog upravnika kao jednog od organa konkretnog stečajnog postupka.

2.3. Prema stavu 1. člana 30. ZOS-a, stečajni upravnik zaključuje ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti u svoje ime i za svoj račun, što znači da je stečajni upravnik osiguranik u ugovoru o obaveznom osiguranju od odgovornosti. **2.3.1.** Iz citiranog stava sasvim je jasno da ZOS nije dozvoljavao da ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika zaključi ugovarač osiguranja ili drugi punomoćnik, odnosno njegov predstavnik u ime i za račun stečajnog upravnika. **2.3.2.** Već u stavu 1. člana 30. ZOS-a utvrđen je najniži iznos sume osiguranja na koji je dužan da se osigura stečajni upravnik. Reč je o iznosu od 30.000 evra u dinarskoj protivvrednosti na dan zaključenja ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. ZOS je definisao minimalnu sumu osiguranja za obavezno osiguranje stečajnih upravnika i time je omogućio osiguravaču da, polazeći od veličine zajednice rizika, utvrdi visinu premije i obim osiguravajućeg pokrića (primenom pravila aktuarske struke). **2.3.3.** Treba primetiti da se u članu 30. ZOS-a kao mogućnost ne pominje zaključenje kolektivnog ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika. Na to se skreće pažnja budući da je već naredne kalendarske godine donet ZA, kao i drugi pravosudni zakoni, koji su, uvodeći obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata, predvideli mogućnost zaključenja kolektivnog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata, javnih beležnika i javnih izvršitelja. **2.3.4.** Stečajni upravnik sa osiguravačem individualno zaključuje ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti. Posledica toga jeste mogućnost da u Srbiji bude onoliko različitih ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika koliko ima stečajnih upravnika, odnosno koliko ima osiguravača. **2.3.5.** U stavu 1. člana 30. ZOS-a označen je predmet tog ugovora putem formule – svi rizici povezani sa obavljanjem poslova stečajnog upravnika. U prvom delu tumačenja te formule oprez je zahtevao najpre izraz *svi rizici* s obzirom na to da on označava pravi omnibus veoma različitih rizika, koje osiguravači u opštim uslovima osiguranja dalje mogu da preciziraju konkretnim ograničenjima

i isključenjima iz ovog osiguranja.¹² U svakom slučaju izraz *svi rizici* potiče iz pomorskog osiguranja. **2.3.6.** Preostali deo formule iz stava 1. člana 30. ZOS-a, koja glasi: *povezani sa obavljanjem poslova stečajnog upravnika* – otvorio je niz pitanja. Jedno od njih može da bude: da li je ovim osiguranjem pokrivena odgovornost stečajnog upravnika samo za greške ili propuste prema učesnicima stečajnog postupka ili i odgovornost za greške ili propuste i prema učesnicima stečajnog postupka i prema trećim licima? Odgovor na ovo pitanje sadržan je u povezivanju navedene zakonske formulacije s opštim i posebnim uslovima osiguranja. **2.3.7.** Pojam osiguranog slučaja sadržan je, po pravilu, u opštim ili posebnim uslovima osiguranja. Na taj način postupili su osiguravači u Srbiji¹³ donoseći posebne uslove osiguranja, u kojima su predvideli pojam osiguranog slučaja u obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. Po tom izvoru ugovornog prava osiguranja osigurani slučaj u obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika mogao je poprimiti sledeća tri vida: (1) ako je osigurani slučaj zasnovan na pisanom dokumentu, to jest dokumentu koji je osiguranik potpisao; (2) ako je osigurani slučaj nastao zbog propusta ili previda, kada je najkasnije trebalo preduzeti radnju da bi se izbegla šteta; (3) u svim ostalim slučajevima, kada je stečajni upravnik izdao pogrešnu instrukciju ili izvršio pogrešnu radnju. Na izloženi način osiguravači su realizovali formulaciju imperativne odredbe iz stava 1. člana 30. ZOS-a, koja je glasila – da se stečajni upravnik osigurava od profesionalne odgovornosti. **2.3.8.** Navedena formulacija da se stečajni upravnik obavezno osigurava od profesionalne odgovornosti ne tangira samo pitanje pojma osiguranog slučaja. Ona otvara i sledeće pitanje: u čemu se sastoji greška ili propust stečajnog upravnika? Na postavljeno pitanje ZOS nije dao zakonodavno-pravni odgovor. **2.3.9.** Putem uopštavanja privredno-sudske prakse izdvojeni su u nauci stečajnog prava neki od propusta ili grešaka koje čine stečajni upravnici. Izdvojeni su sledeći primeri iz sudske prakse, koji glase: (1) privilegovanje jednih poverilaca na štetu drugih; (2) račun stečajnog dužnika je blokiran, a stečajni upravnik je omogućio isplatu protivno zakonskim pravilima; (3) stečajni upravnik priznao je fiktivni ugovor i time oštetio poverioce.¹⁴ **2.3.10.** Za razliku od uopštavanja privredno-sudske prakse, teorija prava osiguranja bavila se odgovorom na pitanje ko može da bude oštećen propustom ili greškom stečajnog upravnika. Na to pitanje ponuđen je sledeći odgovor: krug¹⁵ trećih oštećenih lica u ovom obaveznom

¹² Urednici dr Sanja Andrijašević i Tatjana Račić-Žlibar: *Rječnik osiguranja*, „Masmedija“, Zagreb, 1997, str. 410; mr Slobodan Samardžić: „Osiguranje imovine po načelu 'svi rizici'“, *Revija za pravo osiguranja* br. 1-2/2008 str. 11–18.

¹³ Dr Zoran Ilkić, pravni zastupnik u štetama u DDOR, „Novi Sad“: „Pravna zaštita korisnika usluga osiguranja od odgovornosti“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu* iz maja 2013, 361–375; Upravni odbor Kompanije „Dunav osiguranje“ a. d. o. od 14. juna 2010. godine: *Uslovi za osiguranje profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika*.

¹⁴ Prof. dr Mihailo Velimirović: *Stečajno pravo, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta „Union“ i Javno preduzeće „Službeni glasnik“, Beograd, 2010, str. 186.

¹⁵ Prof. dr Slobodan Stanišić: „Osiguranje stečajnog upravnika od odgovornosti za štetu“, *Pravna riječ* br. 40/2014, str. 527–535.

osiguranju od profesionalne odgovornosti obuhvatio bi sve učesnike stečajnog postupka, kao i lica koja imaju interes da traže naknadu štete od osiguravača ili od stečajnog upravnika. Izložena mišljenja zaslužuju pažnju našeg zakonodavca. **2.3.11.** Znatno pre donošenja ZOS-a, osiguravajuća praksa i teorija prava osiguranja u SFRJ usaglasili su stanovišta. Naime, usaglasili su da šteta koju stečajni upravnik može pričiniti oštećenom spada u čiste imovinske štete. Njena definicija¹⁶ je obično sadržana u opštim uslovima osiguranja osiguravača i glasi: čista imovinska šteta označava štetu koja se neposredno sastoji u novcu, a nije nastala povredom lica ni oštećenjem odnosno uništenjem stvari. Taj oblik čiste imovinske štete javlja se ne samo kod obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika nego i kod obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata (o čemu će biti reči u narednom odeljku ovog rada).

2.4. Prema stavu 2. člana 30. ZOS-a, odbor poverilaca može u bilo kom trenutku zahtevati od stečajnog upravnika da zaključi ugovor o dodatnom osiguranju od profesionalne odgovornosti za konkretan stečajni postupak i na iznos veći od iznosa iz stava 1. ovog člana, a stečajni upravnik je dužan da takvo osiguranje ugovori, osim ukoliko ne dokaže kako nije u mogućnosti da na tržištu ugovori takvo osiguranje. Prema stavu 3. člana 30. ZOS-a, iznos iz stava 2. ovog člana određuje odbor poverilaca s obzirom na visinu stečajne mase i posebne okolnosti, kao i postojeće ili moguće rizike, s tim što stečajni sudija, postupajući po službenoj dužnosti ili po zahtevu zainteresovanog lica, može naložiti umanjeње tog iznosa ili u potpunosti zabraniti preuzimanje dodatnog osiguranja ako proceni da su troškovi premije dodatnog osiguranja neopravdano visoki. **2.4.1.** Prva konstatacija uz odredbe st. 2. i 3. člana 30. ZOS-a bila bi da je ovim putem uvedeno dopunsko osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. Kod uvođenja dopunskog osiguranja od profesionalne odgovornosti ZOS je predvideo odgovarajuća zakonska ovlašćenja za različite organe stečajnog postupka. Cilj odredaba st. 2. i 3. člana 30. ZOS-a bio je da odluku o zaključenju ugovora s dopunskim osiguranjem od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika razmatra i donosi više organa stečajnog postupka. **2.4.2.** Zaključenje ugovora o dopunskom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika podrazumeva sumu osiguranja veću od 30.000 evra. To predstavlja drugu konstataciju zasnovanu na odredbama st. 2. i 3. člana 30 ZOS-a. Drugim rečima, zakonodavac je ostavio slobodu stečajnom upravniku i ostalim organima konkretnog stečajnog postupka da sa osiguravačem pregovaraju o rizicima koji se javljaju u konkretnoj situaciji. To su pozitivne strane ovog zakonskog rešenja. **2.4.3.** Iz teorije prava osiguranja¹⁷ poteklo je sledeće pitanje: da

¹⁶ Dr Vojislav Sokal, sam. savetnik ZOIL „Dunav“ u penziji: „Prilog diskusiji na temu Kopaoničke škole prirodnog prava 'Šteta i njena naknada'“, *Pravni život* br. 1-2/1993, str. 185.

¹⁷ Prof. dr Jovan Slavnić: „Posebne odredbe o obaveznom osiguranju od odgovornosti kao predmet regulisanja zakona koji uređuje ugovor o osiguranju“, *Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Srbije sa savetovanja održanog aprila 2011*, str. 173–215 (posebno str. 191 i fusnota br. 41).

li su organi stečajnog postupka (odbor poverilaca, stečajni sudija, stečajni upravnik) kompetentni da odlučuju o tome treba li stečajni upravnik da pristupi zaključenju ugovora s osiguravačem u dopunskom osiguranju od profesionalne odgovornosti. U vezi s pokrenutim pitanjem, nesumnjivo je da do sada odredbe st. 2. i 3. člana 30. ZOS-a nisu bile prihvaćene za noveliranja ZOS-a. Da li će ih zakonodavac ubuduće prihvatiti, ostaje da se vidi.

2.5. Iz odredaba stava 4. člana 30. ZOS-a proizašlo je jedno važno pravno pravilo koje glasi: premija dodatnog osiguranja iz stava 2. ovog člana predstavlja obavezu stečajne mase. **2.5.1.** Aktivni stečajni upravnik zaključuje individualni ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti i premiju osiguranja po osnovu tog ugovora plaća iz sopstvenih sredstava. Ugovor o dopunskom osiguranju od odgovornosti stečajni upravnik takođe zaključuje individualno, ali se premija tog osiguranja isplaćuje na teret stečajne mase. Pored visine sume osiguranja, tu leže neke od razlika između zaključenog obaveznog i dopunskog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. **2.5.2.** Navedeno pravilo iz stava 4. dobilo je danas na aktuelnosti. Naime, pravilo iz stava 4. u vezi s jednom od odredaba iz stava 1. tog člana (da stečajni upravnik zaključuje ugovor – u svoje ime i za svoj račun) poslužili su kao argumenti u pokrenutoj javnoj diskusiji¹⁸ o neimenovanom ugovoru o osiguranju za tuđ račun i/ili neimenovanom ugovoru o osiguranju za račun koga se tiče (član 1417. i dr. u Prednacrta građanskog zakonika RS¹⁹). **2.5.3.** U odnosu na zakone u Srbiji, donete do 2009. godine,²⁰ u kojima je putem zakona bilo uvedeno obavezno osiguranje od odgovornosti, član 30. ZOS-a se utoliko razlikovao od njih što je propisao iznos minimalne sume osiguranja za obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. Pored osnovnog obaveznog, ZOS je uveo i dopunsko osiguranje od profesionalne odgovornosti, koje je praćeno odgovarajućim ovlašćenjima organa stečajnog postupka u odlučivanju o tome da li je celishodno da se zaključi dopunski ugovor o osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. Međutim, ZOS je neke od važnih elemenata obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika, izloženih u ovom poglavlju, prepustio osiguravajućoj praksi, tako da je u tom delu ovo obavezno osiguranje sumarno regulisano u ZOS-u.

¹⁸ Mr Slobodan Ilijić: „Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji“, *Pravna riječ* br. 32/2012, str. 757–768. Prof. dr Predrag Šulejić: „Osiguranje od odgovornosti organa pravnog lica – pravna priroda“, *Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Srbije iz aprila 2011*, str. 284–299; prof. dr Predrag Šulejić: „Osiguranje od odgovornosti organa pravnog lica – pravna priroda i primena“, *Tokovi osiguranja* br. 2/2012, str. 5–19 i dr.

¹⁹ Tekst Prednacrta građanskog zakonika RS iz maja 2015. godine. Prof. dr P. Šulejić, *ibidem*.

²⁰ Mr Slobodan Ilijić: „Oblici obaveznog osiguranja na početku 2008. godine“ (I), *Tokovi osiguranja* br. 3-4/2008, str. 3–17; mr Slobodan Ilijić: „Oblici obaveznog osiguranja na početku 2008. godine“ (II), *Tokovi osiguranja* br. 1-2/2009, str. 26–40.

III. Uvođenje obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti prema Zakonu o advokaturi

3.1. Ima mišljenja²¹ da je advokatura stara koliko i država i pravo. Tokom istorije odnos između države i prava s jedne strane, i države i advokature s druge strane, bio je dinamičan, pri čemu je svaka vlast postavljala advokaturu u neke normativno-pravne granice. S promenom vlasti, uključujući promenu pravnog sistema u društvu, rasla je potreba za razumevanjem, tumačenjem i objašnjavanjem pravnih instituta, pa je u tome učešće uzimala i advokatura. **3.1.1.** Prema istom mišljenju,²² ustavni osnov za advokaturu kao profesiju predviđen je u članu 67. Ustava RS, u kome su obuhvaćeni vidovi pravne pomoći građana. Naime, u članu 67. Ustava RS predviđeno je da pravnu pomoć građanima pruža advokatura, kao i službe pravne pomoći koje se osnivaju u jedinicama lokalne samouprave. Pored toga, to mišljenje je ukazalo da je advokatura kao profesija tesno povezana s primenom više članova Ustava RS. Navedeno mišljenje posebno je ukazalo: na član 32. Ustava RS, u kome je predviđeno pravo na pravično suđenje, na član 33. Ustava RS, u kome su predviđena posebna prava okrivljenog, na član 34. Ustava RS, u kome je regulisana pravna sigurnost u kaznenom pravu, na član 35. Ustava RS, u kome su predviđeni pravo na rehabilitaciju i pravo na naknadu štete. Pored Ustava RS, advokaturu kao profesiju uređuje niz posebnih (naročito) procesnih zakona. Oni utvrđuju advokaturu kao samostalnu i nezavisnu profesiju, ali i kao uslužnu delatnost za fizička i pravna lica. Na izložen način navedeno mišljenje zaokružilo je savremen pogled na advokaturu kao profesiju. **3.1.2.** Na osnovu navedenih ustavnih odredaba, odredaba ZA i Statuta Advokatske komore Srbije,²³ Advokatska komora Srbije donela je Kodeks profesionalne etike advokata²⁴ (dalje u tekstu: Kodeks). Stručnoj javnosti, a time i osiguravačima i klijentima advokata, komentator navedenog Kodeksa²⁵ skrenuo je pažnju na deset načela i čitav niz drugih pravila, čijom povredom se smatra to da se advokat protivpravno ponaša, odnosno da se ogrešio o profesiju advokata. Ta protivpravnost predstavlja povod za disciplinski postupak pred disciplinskim organom advokatske komore. Ona ukazuje na ponašanje advokata koje je pokriveno obaveznim osiguranjem od profesionalne odgovornosti, ali u isto vreme i na ponašanje advokata koje nije pokriveno ovim obaveznim osiguranjem. Prema tome, jasno je da se u Srbiji nastojalo da se advokatura kao profesija pokrije zakonskim i podzakonskim opštim aktima. Budući da je ZA prvi put u Srbiji regulisao pravni institut obaveznog osiguranja od

²¹ Dr Đorđe D. Sibinović: *Profesija advokat*, „Printmedija“, Beograd, 2010.

²² Ibidem, str. 19–24.

²³ *Službeni glasnik RS*, br. 85/2011.

²⁴ *Službeni glasnik RS*, br. 27/2012.

²⁵ Dr Slobodan Beljanski: „Komentar novog Kodeksa profesionalne etike advokata“, *Pravni instruktor* br. 19 (maj 2012), str. 24–27.

profesionalne odgovornosti advokata, odgovor na pitanje koliko se u tome uspeo daće u krajnjoj liniji osiguravajuća praksa.

3.2. Najvažnije odredbe o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata predviđene su u članu 37. ZA. Iznad tog člana nimenovanje je glasilo: obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti – što upućuje na zaključak da se članom 37. ZA htelo samo uvesti obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata. U stvari, uvođenje obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata bio je jedan od ciljeva kojim je obrazlagano donošenje novog ZA. Na listi država u kojima je uvedeno obavezno osiguranje²⁶ advokata nalaze se gotovo sve evropske države²⁷ i gotovo sve bivše republike SFRJ, a Srbija je sa ovim ZA među poslednjim državama u Evropi koje su uvele obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata.²⁸ **3.2.1.** U stavu 1. člana 37. ZA predviđeno je da je advokat dužan zaključiti ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti kod organizacije za tu vrstu osiguranja. Drugim rečima, zaključenje ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti tretirano je kao zakonska dužnost advokata, ali je zakonodavac svoju dužnost da utvrdi minimalnu sumu tog osiguranja preneo na Advokatsku komoru Srbije u saglasnosti s nadležnim ministarstvom. **3.2.2.** Druga tema stava 1. člana 37. ZA bila je organizacija registrovana za ovu vrstu osiguranja. Redaktor ZA je imao u vidu osiguravača, koji je od organa za nadzor nad delatnosti osiguranja dobio dozvolu za bavljenje ovom vrstom osiguranja. Drugo je pitanje što je redaktor ZA u navedenoj formulaciji imao u vidu pojam organizacije za osiguranje – koji je prevaziđen, a ne važeći pojam *društvo za osiguranje*. Najzad, u vezi s navedenom formulacijom iz stava 1. člana 37. ZA zakonodavac je morao imati u vidu činjenicu da onaj osiguravač, koji ima dozvolu za prodaju ove vrste osiguranja, nije u zakonskoj obavezi da zaključuje ugovore (kolektivne ili individualne) o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata ako u svojoj poslovnoj politici ocenjuje da u tom poslu nema izgleda na uspeh (na primer, zato što je mala zajednica rizika i sl.).

3.3. Prigovaranje²⁹ je odredbama člana 37. ZA da sadrže sumarne odredbe o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata i da u tim

²⁶ Prof. dr Jovan Slavnić: *Obavezno osiguranje, osnove sistema i koncept njegovog regulisanja*, Savremena administracija, Beograd, 1978, str. 75–84; Sergej Simoniti: *Uvođenje obaveznih osiguranja – Evropska unija i slovenačka iskustva*, Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Srbije iz aprila 2008, str. 70–96; Mr Slobodan Ilijić: „Oblici prava osiguranja u važećem zakonodavstvu Srbije“, *Pravni informator* br. 7-8/2008, str. 69–74.

²⁷ Mr Slobodan Ilijić: Seminar Društva za podršku osiguranja u Srbiji povodom Predloga zakona o advokaturi u kome je predviđeno obavezno osiguranje od odgovornosti advokata, *Revija za pravo osiguranja* br. 1-2/2006, str. 69–78

²⁸ Dr Z. Ilkić, fusnota br. 13.

²⁹ Prof. dr Predrag Šulejić: „Osiguranje od odgovornosti advokata“, *Zbornik radova Saveza udruženja pravnika Srbije i Republike Srbije iz juna 2011. godine*, str. 83–92.

odredbama nisu dati odgovori na brojna pitanja funkcionisanja ovog osiguranja, tako da se neregulisana pitanja osiguranja u ZA prepuštaju nekim drugim zakonima (Zakonu o obligacionim odnosima, Zakonu o privrednim društvima i dr.), kao i opštim i posebnim uslovima osiguranja koje donose osiguravači. **3.3.1.** Precizirajući koja su to brojna neregulisana pitanja ovog osiguranja u ZA isti autor³⁰ je izložio da se mislilo: na obavezu zaključenja ugovora o osiguranju, na određivanje ugovarača osiguranja, na obim pokrića, odnosno na predmet osiguranja, na minimalni limit pokrića, na osigurani slučaj i na prigovore koje osiguravač ne može da ističe oštećenom licu, kao i na isključenja iz ovog osiguranja. Dakle, navedeni autor izložio je kritici u celini odredbe člana 37. ZOS-a. **3.3.2.** U daljoj kritici koncepcije ZA isti autor³¹ se posebno osvrnuo na član 48. stav 1. tač. 5. u vezi sa članom 37. ZA. Povodom ova dva člana stao je na stanovište da ZA ne omogućava pouzdan odgovor na sledeće pitanje: da li zaključenje ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokatskog orthačkog društva sa osiguravačem ima za posledicu to da je obavezno osigurano samo advokatsko orthačko društvo ili su zaključenjem tog ugovora obavezno osigurani i društvo i svi advokati članovi tog društva? **3.3.3.** Bez pozivanja na prvog autora i na povezivanje navedenih članova ZA iz prethodne tačke, drugi autor³² je konstatovao da je u ZA pokrivena zakonska odgovornost advokata, kod njega zaposlenih advokata i advokata saradnika, advokatskih pripravnika i drugog osoblja advokatske kancelarije, odnosno orthačkog društva advokata, za materijalnu štetu koja je klijentu prouzrokovana bavljenjem advokature. Dakle, čini se da su prvi i drugi autor došli do različitih konstatacija o istim odredbama ZA. **3.3.4.** Po mišljenju potpisnika ovog rada, kad zakonodavac ne nađe pravu meru u formulisanju svih elemenata jednog pravnog instituta, odnosno kad obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti ostane sumarno regulisano, kao što je to bilo sa odredbama člana 37. ZA, u stručnoj javnosti događaju se protivrečna pravna tumačenja veze između pojedinih članova tog zakona.

3.4. Prema stavu 2. člana 37. ZA, advokatska komora može zaključiti ugovor o kolektivnom osiguranju od profesionalne odgovornosti za sve advokate upisane u njen imenik advokata. Prema stavu 3. člana 37. ZA, Advokatska komora Srbije utvrđuje minimalnu sumu osiguranja za štetu od profesionalne odgovornosti. Najzad, u stavu 4. člana 37. ZA advokatska komora uskratit će izdavanje ili produženje važenja advokatske legitimacije advokatu koji nije zaključio ugovor o osiguranju, osim u slučaju osiguranja iz stava 2. ovog člana. **3.4.1.** Podnoseći zahtev za upis u advokatsku komoru, budući advokat je dužan da podnese individualni ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne od odgovornosti zaključen sa osiguravačem, što znači da je početno stanje – individualni ugovor o obaveznom osiguranju od

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² Dr Z. Ilkić, fusnota br. 13.

profesionalne odgovornosti. **3.4.2.** U odredbama Statuta Advokatske komore Srbije (čl. 273 do 278) (dalje u tekstu: Statut AKS) razrađene su okolnosti, rokovi i drugi uslovi čijom primenom advokat sa zaključenim individualnim ugovorom može da se za narednu kalendarsku godinu uključi u kolektivni ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti³³ i obrnuto, da napusti kolektivni ugovor i opet zaključi individualni ugovor, a sve to pod propisanim uslovima **3.4.3.** Izloženi pravni režim ZA i Statuta AKS u pogledu zaključenja (individualnog ili kolektivnog) ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti omogućio je, po mišljenju potpisnika ovog rada, da u Srbiji osiguravači jedan drugom konkurišu pri zaključenju individualnog ugovora o osiguranju advokata, odnosno da međusobno konkurišu pri zaključenju kolektivnog ugovora o osiguranju advokata. Izloženi pravni režim ZA i Statuta AKS pružio je osiguravačima veliku slobodu u definisanju obima pokrivača i raznolikosti opštih ili posebnih uslova osiguranja advokata. Negativna strana ovog pravnog režima sastojala se u nejednakoj zaštiti advokatske profesije i nejednakoj zaštiti oštećenih lica advokatskom greškom na teritoriji Srbije. Rečju, izloženi pravni režim u ZA i Statutu AKS konstituisan je kao da nikakvih zastoja ili nesaglasnosti oko kolektivnog ugovaranja ovog osiguranja ne može da bude, niti će ih biti u perspektivi. **3.4.4.** Po mišljenju potpisnika ovog rada, kolektivni³⁴ ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata (zaključen na nivou Advokatske komore Srbije ili regionalne advokatske komore) povoljniji je za advokata pojedinca, osiguranika, nego individualni ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata osiguranika. Kolektivni ugovor o osiguranju zaključen posredstvom Advokatske komore Srbije (ili jedne od devet regionalnih komora) može obuhvatiti veću zajednicu rizika, što povlači za sobom manju premiju za osiguranika advokata i višu sumu osiguranja za sve osiguranike tokom važenja jednogodišnjeg kolektivnog ugovora o obaveznom osiguranju. **3.4.5.** Na izradi ZA u okviru advokatskih komora (Beograda i Srbije) radilo je nekoliko radnih grupa (skoro jednu deceniju). Već na početku rada jedne od radnih grupa³⁵ raščišćeno je pitanje predmeta obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti u budućem ZA. U tom pogledu stalo se na stanovište da predmet budućeg obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata čine: (1) neblagovremeno podnošenje tužbe ili izjavljivanje pravnog leka; (2) uskraćivanje pravne pomoći, odnosno nepružanja pravne pomoći klijentu i posle otkaza punomoćja ako je to neophodno da se za klijenta otkloni šteta (30 dana po otkazivanju punomoćja); (3) izostanak sa ročišta ili rasprave; (4) priznanje tužbenog zahteva, odricanje od tužbenog zahteva ili od prava na žalbu,

³³ Doc. dr Nataša Petrović Tomić, „Osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata (predlog rešenja u srpskom pravu)“, *Pravni život* br. 10/2011, str. 835–864.

³⁴ Doc. dr Nataša Petrović Tomić, „Osiguranje od odgovornosti advokata novina u srpskom pravu“, *Pravo i privreda* br. 10-12/2011, str. 168–170.

³⁵ Mileva Bogdanović, „Odgovornost advokata i osiguranje za štetu od advokatske delatnosti“, *Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Jugoslavije iz aprila 2003*, str. 130–136.

povlačenje tužbe i sl. protivno volji klijenta; (5) zaključenje nekog ugovora protivno volji stranke i na njenu štetu ili nezaključenje ugovora, odnosno neblagovremeno zaključenje ugovora; (6) odavanje profesionalne tajne; (7) neblagovremeno vraćanje spisa predmeta klijentu, odnosno nevraćanje spisa uopšte klijentu ili gubitak spisa i dokumentacije poverene advokatu radi ostvarenja nekog prava; (8) ostalo. Ni noviji pravni napisi o predmetu odgovornosti advokata, odnosno o predmetu obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata,³⁶ ne odstupaju bitno od navedenih stavova citirane radne grupe. Međutim, uobičajene poslove advokature ZA nije jasno zakonodavno-pravno izrazio, pa iz toga nije lako klijentu advokata u Srbiji da izvede dokle se prostiru granice osiguravajućeg pokrića advokata, a odakle počinju isključenja i ograničenja od obaveznog osiguranja od njihove profesionalne odgovornosti. **3.4.6.** Posle donošenja ZA, Statuta AKS, Upravni odbor Advokatske komore Srbije Odlukom od 14. jula 2012³⁷ stao je na pravno stanovište da advokat može biti imenovan za neizvršnog-nezavisnog direktora privrednog društva pod sledeća tri uslova: (1) da advokat ne zasniva radni odnos u privrednom društvu radi obavljanja neizvršnog-nezavisnog direktora; (2) da advokat koji obavlja poslove neizvršnog-nezavisnog direktora ne bude upisan u registar Agencije za privredni registar kao zastupnik ili prokurista tog privrednog društva; (3) da ne postoji konflikt interesa. Očigledno, navedena odluka doneta je posle početka primene člana 37. ZA. **3.4.7.** Apstrahujući pitanje zakonitosti³⁸ navedene odluke, po mišljenju potpisnika ovog rada, navedena odluka ima ili može imati višestruko dejstvo na perspektivu obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata. Prvo, navedena odluka zaoštrila je pitanje predmeta ovog obaveznog osiguranja, koje je sumarno regulisano u ZA. Poslovi advokata po osnovu navedene odluke izlaze iz kruga do sada uobičajenih poslova advokature u Srbiji. Drugo, navedena odluka nesumnjivo je ukazala na potrebu da se novelira ZA sa idejom da se omogući uvođenje dopunskog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata za ovakve i slične poslove. U nemačkom pravu osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata³⁹, zbog ovih i sličnih poslova advokata, predviđeno je dopunsko osiguranje od profesionalne odgovornosti. Treće, navedena odluka predstavlja novu okolnost u odnosu na već zaključene kolektivne ili individualne ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata. Kao nova okolnost, upravo navedena odluka upućuje na potrebu da osiguravači ponovo procene rizike u odnosu na zaključene

³⁶ Borivoje Živković, sudija Apelacionog suda u Beogradu: „Odgovornost advokata za greške i pravo na naknadu štete“, *Zbornik radova Udruženja za odštetno pravo iz septembra 2016*, str. 97–111.

³⁷ Prof. dr Zlatko Stefanović: „Pravo advokata da bude imenovan za neizvršnog-nezavisnog direktora privrednog društva (Značaj Odluke Upravnog odbora Advokatske komore Srbije i mogućnost primene u praksi)“, *Pravni instruktor* br. 27, za septembar 2012, str. 16–19.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Zoran M. Janjić, advokat iz Beograda: „Prevod sa nemačkog Posebnih uslova i opisa rizika za advokate“, *Zbornik radova Društva za podršku osiguranja u Srbiji iz oktobra 2005*, str. 1–4.

ugovore o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata u Srbiji. **3.4.8.** Nekako posle početka primene odredaba ZA o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata u srpskom pravu Savet evropskih advokatskih komora⁴⁰ preporučio je nacionalnim komorama ili udruženjima da minimalna suma osiguranja bude 100.000 evra po osiguranom slučaju i ukupno 200.000 evra u godini osiguravajućeg pokrivača. Iznosi tako utvrđenih suma osiguranja odgovaraju državama gde ima oko ili više od sto hiljada advokata, kao što je, na primer, Nemačka⁴¹, sa 140.000 advokata. **3.4.9.** Sve navedeno ukazuje na to da je kod nas u ZA sumarno regulisan pravni institut obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata.

Zaključci

1. Zakon o stečajnom postupku iz 2009. godine uveo je obavezno osiguranje i dopunsko osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika, dok je Zakonom o advokaturi iz 2011. godine uvedeno samo obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata.

2. U Zakonu o advokaturi iz 2011. godine pravni institut obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata regulisan je sumarno u celini. Obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika u Zakonu o stečaju iz 2009. godine regulisano je samo u jednom delu sumarno. Bilo bi poželjno da se kod oba zakona proceni potreba za njihovim noveliranjem u smislu predloga i sugestija iz ovog rada.

Literatura

- Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS* br. 98/2006.
- Zakon o stečaju, *Službeni glasnik RS* br. 104/2009, 99/2011-dr. zakon, 71/2012-odluka US, 83/2014, 113/2017 i 95/2018.
- Zakon o advokaturi, *Službeni glasnik RS* br. 31/2011 i 24/2012-odluka US.
- Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ* br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 i 57/1989, *Službeni list SRJ* br. 31/1993.
- Prof. dr Predrag Šulejić, *Pravo osiguranja*, NIU „Službeni list SFRJ“, Beograd, 1973.
- Prof. dr Jovan Slavnić, *Obavezno osiguranje, osnove sistema i koncept njegovog regulisanja*, „Savremena administracija“, Beograd, 1978.
- Prof. dr Predrag Šulejić, *Pravo osiguranja, drugo prošireno izdanje*, NIU „Službeni list SFRJ“, Beograd, 1980.

⁴⁰ Nevenka Lalić: „Obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti sa osvrtom na advokatsku delatnost“, *Pravni instruktor* br. 19/2012, str. 60–62.

⁴¹ Dr Z. Ilkić, fusnota br. 5.

- Prof. dr Vladimir Jovanović, „Obim pokrića po osnovu osiguranja od odgovornosti“, *Anali Pravnog fakulteta* br. 6/1982, str. 1162-1181.
- Prof. dr Predrag Šulejić, „Osiguranje od odgovornosti davalaca usluga“, *Anali Pravnog fakulteta* br. 6/1982, str. 1011-1030.
- „Osnovni principi o ulozi advokata“, završni dokument Osmog kongresa OUN o prevenciji kriminala i postupanju s počiniocima krivičnog dela, Havana, 27. Avgust – 7. septembar 1990.
- *Rječnik osiguranja*, urednici dr Sanja Andrijašević i Tatjana Račić-Žlibar, „Masmedija“, Zagreb, 1997.
- „Sloboda obavljanja advokatske profesije“, Preporuka Komiteta ministara saveta Evrope od 25. oktobra 2000.
- Prof. dr Mirko Vasiljević, *Poslovno pravo*, Udruženje pravnika u privredi SRJ, Beograd, 2001.
- Prof. dr Gordana Stanković i prof. dr Nevena Petrušić, *Stečajno procesno pravo*, „Službeni list SCG“, Beograd, 2006.
- Prof. dr Mihailo Velimirović, *Stečajno pravo, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu i Javno preduzeće „Službeni glasnik“, Beograd, 2010.
- Dr Đorđe D. Sibinović, *Profesija advokat*, „Printmedija“, Beograd, 2010.
- „Principi ponašanja u advokaturi“, prihvaćeni na sesiji Međunarodne advokatske komore (IBA) od 25. maja 2011.
- Komisija Vlade Republike Srbije za izradu građanskog zakonika: *Građanski zakonik Republike Srbije, radni tekst pripremljen za javnu raspravu*, Beograd, 29. maja 2015. godine.

UDK: 340.13:368.042:347.56:347.739+347 921.4(497.11)

Slobodan N. Ilijić, LL.M.¹

POSITIVE LEGAL ASPECTS OF COMPULSORY INSURANCE OF BANKRUPTCY MANAGERS AND ATTORNEYS IN SERBIAN INSURANCE LAW

REVIEW ARTICLE

Abstract

The paper deals with a part of legislative reforms in the field of justice in two laws. The Bankruptcy Law from 2009 and the Advocacy Law from 2011 analysed positive legal aspects of introducing compulsory professional liability insurance of bankruptcy managers and attorneys. The author first stated positive legal provisions in each of these two laws, as well as by-laws enacted according to these legal provisions. For each of these two laws, certain elements of compulsory professional liability insurance of bankruptcy managers and attorneys were examined. The conclusion states that the Bankruptcy Law stipulates compulsory and supplementary professional liability insurance of bankruptcy managers and that only some important elements of compulsory professional liability insurance of bankruptcy managers are regulated, therefore, only revision of that part of the Bankruptcy Law was proposed. In relation to the Advocacy Law, it was concluded that the elements of compulsory professional liability insurance of attorneys are regulated and require revision of that law, in accordance with the arguments presented in this paper.

Key words: *compulsory professional liability insurance, bankruptcy manager, attorney, law.*

¹ Member of Presidency of the Association of Serbian Jurists
E-mail: slobodanilijic@yahoo.com
Paper received on: March 11, 2019
Paper admitted on: March 23, 2019

I. Introductory Notes

1.1. In Serbian legislation at the beginning of the 21st century, major reforms in the field of justice have begun. Compulsory professional liability insurance was introduced in these laws relating certain judicial professions. The valid Bankruptcy Law² was enacted in 2009, and its implementation has begun from 1st July 2010. In the next year, the Advocacy Law³ was enacted. It entered into legal force on 17th May 2011, and implementation of provisions introducing compulsory professional liability insurance of attorneys has begun on 18th May 2012. Within a relatively short period, the BL and the AL introduced a compulsory professional liability insurance of bankruptcy managers and/or attorneys. In this paper, we will talk about some aspects of compulsory professional liability insurance of only bankruptcy managers and attorneys.

1.2. An individual bankruptcy manager and an attorney belong to the judicial profession. When it comes to attorneys, there was no dilemma about whether they belonged to judicial professions. Dilemmas⁴ about belonging to judicial professions were linked only to bankruptcy managers **1.2.1.** This dilemma was particularly present at the beginning of the 10-year implementation of the BL. In that period, there were the Privatization Agency and the Deposit Insurance Agency. Agencies had the authority to appoint their certain employees-representatives to participate in bankruptcy proceedings of social enterprises in the capacity of a representative of a collective bankruptcy manager. These representatives of a collective bankruptcy manager performed the role of bankruptcy managers in bankruptcy proceedings, as well as individual bankruptcy managers. In the meantime, the Privatization Agency ceased to exist. An employee-representative in the Deposit Insurance Agency does not belong to the judicial profession. The Head of the Deposit Insurance Agency appoints him. He does not take the exam for a bankruptcy manager within the Bankruptcy Supervision Agency, and thus does not acquire the status of an active bankruptcy manager appointed by a bankruptcy judge, and which is especially important he is not obliged, as a representative of a collective bankruptcy manager, to take a compulsory professional liability insurance. Therefore, these representatives of a collective bankruptcy manager do not belong to the judicial profession. The judicial profession includes only individual active bankruptcy managers appointed by a bankruptcy judge from the list of active bankruptcy managers (previously formed by the Bankruptcy Supervision Agency). **1.2.2.** Furthermore, an individual bankruptcy

² The Official Gazette of RS, no. 104/2009, 99/2011-state law, 71/2012-US, 83/2014, 113/2017 and 44 (2017 (hereinafter referred to as the BL).

³ The Official Gazette of RS, no. 31/2011 and 24/2012-US (hereinafter referred to as the AL).

⁴ Slobodan Ilijić, LL.M.: *Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji*, Pravna riječ no. 32/2012, p. 757-768.

manager and an attorney differ in terms of civil liability. The state and a bankruptcy manager may be liable for any omission or mistake made by a bankruptcy manager⁵ to the extent of his personal assets, while only an attorney⁶ may be liable for any omission or mistake made by an attorney to the extent of his personal assets. **1.2.3.** The focus of this paper will be on the positive legal aspects of compulsory professional liability insurance of an individual bankruptcy manager and an attorney. In further exposure, a bankruptcy manager is considered an individual bankruptcy manager.

1.3. In addition to the AL, the judicial reform in Serbia brought in 2011 two more laws that introduced compulsory professional liability insurance. These are the Law on Public Notary⁷ and the Law on Enforcement and Security⁸. The space in this paper did not allow for consideration of positive legal aspects of compulsory professional liability insurance of notaries and public enforcement officers.

II. Introduction of Compulsory Professional Liability Insurance according to the Bankruptcy Law

2.1. In the course of the bankruptcy procedural law⁹, a bankruptcy manager is described as the central or the most important legal institution of bankruptcy proceedings, but it is considered that a bankruptcy manager is a person. By explaining in more detail the first part of the previous statement, the quoted authors specified that the success of the bankruptcy proceeding itself largely depends on ability, conscientiousness and fairness of the conduct of a bankruptcy manager. They also emphasized that the qualifications, i.e. vocational education required for a bankruptcy manager, are necessary for conducting the debtor's started business activities. By explaining in more detail the second part of the aforementioned statement, the quoted authors stated that the personal abilities and moral qualities of a bankruptcy manager, especially his reliability, accuracy, precision, honesty, fairness, etc., are of particular importance. **2.1.1.** Bankruptcy proceedings in the countries of the former SFRY have their own specificities. Analyses conducted in the bankruptcy proceedings in comparative law and in Serbia¹⁰ pointed out that bankruptcy due to a long-term

⁵ Docent Vladimir Kozar, PhD: *Osnovi odgovornosti za štetu u stečajnom postupku*, Pravni informator no. 2/2012, p. 19-25; Docent Vladimir Kozar, PhD: *Građanskopravni osnovi odgovornosti stečajnog upravnika i države u stečajnom postupku*, „Pravo“, teorija i praksa, no. 1-3/2012, p. 44-59.

⁶ Article 2 of the AL.

⁷ The Official Gazette of RS, no. 5/2011 from 9th May 2011.

⁸ The Official Gazette of RS, no. 5/2011 from 9th May 2011.

⁹ Professor Gordana Stanković, PhD, and Professor Nevena Petrušić, PhD: *Stečajni upravnik kao subjekt stečajnog postupka*, Pravo i privreda no. 5-8/ 2004, p. 618-630; Professor Gordana Stanković, PhD, and Professor Nevena Petrušić, PhD: *Stečajno procesno pravo*, Službeni list SCG, Beograd, 2006, p. 81.

¹⁰ Professor Nebojša Jovanović, PhD: *Stečajna nacionalizacija (konfiskacija) u Srbiji*, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu no. 1/2010, p. 130-149.

insolvency did not exist in developed European economies, but existed in Serbia and Croatia. **2.1.2.** One of the specificities of bankruptcy proceedings in Serbia was that they lasted for a long time. This is supported by data from the interview given by the acting director of the Bankruptcy Supervision Agency¹¹. In the interview given to the stated daily newspaper, the following data was indicated: 47% of proceedings lasted for three years and less, 35% of proceedings lasted for three years and more, and 2% of proceedings lasted for four years and more. Therefore, data on duration of bankruptcy proceedings in Serbia contributed to a better understanding of the environment where the BL regulated introduction of compulsory professional liability insurance of a bankruptcy manager.

2.2. When it was enacted, the BL was the first law in the field of justice in Serbia that imposed a compulsory professional liability insurance of an active bankruptcy manager. **2.2.1.** The capacity of an active bankruptcy manager is determined by the Bankruptcy Supervision Agency after a successful completion of the examination and conclusion of a compulsory professional liability insurance. A bankruptcy judge appoints a bankruptcy manager from the list of active bankruptcy managers, as one of the bodies of a specific bankruptcy proceeding.

2.3. According to Paragraph 1, Article 30 of the BL, a bankruptcy manager is obliged to take a compulsory professional liability insurance on his/her own behalf and for his/her own account, which means that the bankruptcy manager is the insured in a compulsory professional liability insurance contract. **2.3.1.** It is quite clear from the quoted paragraph that the BL did not allow the compulsory professional liability insurance contract of a bankruptcy manager to be concluded by a policyholder or another attorney in fact, or his/her representative on behalf of and for the account of a bankruptcy manager. **2.3.2.** Paragraph 1, Article 30 of the BL, stipulates the lowest amount of the sum insured. It is the amount of about 30,000 Euros in Dinar counter value on the date of signing a compulsory professional liability insurance contract of a bankruptcy manager. The BL defined the minimum sum insured for a compulsory insurance of bankruptcy managers, thus enabling an insurer to, starting with the size of group of risks, determine the amount of premium and the scope of insurance coverage (applying the rules of the actuarial profession). **2.3.3.** It should be noted that Article 30 of the BL does not mention the possibility of concluding a collective compulsory professional liability insurance contract of bankruptcy managers. Attention is drawn to this, given that the AL was enacted in the following calendar year, as well as other laws, which, by introducing a compulsory professional liability insurance of attorneys, envisaged the possibility of concluding a collective compulsory professional liability insurance of attorneys, notaries and

¹¹ Marijana Avakumović in a daily newspaper "Politika" interviewed Ivana Matić, acting director of the Bankruptcy Supervision Agency, under a title: *Steačjni upravnici ne sahranjuju, oni samo "otpevaju opelo"*, Politika, rubrika „Ekonomija“, 25th July 2014, p. 1 and 11.

public enforcement officers. **2.3.4.** A bankruptcy manager concludes individually a compulsory professional liability insurance contract with an insurer. The result is a possibility to have in Serbia as many different compulsory professional liability insurance contracts of bankruptcy managers as the number of bankruptcy managers, i.e. insurers. **2.3.5.** In Paragraph 1, Article 30 of the BL, the subject of that contract is marked by a formula - all risks associated with activities performed by a bankruptcy manager. In the first part of interpretation of this formula, caution required first the expression - all risks - since it indicates a real omnibus of very different risks, which insurers can further define in general insurance terms and conditions with specific limitations and exclusions from this insurance¹². In any case, the term - all risks - originates from maritime insurance **2.3.6.** The remaining part of the formula from Paragraph 1, Article 30 of the BL - relating to activities performed by a bankruptcy manager - opened a series of questions. One of them may be: Does this insurance cover liability of a bankruptcy manager only for errors or omissions made to the participants in a bankruptcy proceeding, or does this insurance cover liability of a bankruptcy manager for errors or omissions made both to the participants in bankruptcy proceeding and third parties? The answer to this question is contained in linking the said legal formulation with general and special insurance terms and conditions. **2.3.7.** As a rule, the term of an insured event is contained in general or special insurance terms and conditions. Serbian insurers acted in that manner¹³ and made special insurance terms and conditions, in which they envisaged the term of an insured event in a compulsory professional liability insurance of a bankruptcy manager. According to this source of the contract law of insurance, an insured event in a compulsory professional liability insurance of a bankruptcy manager could take the following three types: (1) if an insured event is based on a written document and/or a document signed by an insured; (2) if an insured event occurred due to an error or omission, when the action should have been taken at the latest to avoid any damage; (3) in all other events, when a bankruptcy manager gave a wrong instruction or committed an erroneous act. In this way, the insurers implemented formulation of the imperative provision from Paragraph 1, Article 30 of the BL, which stated that a bankruptcy manager was insured against professional liability. **2.3.8.** The stated formulation that a bankruptcy manager is obliged to take a compulsory professional liability insurance does not only affect the issue of the term of an insured event. It also raises the question: What constitutes a mistake or an omission of

¹² Editors Sanja Andrijašević, PhD, and Tatjana Račić-Žlibar: *Rječnik osiguranja*, Masmedija, Zagreb, 1997, p. 410.; Mr Slobodan Samardžić: *Osiguranje imovine po načelu „svi rizici“*, Revija za pravo osiguranja no. 1-2/2008 p. 11-18.

¹³ Zoran Ilikić, PhD, a legal representative in unit for claims in DDOR Novi Sad: *Pravna zaštita korisnika usluga osiguranja od odgovornosti*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu iz maja 2013, 361-375; Upravni odbor Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o. from 14th June 2010: *Uslovi za osiguranje profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika*.

a bankruptcy manager? The BL did not provide a legal answer to that question. **2.3.9.** By generalising commercial-court practice, the bankruptcy law indicated some of omissions or mistakes made by bankruptcy managers. The following examples from the court practice are singled out: (1) privileges of some creditors at the expense of other creditors; (2) a bankruptcy debtor's account is blocked, and a bankruptcy manager made a payment contrary to the statutory rules; (3) a bankruptcy manager acknowledged the fictitious contract and thereby damaged creditors¹⁴. **2.3.10.** Unlike generalisation of commercial-court practice, the insurance law theory dealt with an answer to the question of who could be damaged by an omission or a mistake made by a bankruptcy manager. The following answer was offered to this question: the circle¹⁵ of third injured parties in this compulsory professional liability insurance would include all participants in a bankruptcy proceeding, as well as persons with an interest in seeking compensation from insurers or a bankruptcy manager. These opinions deserve the attention of our legislator. **2.3.11.** Long before the adoption of the BL, insurance practice and insurance law theory in SFRY agreed on the views. Namely, they agreed that any damage made by a bankruptcy manager to a claimant belonged to pure financial losses. Its definition¹⁶ is usually contained in an insurer's general insurance terms and conditions and reads as follows: a pure financial loss means a loss directly comprised in money, which did not occur due to a person's violation or damage or destruction of property. This form of pure financial loss is present not only in a compulsory professional liability insurance of a bankruptcy manager, but also in a compulsory professional liability insurance of attorneys (this will be addressed in the next section of this paper).

2.4. According to Paragraph 2 Article 30 of the BL, the creditors' committee may at any time require from a bankruptcy manager to conclude a contract on supplementary professional liability insurance for a specific bankruptcy proceeding and to an amount greater than the amount referred to in Paragraph 1 of this Article. In that case, a bankruptcy manager is obliged to take such insurance unless he proves that he is not able to take such insurance on the market. According to Paragraph 3 Article 30 of the BL, the amount referred to in Paragraph 2 of this Article is determined by the creditors' committee in view of the amount of the bankruptcy estate and the special circumstances, as well as the existing or potential risks, while a bankruptcy judge, acting ex officio or upon request of an interested party may impose a reduction of that amount or completely prohibit taking of additional insurance if he assesses that the costs of the supplementary insurance premium are unjustifiably high. **2.4.1.** The

¹⁴ Professor Mihailo Velimirović, PhD: *Stečajno pravo, drugo izmenjenoj dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta Union i Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd, 2010, p.186.

¹⁵ Professor Slobodan Stanišić, PhD: *Osiguranje stečajnog upravnika od odgovornosti za štetu*, Pravna riječ no. 40/2014, p. 527-535.

¹⁶ Vojislav Sokal, PhD, independent advisory to ZOIL „Dunav“, in retirement: *Prilog diskusiji na temu Kopaoničke škole prirodnog prava „Šteta i njena naknada“*, Pravni život no. 1-2/1993, p. 185.

first conclusion along with provisions of Paragraphs 2 and 3 of Article 30 of the BL was that a supplementary professional liability insurance of a bankruptcy manager was introduced in this manner. The BL envisaged appropriate legal powers for various bodies of bankruptcy proceedings with introduction of a supplementary professional liability insurance. Objective of provisions of Paragraphs 2 and 3 of Article 30 of the BL was that several bodies of bankruptcy proceedings reviewed and passed the decision on conclusion of a supplementary professional liability insurance of a bankruptcy manager. **2.4.2.** The conclusion of a supplementary professional liability insurance of a bankruptcy manager means a sum insured greater than 30,000 Euros. This is the second conclusion based on provisions of Paragraphs 2 and 3 of Article 30 of the BL. In other words, the legislator left to a bankruptcy manager and other bodies of a specific bankruptcy proceeding to negotiate with an insurer on risks present in a particular situation. These are positive aspects of this legal solution. **2.4.3.** The theory of insurance law¹⁷ brought the following question: are the bodies for bankruptcy proceedings (creditors' committee, a bankruptcy judge, a bankruptcy manager) competent to decide on whether a bankruptcy manager should conclude a supplementary professional liability insurance with an insurer? In connection with the raised question, it is undoubtedly that by now provisions of Paragraphs 2 and 3 of Article 30 of the BL were not accepted for revision of the BL. Will the legislator accept them in the future, remains to be seen.

2.5. From provisions of Paragraph 4 Article 30 of the BL, an important legal rule emerged, which read as follows: a supplementary insurance premium referred to in Paragraph 2 of this Article represented the obligation of the bankruptcy estate. **2.5.1.** An active bankruptcy manager concludes an individual compulsory professional liability insurance and pays the insurance premium under that contract from his own funds. An active bankruptcy manager concludes also a supplementary professional liability insurance individually, but the insurance premium is debited to the bankruptcy estate. In addition to the amount of sum insured, there are some of differences between a compulsory and a supplementary professional liability insurance of a bankruptcy manager. **2.5.2.** The mentioned rule from Paragraph 4 became actual today. Namely, the rule from Paragraph 4 in relation to one of provisions from Paragraph 1 of that Article (that a bankruptcy manager concludes a contract - in his own name and on his own account) served as arguments in a public debate¹⁸ regard-

¹⁷ Professor Jovan Slavnić, PhD: *Posebne odredbe o obaveznom osiguranju od odgovornosti kao predmet regulisanja zakona koji uređuje ugovor o osiguranju*, Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Srbije sa savetovanja održanog aprila 2011, p. 173-215 (particularly p. 191 and footnote no. 41).

¹⁸ Slobodan Ilijić, LL.M.: *Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji*, Pravna riječ no. 32/2012, p. 757-768. Professor Predrag Šulejić, PhD: *Osiguranje od odgovornosti organa pravnog lica – pravna priroda*, Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Srbije iz aprila 2011, p. 284-299; Professor Predrag Šulejić, PhD: *Osiguranje od odgovornosti organa pravnog lica – pravna priroda i primena*, Tokovi osiguranja no. 2/2012, p. 5-19 and other.

ding the undisclosed insurance for account of third parties and/or an undisclosed insurance for the policyholder to whom it may concern (Article 1417 and others in the Preliminary Draft of the Civil Code of the RS¹⁹). **2.5.3** Regarding the laws in Serbia enacted by 2009²⁰, which introduced a compulsory liability insurance, Article 30 of the BL differed from them by prescribing the amount of the minimum amount of sum insured for a compulsory professional liability insurance of a bankruptcy manager. In addition to the basic compulsory professional liability insurance, the BL introduced a supplementary professional liability insurance, which was accompanied by the appropriate powers of a body of a bankruptcy proceeding in decision-making on whether it was purposeful to conclude a supplementary professional liability insurance of a bankruptcy manager. However, the BL left some of important elements of a compulsory professional liability insurance of bankruptcy managers, outlined in this chapter, to an insurance practice, so in this part this compulsory insurance is regulated by the BL.

III. Introduction of a Compulsory Professional Liability Insurance according to the Advocacy Law

3.1. There are opinions²¹ that advocacy is as old as the state and the law. In the course of history, the relationship between the state and the law on one hand, and the advocacy on the other, was dynamic, with each government placing the advocacy within certain normative and legal boundaries. With the change of the government, including the change of a legal system in a society, the need for understanding, interpreting and explaining legal institutes continued to grow, and thus the advocacy as well. **3.1.1.** According to the same opinion²², the constitutional basis for the advocacy as a profession is envisaged in Article 67 of the Constitution of the RS, which includes forms of legal aid to citizens. Namely, Article 67 of the Constitution of the RS stipulates that legal aid to citizens is provided by the advocacy, as well as legal aid services established in local self-government units. In addition, this opinion indicated that the advocacy as a profession is closely related to application of several Articles of the Constitution of the RS. The above stated opinion especially pointed out the following: Article 32 of the Constitution of the RS, which stipulates the right to a fair trial; Article 33 of the Constitution of the RS, which stipulates the

¹⁹ Wording of the Preliminary Draft of the Civil Code of the RS from May 2015. Professor P. Šulejić, PhD, *ibidem*.

²⁰ Slobodan Ilijić, LL.M.: *Oblici obaveznog osiguranja na početku 2008.godine (I)*, Tokovi osiguranja no. 3-4/2008, p. 3-17; Mr Slobodan Ilijić: *Oblici obaveznog osiguranja na početku 2008.godine (II)*, Tokovi osiguranja no. 1-2/2009, p. 26-40.

²¹ Đorđe D. Sibinović, PhD: *Profesija advokat*, Printmedija, Beograd, 2010.

²² *Ibidem*, p. 19-24.

special rights of the defendant; Article 34 of the Constitution of the RS which regulates legal security in criminal law; Article 35 of the Constitution of the RS, which stipulates the right to rehabilitation and the right to compensation for damages. In addition to the Constitution of the RS, the advocacy as a profession is regulated by a series of special (particularly) procedural laws. They establish advocacy as an independent profession, but also as service activities to natural persons and legal entities. In the foregoing manner, this opinion circled a contemporary view of the advocacy as a profession. **3.1.2.** Based on the above-mentioned constitutional provisions, provisions of the LA and the Articles of Association of the Bar Association of Serbia²³, the Bar Association of Serbia adopted the Code of Professional Ethics of Attorneys²⁴ (hereinafter referred to as the Code). The commentator of the said Code²⁵ drew attention to ten principles and a whole series of other rules, whose violation is considered to be an unlawful conduct of an attorney, i.e. or that an attorney violated the profession, to professionals in this field, and thus insurers and attorneys' clients. This unlawfulness is a cause for disciplinary proceedings before the disciplinary body of the Bar Association. This unlawfulness indicates the behaviour of attorneys covered by compulsory professional liability insurance, but at the same time also the behaviour of attorneys not covered by this compulsory insurance. Therefore, it is clear that in Serbia there was intention to cover advocacy as a profession with laws and by-laws. Since the AL for the first time in Serbia regulated the legal institute of a compulsory professional liability insurance of attorneys, the answer to the question of how successful it was would ultimately give the insurance practice.

3.2. The most important provisions on a compulsory professional liability of attorneys are stipulated in Article 37 of the AL. Above that article, the title was – a compulsory professional liability - which suggests that Article 37 of the AL was only intended to introduce a compulsory professional liability insurance of attorneys. In fact, the introduction of a compulsory professional liability insurance of attorneys was one of the goals, which explained the adoption of a new AL. On the list of countries that introduced a compulsory insurance²⁶ of attorneys are almost all European countries²⁷ and almost all republics of the former SFRY, and Serbia is with this AL

²³ The Official Gazette of the RS, no. 85/2011.

²⁴ The Official Gazette of the RS, no. 27/2012.

²⁵ Slobodan Beljanski, PhD: *Komentar novog Kodeksa profesionalne etike advokata*, Pravni instruktor no. 19 (May 2012), p. 24-27.

²⁶ Professor Jovan Slavnić, PhD: *Obavezno osiguranje, osnove sistema i koncept njegovog regulisanja*, Savremena administracija, Beograd, 1978, p.75-84; Sergej Simoniti: *Uvođenje obaveznih osiguranja – Evropska unja i slovenačka iskustva*, Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Srbije iz aprila 2008, p. 70-96; Slobodan Ilijić, LL.M: *Oblici prava osiguranja u važećem zakonodavstvu Srbije*, Pravni informator no. 7-8/2008, p. 69-74.

²⁷ Slobodan Ilijić, LL.M: *Seminar Društva za podršku osiguranja u Srbiji povodom Predloga zakona o advokaturi u kome je predviđeno obavezno osiguranje od odgovornosti advokata*, Revija za pravo osiguranja no. 1-2/2006, p. 69-78

among the last countries in Europe that introduced a compulsory professional liability insurance of attorneys²⁸. **3.2.1.** Paragraph 1 Article 37 of the LA stipulates that an attorney is obliged to conclude a compulsory professional liability insurance with the organization registered for this insurance type. In other words, conclusion of a compulsory professional liability insurance was treated as an attorney's legal obligation, but the legislator transferred its obligation to determine the minimum amount of such insurance to the Bar Association of Serbia in agreement with the competent ministry. **3.2.2.** The second subject of Paragraph 1 Article 37 of the AL was an organization registered for this insurance type. The editor of the AL had in mind an insurer that received a licence from the insurance supervisory body for dealing with this insurance type. The second issue was why the editor of the AL in the stated wording took into account the term insurance organization, which was obsolete, and not a valid term - an insurance company. Finally, in connection with the aforementioned wording from Paragraph 1 Article 37 of the AL, the legislator had to bear in mind the fact that an insurer with the licence for sale of this insurance type is not legally obliged to conclude compulsory professional liability insurance contracts of attorneys (collective or individual), if its business policy estimated that in this business there is no prospect of success (for example, because it is a small group of risks, etc.).

3.3. There were complaints²⁹ regarding provisions of Article 37 of the AL that they contain provisions on a compulsory professional liability insurance of attorneys and that these provisions do not provide answers to numerous questions about functioning of this insurance, so that unregulated insurance issues in the AL are left to some other laws (the Law of Contracts and Torts, the Companies Act, etc.), as well as general and special insurance terms and conditions passed by insurers. **3.3.1.** By specifying numerous unregulated issues of this insurance in the AL, the same author³⁰ exposed the following: the obligation to conclude an insurance contract, to determine the policyholder, the extent of coverage, or the subject matter of insurance, the minimum coverage limit, the insured event and objections that an insurer cannot point out to a claimant, as well as exclusions from this insurance. Thus, the stated author criticized the entire provisions of Article 37 of the BL. **3.3.2.** In further criticism of the concept of the AL, the same author³¹ particularly referred to Article 48, Paragraph 1, Item 5 in conjunction with Article 37 of the AL. In his opinion, these two articles from the AL do not provide a reliable answer to the following question. Does the conclusion of a compulsory professional liability insurance of a

²⁸ Z. Ilikić, a footnote no. 13.

²⁹ Professor Predrag Šulejić, PhD: *Osiguranje od odgovornosti advokata*, Zbornik radova Saveza udruženja pravnika Srbije i Republike Srpske iz juna 2011. godine, p. 83-92.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

law office with an insurer results in insurance of only a law office or both the law office and all members-attorneys of that law office? **3.3.3.** Without reference to the first author and linking the mentioned articles of the AL from the previous item, the other author³² noted that the legal liability of attorneys was covered in the AL. Such liability included employed attorneys and senior associates, associates and other staff of the law office, for any material loss caused to a client by an attorney's practice. Therefore, it seems that the first and the second author reached different conclusions about the same provisions of the AL. **3.3.4.** According to the signatory of this paper, when the legislator does not find the right measure in formulating all elements of a legal institute, that is, when a compulsory professional liability insurance remains summarily regulated, as was the case with provisions of Article 37 of the AL, professionals in this field take contradictory legal interpretations of links between individual articles of that law.

3.4. Pursuant to Paragraph 2 Article 37 of the AL, the Bar Association may conclude a collective professional liability insurance for all attorneys registered in its directory of attorneys. According to Paragraph 3 Article 37 of the AL, the Bar Association of Serbia determines the minimum amount of sum insured for damages from professional liability. Finally, in Paragraph 4 Article 37 of the AL, the Bar Association shall refuse to grant or extend the validity of an Attorney Identification Card to an attorney who has not concluded an insurance contract, except in case of insurance referred to in Paragraph 2 of this Article. **3.4.1.** By submitting a request for registration in the Bar Association, an attorney is obliged to submit to the Bar Association an individual compulsory professional liability insurance contract concluded with an insurer, which means that the initial status is an individual compulsory professional liability insurance contract. **3.4.2.** Provisions of the Articles of Association of the Bar Association of Serbia (Articles 273 to 278) (hereinafter referred to as the AA of the Bar Association of Serbia) elaborated the circumstances, deadlines and other conditions necessary for an attorney with a concluded individual contract to be included in the collective compulsory professional liability insurance³³ for the next calendar year and vice versa, to terminate the collective contract and conclude the individual contract again, all under the prescribed conditions **3.4.3.** According to the signatory of this paper, presented legal regime of the AL and the AA of the Bar Association of Serbia regarding the conclusion of a contract on a compulsory professional liability insurance (individual or collective) enabled that in Serbia insurers compete with one another when concluding an individual or a collective insurance contract of attorneys. Presented legal regime of the AL and the AA of the Bar Association of Serbia provided

³² Z. Ilkić, PhD, footnote no. 13.

³³ Docent Nataša Petrović-Tomić, PhD: *Osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata (predlog rešenja u srpskom pravu)*, Pravni život no. 10/2011, p. 835-864.

insurers great freedom in defining the scope of coverage and the diversity of general or special insurance terms and conditions for attorneys. Negative side of this legal regime consisted in unequal protection of the advocacy and unequal protection of claimants due to attorneys' mistake in the territory of Serbia. In a word, presented legal regime in the AL and the AA of the Bar Association of Serbia is made as if there were no delays or disagreements over the collective contracting of this insurance, nor would it be in future. **3.4.4.** According to the signatory to this paper, a collective³⁴ compulsory professional liability insurance of attorneys (concluded on the level of the Bar Association of Serbia or a regional bar association) is more favourable for an individual attorney, an insured person, than an individual compulsory professional liability insurance contract of an attorney-insured. A collective insurance concluded through the Bar Association of Serbia (or one of the nine regional associations) may encompass a larger group of risks, which entails a smaller premium for an attorney-insured and a higher sum insured for all insured persons during the validity of a one-year collective compulsory insurance. **3.4.5.** A number of working groups (for almost one decade) worked on the drafting of the AL within the Bar Associations (Belgrade and Serbia). One of the working groups³⁵, in the beginning of their work, cleared the issue of the subject matter of a compulsory professional liability insurance in the future AL. In this respect, the opinion was that the subject matter of future compulsory professional liability insurance of attorneys consisted of: (1) untimely filing a lawsuit or declaring a legal remedy; (2) denial of legal aid or failure to provide legal aid to a client even after the cancellation of the power of attorney if it is necessary to remove a loss for a client (30 days after the cancellation of the power of attorney); (3) absence from a sitting or a hearing; (4) recognition of a claim, waiver of a claim or the right to appeal, withdrawal of a lawsuit, etc. contrary to the will of a client; (5) conclusion of a contract contrary to the will of a client and to a client's harm or non-conclusion of a contract, or untimely conclusion of a contract; (6) disclosure of professional secrets; (7) untimely return of a case file to a client, that is, failure to return a file to a client in general or the loss of the file and documentation entrusted to an attorney in order to exercise a right; (8) other. Not even more recent legal notices on the subject matter of an attorney's liability, that is, the subject matter of compulsory professional liability insurance of attorneys³⁶ do not deviate significantly from the stated positions of the quoted working group. However, the AL did not clearly, in legal and legislative terms, set the usual advocacy activities.

³⁴ Docent Nataša Petrović-Tomić, PhD: *Osiguranje od odgovornosti advokata novina u srpskom pravu*, Pravo i privreda no. 10-12/2011, p. 168-170.

³⁵ Mileva Bogdanović: *Odgovornost advokata i osiguranje za štetu od advokatske delatnosti*, Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Jugoslavije iz aprila 2003, p. 130-136.

³⁶ Borivoje Živković, sudija Apelacionog suda u Beogradu: *Odgovornost advokata za greške i pravo na naknadu štete*, Zborni radova Udruženja za odštetno pravo iz septembra 2016, p. 97-111.

Therefore, it is not easy for an attorney's client in Serbia to grasp the borders of an insurance coverage of attorneys, and exclusions and restrictions from compulsory professional liability insurance of attorneys. **3.4.6.** After the adoption of the AL, the AA of the Bar Association of Serbia, the Management Board of the Bar Association of Serbia, by decision of July 14, 2012,³⁷ concluded that an attorney can be appointed as a non-executive independent director of a company under the following three conditions: (1) that an attorney does not get employed in a company in order to perform activities of a non-executive and independent director; (2) that an attorney who performs activities of a non-executive and independent director shall not be registered in the Serbian Business Register Agency as a representative or procurator of that company; (3) that there is no conflict of interest. Apparently, that decision was made after the implementation of Article 37 of the AL. **3.4.7.** Separating the issue of lawfulness³⁸ of the said decision, according to the signatory of this paper, the said decision has or may have multiple effects for future compulsory professional liability insurance of attorneys. Firstly, that decision tightened the issue of the subject matter of this compulsory insurance, which is regulated in the AL. Attorney's activities based on that decision are coming out of the circle of usual advocacy activities in Serbia. Secondly, that decision indicated undoubtedly the need to revise the AL with the idea of enabling the introduction of compulsory professional liability insurance of attorneys for such and similar attorneys' activities. In German law of the compulsory professional liability insurance of attorneys³⁹, due to these and similar attorneys' activities, supplementary professional liability insurance of attorneys is stipulated. Thirdly, that decision presents a new circumstance in relation to already concluded collective or individual compulsory professional liability insurance of attorneys. As a new circumstance, the aforementioned decision points to the need of insurers to re-evaluate risks in relation to the concluded compulsory professional liability insurance of attorneys in Serbia. **3.4.8.** Somehow, after implementation of provisions of the AL on compulsory professional liability insurance of attorneys in Serbian law, the Council of Bars and Law Societies of Europe⁴⁰ recommended to national associations or societies that the minimum sum insured is 100,000 Euros per insured event and a total of 200,000 Euros in the year of insurance coverage. Amounts of such determined sums insured are suitable for countries with about one hundred thousand or more

³⁷ Professor Zlatko Stefanović, PhD: *Pravo advokata da bude imenovan za neizršnog-nezavisnog direktora privrednog društva (Značaj Odluke Upravnog odbora Advokatske komore Srbije i mogućnost primene u praksi)*, Pravni instruktor no. 27, for September 2012, p. 16-19.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Zoran M. Janjić, attorney from Belgrade: *Prevod sa nemačkog Posebnih uslova i opisa rizika za advokate*, Zbornik radova Društva za podršku osiguranja u Srbiji iz oktobra 2005., p. 1-4.

⁴⁰ Nevenka Lalić: *Obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti sa osvrtom na advokatsku delatnost*, Pravni instruktor no. 19/2012, p. 60-62.

attorneys, such as, for example, Germany⁴¹, with 140,000 attorneys. **3.4.9.** All of the above stated indicates that the legal institute of compulsory professional liability insurance of attorneys is regulated in the AL.

Conclusions

1. The Law on Bankruptcy from 2009 introduced compulsory and supplementary professional liability insurance of bankruptcy managers, while the Advocacy Law from 2011 introduced only compulsory professional liability insurance against of attorneys.

2. In the Advocacy Law from 2011, the legal institute of compulsory professional liability insurance of attorneys is regulated summarily in its entirety. Compulsory professional liability insurance of bankruptcy managers in the Bankruptcy Law from 2009 is regulated only in one part summarily. It would be desirable for both laws to assess the need for their revision in terms of suggestions and proposals from this paper.

Literature

- Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006.
- Zakon o stečaju, *Službeni glasnik RS*, br.104/2009, 99/2011-dr.zakon, 71/2012-odluka US, 83/2014, 113/2017 i 95/2018.
- Zakon o advokaturi, *Službeni glasnik RS*, br. 31/2011 i 24/2012-odluka US.
- Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 i 57/1989, *Službeni list SRJ*, br. 31/1993.
- Prof. dr Predrag Šulejić, *Pravo osiguranja*, NIU "Službeni list SFRJ", Beograd, 1973.
- Prof. dr Jovan Slavnić, *Obavezno osiguranje, osnove sistema i koncept njegovog regulisanja*, "Savremena administracija", Beograd, 1978.
- Prof. dr Predrag Šulejić, *Pravo osiguranja, drugo prošireno izdanje*, NIU "Službeni list SFRJ", Beograd, 1980.
- Prof. dr Vladimir Jovanović, "Obim pokrića po osnovu osiguranja od odgovornosti", *Analiz Pravnog fakulteta* br. 6/1982, str. 1162-1181.
- Prof. dr Predrag Šulejić, "Osiguranje od odgovornosti davalaca usluga", *Analiz Pravnog fakulteta* br. 6/1982, str. 1011-1030.
- "Osnovni principi o ulozi advokata", završni dokument Osmog kongresa OUN o prevenciji kriminala i postupanju sa počiniocima krivičnog dela, Havana, 27.avgust-7.septembar 1990.

⁴¹ Z. Ilikić, PhD, footnote no. 5.

S. Ilijić: Positive Legal Aspects of Compulsory Insurance of Bankruptcy Managers and Attorneys in Serbian Insurance Law

- *Rječnik osiguranja*, urednici Dr Sanja Andrujašević i Tatjana Račić-Žlibar, "Masmedija", Zagreb, 1997.
- "Sloboda obavljanja advokatske profesije", Preporuka Komiteta ministara saveta Evrope od 25. oktobar 2000.
- Prof. dr Mirko Vasiljević, *Poslovno pravo*, Udruženje pravnika u privredi SRJ, Beograd, 2001.
- Prof. dr Gordana Stanković i Prof. dr Nevena Petrušić, *Stečajno procesno pravo*, "Službeni list SCG", Beograd, 2006.
- Prof. dr Mihailo Velimirović, *Stečajno pravo, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu i Javno preduzeće "Službeni glasnik", Beograd, 2010.
- Dr Đorđe D. Sibinović, *Profesija advokat*, "Printmedija", Beograd, 2010.
- "Principi ponašanja u advokaturi", prihvaćeni na sesiji Međunarodne advokatske komore (IBA) od 25.maja 2011.
- Komisija Vlade Republike Srbije za izradu građanskog zakonika, *Građanski zakonik Republike Srbije, radni tekst* pripremljen za javnu raspravu, Beograd, 29. maja 2015. godine.

Translated from Serbian by: Jelena Rajković

UDK: 651.57: 058.821:681.515 (044.4)(497.11)+(4-672EEZ):368.072:340.134:365.5

Prof. dr Jovan Lj. Slavnić¹

OSVRT NA ČLANAK „O POTREBI UNAPREĐENJA SRPSKOG REGULATORNOG OKVIRA OSIGURANJA USVAJANJEM ZAKONA O UGOVORU O OSIGURANJU“

NAUČNA KRITIKA

U broju 2/2018 časopisa „Tokovi osiguranja“ (str. 7–18), objavljen je, kategorisan od urednika, kao naučni rad, članak dr Nataše Petrović Tomić, vanredne profesorke Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu pod navedenim naslovom. U članku je istaknut i delimično razrađen predlog – inicijativa – ideja za donošenje posebnog Zakona o ugovoru o osiguranju Republike Srbije. Prema toj ideji ugovor o kopnenom osiguranju bi bio izuzet iz Prednacrta Građanskog zakonika RS koji je izradila Komisija za izradu Građanskog zakonika RS Vlade RS i normiran u ovom posebnom zakonu.^{2 3} Prilikom isticanja i razrade ove ideje, kao i drugih predloga – inicijativa – ideja u vezi sa regulisanjem ugovora o osiguranju u Zakonu o ugovoru o osiguranju, autorka nije spomenula da njeni predlozi – inicijative – ideje u članku nisu novi i originalni, da o njima postoji respektabilna literatura objavljena pre ovog njenog članka u kojoj se oni argumentuju, da predlozi – inicijative – ideje koje ističe nisu jedino mogući i opravdani i da postoje i drugi bolji i prikladniji za unapređenje regulatornog okvira posredstvom koga treba da se realizuje reforma ugovora o osiguranju u našem pravu osiguranja. U članku ima i pogrešnih i netačnih iskaza i tvrdnji sa kojima se kao spornim ne mogu saglasiti.

1. Predlog – inicijativa – ideja i njena razrada kroz elaboraciju nekih razloga koji opravdavaju da se ugovor o kopnenom osiguranju (dalje: ugovor o osiguranju)

¹ Počasni predsednik Udruženja za pravo osiguranja Srbije.

E-mail: lolesl@eunet.rs

Rad je primljen: 20. decembra 2018.

Rad je prihvaćen: 21. januara 2019.

² V. Apstrakt, prvi odeljak članka i zaključak (str. 7–11 i str. 16–17).

³ Primitimo da je poslednji tekst Prednacrta GZRS Komisija objavila 29. maja 2015. godine, posle 8,5 godina rada na njegovoj izradi, te da je u toku ovog perioda on objavljivan u više verzija, kao delimičan ili potpuni projekat.

umesto u Građanskom zakoniku RS (dalje: GZRS) reguliše u posebnom zakonu – Zakonu o ugovoru o osiguranju RS za čije donošenje postoji uzor u većem broju nacionalnih prava država članica EU koje ga imaju i onih koje deluju u zajedničkom ekonomskom prostoru sa državama EU, obelodanjena je nekoliko puta još 2004, 2005. i 2008. godine kao rezultat delovanja Udruženja za pravo osiguranja Srbije i autora koji pišu u publikacijama ovog udruženja. Dakle, još pre nego što je imenovana Komisija za izradu GZRS (dalje: Komisija) u novembru 2006. godine i nakon isteka prve godine njenog rada na njegovom Prednacrtu 2008. godine.

Pre formiranja Komisije, Udruženje za pravo osiguranja Srbije je održalo svoje (V) godišnje savetovanje od 14. do 17. aprila 2004. na temu „Privreda i pravo osiguranja u tranziciji“. Rezultate rada ovog savetovanja udruženje je predstavilo javnosti u Porukama sa ovog savetovanja objavljenim u časopisu udruženja, *Reviji za pravo osiguranja*, br. 1-2/2004. Poruke je kao jedan od njihovih autora formulisao pisac ovih redova i u njima se na str. 57 navodi:

„Zakonsko uređenje statusnih pitanja subjekata u delatnosti osiguranja (u Zakonu o osiguranju – prim. J. S.) kojima se usvajaju principi otvorenog tržišta osiguranja samo su jedan među normativno-pravnim uslovima za obezbeđenje suštinskih promena u obavljanju delatnosti osiguranja kod nas. Potpunije obezbeđenje tih uslova ogleđa se, pre svega, u donošenju:

.....
Zakona o ugovoru o osiguranju, u kome bi bili prihvaćeni međunarodni standardi prava EU o zaštiti potrošača.“⁴

Povodom ispitivanja rešenja i načina primene u ugovornom pravu osiguranja Srbije direktiva EU u oblastima u njima regulisanih odnosa iz ugovora o osiguranju života koje je sprovedeno u jednom članku napisanom opet u okviru polja delovanja Udruženja za pravo osiguranja Srbije i, takođe, još pre početka rada na reformi ugovora o osiguranju regulisanog u našem Zakonu o obligacionim odnosima u jednom članku, objavljenom 2005. godine, ponovljena je inicijativa od pisca ovog napisa da se ova materija i uopšte materija ugovora o osiguranju ubuduće u Srbiji uredi posebnim Zakonom o ugovoru o osiguranju.⁵

Udruženje za pravo osiguranja Srbije je zajedno sa Privrednom komorom Srbije, Odborom za bankarstvo i osiguranje, 28. oktobra 2008. godine, organizovalo okrugli sto na temu „Ugovor o osiguranju u novom Građanskom zakoniku Republike Srbije.“ Povod za njegovo organizovanje bio je tekst Komisije „Ugovor o osiguranju: A. Opšta pitanja mesta i načina regulisanja ugovora o osiguranju u Građanskom zakoniku i B. Predlog izmena i dopuna ugovora o osiguranju“, objavljen u knjizi „Rad na izradi

⁴ Predrag Šulejić, Jovan Slavnić i Jasna Pak, „Poruke sa savetovanja na Paliću (14–17. april 2004.)“, str. 57–61.

⁵ Jovan Slavnić, „Uticaj direktiva EU na regulisanje odnosa iz ugovora o osiguranju života“, u Zborniku radova: *Osiguranje u svetlu novog zakonodavstva* (str. 123–138; 134–136), 2005, Beograd, Udruženje za pravo osiguranja Srbije i Crne Gore.

Građanskog zakonika Republike Srbije: Izveštaj Komisije sa otvorenim pitanjima“, Beograd, novembar 2007, str. 232–245. Na tom stručnom forumu više učesnika/ca je nastavilo da se zalaže za izmeštanje ugovora o osiguranju iz GZRS i donošenje posebnog Zakona o ugovoru o osiguranju. Jedna od učesnica, mr Ljiljana Stojković, na samom početku svoje diskusije je tada istakla:

„Moj prvi predlog je da ugovor o osiguranju bude predmet posebnog zakona... Zakona o ugovoru o osiguranju jer je posebnim zakonom moguće sveobuhvatnije i preciznije definisati pitanja koja su predmet ugovora o osiguranju.“

Pored ovog, ona je istakla još nekoliko drugih razloga zbog kojih smatra da je opravdano donošenje ovog posebnog zakona. Tom prilikom je istakla kao mogućnost i da se Zakon o ugovoru o osiguranju donese kao tranzicioni, tako što će se kasnije njegove odredbe uključiti u GZRS. A pisac ovih redova je izložio praktične korake za koje je smatrao da bi izvesno od njih zavisilo njegovo donošenje, sa naglaskom na snažno zalaganje privrede osiguranja za prihvatanje Zakona o ugovoru o osiguranju kao izvora prava za ugovor o osiguranju.⁶ Predlogom da se Zakon o ugovoru o osiguranju donese kao tranzicioni, mr Ljiljana Stojković je anticipirala postupak koji je kasnije prihvatio češki zakonodavac, koji je reformisani ugovor o osiguranju uredio u Zakonu o ugovoru o osiguranju iz 2003. godine i zatim dopunjen i dalje reformisan uključio u Građanski zakonik donet 2012. godine, a stupio na snagu 1. januara 2014.⁷

I da pomenem samo još jedan članak „novijeg“ datuma s početka 2012. godine u kome pisac ovih redova predočava stručnoj i naučnoj javnosti predloge novih rešenja za ugovor o osiguranju iz preko 20 objavljenih radova koje Komisija nije uvrstila u projekt Prednacrta GZRS iz 2009. godine i zahteva da ih Komisija iznese na javnu raspravu. Na mestu na kome se u njemu sumiraju razlozi zbog kojih Komisija nije prihvatila rešenja kaže se:

„Tim povodom moguće su u stručnoj javnosti različite spekulacije, od onih da ih Komisija nije ni evidentirala kao predloge stručne javnosti, do odbijanja njihovog prihvatanja kao rezultat shvatanja da bi njihovim uključivanjem obuhvat i razuđenost normi kojima se reguliše ugovor o osiguranju u PGZ (Prednacrta Građanskog zakonika – primedba J. S.) mogao da obnovi diskusiju o ranije istaknutom predlogu stručne javnosti u osiguranju da ugovor o osiguranju treba da bude obuhvaćen, kao što je to u mnogim pravnim sistemima država EU, u sopstvenoj kodifikaciji – Zakonu o ugovoru o osiguranju.“⁸

⁶ „Ugovor o osiguranju u novom Građanskom zakoniku Republike Srbije“, Diskusije sa okruglog stola, *Revija za pravo osiguranja*, 4/2008, str. 63–64.

⁷ Više o tome kod: Adam Forst, „Ugovor o osiguranju u novom Građanskom zakoniku Češke“, u Zborniku radova: *Pravo osiguranja, uprava i transparentnost – osnove pravne sigurnosti*, 2015, Beograd, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, str. 65–72 i Slobodan Jovanović, „Evolucija češkog ugovornog prava osiguranja“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 4/2016, str. 51–56.

⁸ Jovan Slavnić, „Pregled tema za javnu raspravu o rešenjima koja nisu prihvaćena u Prednacrta Građanskog zakonika Republike Srbije u odnosu na ugovor o osiguranju“, *Revija za pravo osiguranja*, 1/2012, str. 28.

Autorka, međutim, ni na jednom mestu u članku ne pominje da je predlog – inicijativa – ideja da se ugovor o osiguranju u RS reguliše u posebnom Zakonu o ugovoru o osiguranju i da je njena delimična razrada kroz isticanje pojedinih razloga za njeno prihvatanje već publikovana u pomenutim izvornicima. S druge strane, autorka nije imala razloge da to ne navede, s obzirom na to da za „kreaciju“ te ideje i nije bilo potrebno imati neku posebnu inventivnost. Jer, kao što sam rekao, a na brojnim primerima država koje ćemo kasnije navesti koje, takođe, imaju zakone o ugovoru o osiguranju, pored onih nekoliko država koje je ona pomenula (Finska, Danska i Norveška), videćemo da nije bilo teško ugledati se na ove uzore i doći na ideju da se u Republici Srbiji donese Zakon o ugovoru o osiguranju. Ono što je bilo teže to je da se još pre ili na samom početku rada Komisije na izradi GZRS ona uoči kao opravdana, argumentuje i predstavi javnosti kao što je učinjeno zahvaljujući aktivnosti Udruženja za pravo osiguranja Srbije.

2. Ilustrujući da je ugovor o osiguranju uređen propisom *lex specialis* na primeru Nemačke i Francuske autorka kaže (str. 8):

„Kao primer, možemo navesti dva *prvorazredna* pravna sistema: nemački i francuski. Najbolji primer zakonodavne tehnike kada je reč o ugovoru o osiguranju predstavlja nemački Zakon o ugovoru o osiguranju (*Versicherungsvertragsgesetz*) iz 2007. godine i francuski Zakonik o osiguranju (*Code des assurances*) iz 1989. godine. Važeći zakon u Nemačkoj zamenio je Zakon o ugovoru o osiguranju iz 1908. godine, koji se primenjivao punih sto godina. Poluprinudne norme iz nemačkog Zakona iz 1908. predstavljaju takav izum zakonodavca s početka dvadesetog veka da moderni zakonodavci nisu uspeali pronaći institut koji bi ih zamenio.“

U ovom iskazu autorke izneto je nekoliko tvrdnji kojima se čitalac pogrešno informiše. Jedna od njih je da je francuski zakonik *lex specialis* za ugovor o osiguranju. Ovaj zakonik je, međutim, kodifikacija velikog broja pravnih odnosa iz oblasti osiguranja, u kojoj je ugovor o osiguranju samo jedan od regulisanih pravnih odnosa i ne može se poistovetiti sa nemačkim zakonom u kome se reguliše isključivo ugovor o osiguranju i kao takav je *lex specialis* za ugovor o osiguranju, što nije slučaj sa ovim francuskim zakonikom. Naime, Zakonik o osiguranju Francuske obuhvata Zakonodavni i Regulatorni deo. U Zakonodavnom delu, reguliše: u Knjizi I – Ugovor (o osiguranju – prim. J. Sl.), u Knjizi II – Obavezna osiguranja (Deo I – Osiguranje motorizovanih kopnenih vozila, njihovih prikolica i poluprikolica; Deo I bis – Osiguranje domaćinstava; Deo II – Osiguranje od građanske odgovornosti (fizičkih i pravnih lica) vlasnika ski liftova, žičara i sl.; Glava IV – Osiguranje od odgovornosti za izvedene građevinske radove; Glava V – Osiguranje od medicinske odgovornosti i Glava VII – Odredbe koje se primenjuju na ostrva *Wallis i Futuna*), u Knjizi III – Privredna društva (objekti nadzora – prim. J. S.) gde se regulišu društva koja su pod državnim nadzorom (društva za osiguranje, društva za uzajamno osiguranje, penzijski fondovi – prim. J. Sl.),

u Knjizi IV – Organizacije i posebne šeme osiguranja (knjiga obuhvata odredbe o Savetodavnom odboru za finansijski sektor, Garantnom fondu za obavezna osiguranja i vrste šteta koje on pokriva, Garantnom fondu za oštećene terorističkim radnjama i drugim prekršajima, i druge fondove) i u Knjizi V – Distributeri osiguranja (posrednici, obaveza informisanja, nadzor u obavljanju te delatnosti itd.). U Regulatornom delu nalaze se odredbe o obaveznoj sadržini polise, zastarelosti u vezi sa odštetnim zahtevima prema određenim profesijama, kolektivnom osiguranju, solventnosti itd.

Naredna tvrdnja je da su poluprinudne norme iz pomenutog nemačkog zakona iz 1908. godine izum ovog zakonodavca s početka dvadesetog veka. Poluprinudne norme su kreacija Zakona o ugovoru o osiguranju Švajcarske, ako je suditi po vremenu njegovog donošenja / usvajanja. On je donet 2. aprila 1908. godine, dok je nemački donet 30. maja 1908. godine.⁹ U njemu se u jednom članu, čl. 98, dakle, na jednom mestu, odnosno u jednoj njegovoj odredbi nabrajaju sve poluprinudne odredbe – članovi ili stavovi u pojedinim članovima tog zakona, koji se sporazumom ne mogu menjati na štetu ugovarača osiguranja ili osiguranika, osim kod ugovora o (kopnenom) transportu. A u čl. 97 nabrajaju odredbe koje su apsolutno prinudne.

U fusnoti 2, na str. 8, autorka obaveštava čitaoca da je pomenuti nemački zakon, koga naziva *prvorazrednim* zakonom, preveden na srpski jezik navodeći da su autori tog prevoda prof. dr Slavko Đorđević i dr Darko Samardžić, naziv publikacije u kojoj je taj prevod objavljen i izdavača ove publikacije, a ispušta da ga obavesti da je i francuski zakonik koga takođe naziva „prvorazrednim“ preveden na srpski jezik, da naznači autora tog prevoda prof. dr Slobodana Jovanovića, te da je ovaj prevod, Knjiga I – Ugovor, objavljen u publikaciji Udruženja za pravo osiguranja Srbije – *Evropskoj reviji za pravo osiguranja*, br. 3/2015, 4/2015 i 1/2016. Prevod ove Knjige francuskog Kodeksa je bez sumnje ozbiljan i svake hvale profesionalni, ali i prevodilački poduhvat prof. Jovanovića, kao što je to i autora prevoda nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju i nije bilo razloga da autorka to ne navede.¹⁰

3. Ali to nisu jedina mesta u prvom odeljku članka na kojima autorka ne navodi ili netačno prikazuje činjenice kojima se čitalac pogrešno informiše ili dovodi u zabludu. Suviše bi mi oduzelo prostora da ih sve izdvajam, odvojeno komentarišem i označavam posebnim brojevima. Stoga ću prvo citirati ta mesta u članku hronološki kako su u njemu razmatrana, a zatim se izjasniti šta autorka na tim mestima prećutkuje ili netačno predstavlja čitaocu. Ona se nalaze na 10. i 11. strani članka.

⁹ V. Slavko Đorđević i Darko Samardžić, *Nemačko ugovorno pravo osiguranja sa prevodom zakona (VVG)*, IRZ, Beograd, 2014, str. 47 i *Assurances privées, législation suisse*, edite par la Chancellerie fédérale, 1964, str. 55.

¹⁰ Ono što autorka nije navela u vezi sa prevodom Zakona o ugovoru o osiguranju Republike Nemačke u publikaciji nemačke fondacije IRZ iz 2014. jeste da je taj prevod objavljen znatno ranije u časopisu Udruženja za pravo osiguranja Srbije, *Reviji za pravo osiguranja*, br. 2, 3 i 4/2010 i br. 2/2011. Time je čitaocu ostala nepoznata činjenica da je prevod tog zakona objavljen na inicijativu ovog udruženja, čiji su prevodioci članovi, i da je do njegovog ponovljenog objavljivanja u pomenutoj publikaciji došlo po dobijenoj saglasnosti ovog udruženja.

„...Stoga se postavlja pitanje na koji pravni sistem Komisija (za izradu GZRS – primedba J. S.) treba da se ugleda. Smatramo da bi problemu prethodnog istraživanja i prikupljanja adekvatne uporednopravne građe trebalo posvetiti dosta pažnje, uz angažovanje eksperata koji najbolje poznaju oblast prava osiguranja.

Uvažavajući razlike između prava država članica (EU – prim. J. S.) i shvatajući ih kao smetnju, uvereni smo da bi Komisiji od koristi mogli biti Principi evropskog ugovornog prava osiguranja (*Principles of European Insurance Contract Law*, dalje u tekstu: Principi)... Principi su sadržani u opštem referentnom okviru i treba da posluže kao model zakona evropskim zakonodavcima. Oni su koncipirani kao opcioni instrument, budući da ugovaraču osiguranja (osiguraniku) i osiguravaču omogućavaju da izaberu primenu tih principa umesto nacionalnog prava, tj. njegovih imperativnih odredaba...

...

Dakle, ako počemo od pretpostavke da ugovor o osiguranju treba da bude uređen Prednactrom GZ, valja se izjasniti o tome koju zakonodavnu tehniku treba usvojiti. Naše je ubeđenje da ugovor o osiguranju u dvadeset prvom veku ne može da se uređuje kodifikacijom građanskog prava na isti način na koji se to činilo početkom devetnaestog veka. Uostalom, u najrepresentativnijim pravnim sistemima – francuskom i nemačkom – materija ugovora o osiguranju ostala je izvan kodifikacije. Brzina odvijanja pravnog prometa, uvođenje novih načina zaključenja ugovora u eri interneta samo su neki od razloga što ugovor o osiguranju treba urediti na načelan način, bez pretenzije da se pitanja koja nastaju u njegovom svakodnevnom životu detaljno urede.

Po našem sudu, Prednactrom GZ treba postaviti temelj novog regulatornog okvira osiguranja u našem pravu i ojačati bedeme pravne zaštite slabije strane ugovora o osiguranju. Sve to treba učiniti imperativnim i poluimperativnim normama, dok sva pitanja koja bi mogla biti uređena dispozitivnim normama treba ostaviti materiji posebnog ugovornog zakona o osiguranju. Norme Građanskog zakonika treba da budu opšte i sistematske, te kao takve nužan, ali ne i dovoljan regulator pravnog odnosa osiguranja u dvadeset prvom veku. One će biti dopunjene Zakonom o ugovoru o osiguranju... Potonji treba da dopuni i konkretizuje osnove ugovornog režima osiguranja postavljene Građanskim zakonom.“

Pitajući se u citiranom tekstu na koji pravni sistem bi Komisija mogla da se ugleda prilikom regulisanja ugovora o osiguranju autorka u članku sugeriše da bi Komisiji od koristi bili Principi evropskog ugovornog prava osiguranja (dalje: Principi). I ne navodi, kao da joj nije poznato, da je Komisija koristila ovaj projekat i da je jedan veći broj pravnih instituta preuzela iz tog projekta i uključila ih u Prednactr GZRS. Tako je čitalac ostao uskraćen u informaciji koja su neka od tih rešenja, ako ne sva koja su, doslovno ili uz izvesne izmene, preuzeta iz Principa u Prednactr GZRS. Iz njih bi čitalac shvatio kog obima i kakvog kvaliteta su pojedina rešenja koja su preuzeta iz

Principa. A bolje informisani čitalac i da sagleda da li su preuzeta rešenja odgovarajućeg pravnog instituta iz Principa bolja ili manje odgovaraju našem pravnom sistemu od onih kojima se isti institut uređuje u nekom / nekim nacionalnim pravima o ugovoru o osiguranju. Ovde ću istaći neka od tih rešenja / instituta koristeći se redosledom odredbi, odnosno članova Prednacrta GZRS u kojima su rešenja preuzeta iz Principa i zatim naznačiti u kom članu Principa su ta rešenja kao posebni instituti regulisana. Uz napomenu da su ona od strane Komisije preuzeta iz nedovršene redakcije / verzije Principa objavljene 1. avgusta 2009. godine, što je važno ako se ima u vidu da je Prednacrt GZRS objavljen bez naknadnih izmena i dopuna 29. maja 2015, a da je konačna verzija Principa dopunjena pravilima za pojedine vrste osiguranja i u tim posebnim odredbama zaokruženim sistemom apsolutno prinudnih normi objavljena 1. novembra 2015. godine (Deo IV – Osiguranje od odgovornosti, Deo V – Osiguranje života i Deo VI – Kolektivno osiguranje). To su, na primer: Jezik, tumačenje isprava i dokazivanja prijema isprava (čl. 1395 GZRS – čl. 1:203 i 1:204 Principa), Forma obaveštenja (čl. 1396 GZRS – čl. 1:205 Principa), Pretpostavka o upoznatosti sa činjenicama (čl. 1397 GZRS – čl. 1:206 Principa), Zabrana diskriminacije (čl. 1398 GZRS – čl. 1:207 Principa; u ovaj član Principa je transponovana Direktiva 2004/113EC od 13. decembra 2004. godine o zabrani diskriminacije – prim. J. S.), Dužnost prijavljivanja (činjenica od značaja za ocenu rizika – prim. J. S.) (čl. 1419 GZRS – čl. 2:101 Principa), Sankcije zbog povrede obaveze prijave (čl. 1420 GZRS – čl. 2:102 Principa), Izuzeci od sankcija (čl. 1421 GZRS – čl. 2:103 Principa).¹¹

Postavljajući pitanje na koji pravni sistem bi Komisija mogla da se ugleda prilikom regulisanja ugovora o osiguranju i zauzimajući stav da bi odgovoru na ovo pitanje trebalo da prethodi istraživanje i prikupljanje adekvatne uporednopravne građe od strane eksperata koji najbolje poznaju pravo osiguranja, autorka propušta da čitaoca upozna da u našoj literaturi duže od jedne decenije traje taj proces i da se on odvija u dva pravca. U pravcu ispitivanja najboljeg rešenja za izbor izvora prava u kome bi ugovor o osiguranju trebalo da se reguliše i s tim u vezi razuđenosti normi kojima treba da se regulišu odnosi iz ugovora o osiguranju i metoda regulisanja odnosa strana u ugovoru o osiguranju (prinudne i / ili / i dispozitivne norme) i u pravcu predlaganja Komisiji novih, modernih / savremenih rešenja iz uporednopravnih izvora kojima bi se reformisala i unapredila regulativa o ugovoru o osiguranju u odnosu na rešenja koja su prihvaćena u Zakonu o obligacionim odnosima. I, da se na praktičnom planu na fonu izvora prava i pitanja koja smo naveli da su u vezi s izvorom prava taj proces ispoljio i traje prevođenjem i objavljivanjem u časopisu Udruženja za pravo osiguranja Srbije – *Reviji / Evropskoj reviji za pravo osiguranja*

¹¹ U članku je autorka, što nije bez značaja, izbegla da obavesti čitaoca o nekim autorima i primerima radova autora koji se u našoj literaturi naročito i argumentovano zalažu za prihvatanje rešenja iz Principa, kao i za koja se rešenja zalažu da iz Principa budu prihvaćena u naš buduću GZ. O ovome je pisao prof. Slavko Đorđević u svom članku o kome će nešto kasnije biti reči na koji upućujemo čitaoca (str. 20). I ovaj autor u članku navedenom u fusnoti 8, na str. 31–32.

impozantnog broja različitih formi izvora prava u kojima je u uporednom pravu regulisan ugovor o osiguranju (zakon o ugovoru o osiguranju, građanski zakonik, zakon o obligacionim odnosima... koji će nešto kasnije biti pobrojani). Prevodi su učinjeni u cilju pružanja pomoći Komisiji i našem zakonodavcu da se, eventualno, ugleda ili preuzme neka moderna rešenja iz propisa država članica EU o ugovoru o osiguranju u naše zakonodavstvo. I, što je važnije, da se omogući širem krugu autora koji dobro poznaju domaće pravo o ugovoru o osiguranju, ali koji iz bilo kog razloga nemaju pristup pouzdanim prevodima ovih propisa o ugovoru o osiguranju u državama članicama EU, da aktivno prate rad Komisije za izradu Građanskog zakonika Srbije i da upućivanjem svojih obrazloženih predloga Komisiji, objavljivanjem priloga u časopisima, učešćem na raznim skupovima posvećenim ovoj materiji ili na drugi način daju svoj lični doprinos u prihvatanju, u našem zakonodavstvu, novih tendencija iz pravnih sistema država članica EU. Kao i da je, što, takođe, nije navedeno, na području prihvatanja ovih novih i modernih rešenja veliki broj autora okupljenih u Udruženju za pravo osiguranja Srbije, u čiji red ulazi i autorka, uputio Komisiji brojne obrazložene predloge u svojim brojnim studijskim člancima¹², dok je Udruženje za pravo osiguranja svoje predloge u toj oblasti kontinuirano objavljivalo i objavljuje u Porukama sa svojih godišnjih savetovanja (iz radova koji su objavljeni u Zbornicima sa savetovanja – prim. J. S.), u časopisu *Evropska revija za pravo osiguranja* i na internet strani Udruženja za pravo osiguranja Srbije (<http://srbija-aida.org/>, Poruke sa savetovanja).

Zanemarujući nejasan i zbunjujući iskaz autorke u članku da su Principi obuhvaćeni u „opštem referentnom okviru“ pri čemu je naziv ovog dokumenta napisan malim početnim slovom i uz koji navod nije dato objašnjenje, ako se on već pominje, kako su Principi postali poseban deo „Opšteg referentnog okvira“ za evropsko ugovorno pravo bez potrebe da čitalac za tim objašnjenjem traga u redovno mu nedostupnoj literaturi navedenoj u članku, u fusnoti br. 7, na nemačkom i engleskom jeziku koje ne mora da zna, netačna je tvrdnja da Principi kao instrument omogućavaju ugovaraču osiguranja (osiguraniku) da izaberu primenu Principa umesto nacionalnog prava, tj. njegovih imperativnih (prinudnih) odredbi. Naime, Principi su, između ostalog, zamišljeni da omoguće da ovaj dokument bude

¹² Jovan Slavnić, „Udruženje za pravo osiguranja Srbije je rodna kuća predloga rešenja kojima se reformiše ugovor o osiguranju u (Pred)Nacrtima Građanskog zakonika Republike Srbije“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 2/2016, str. 67–84. U ovom napisu je dat pregled sadržine 31 članka koji su objavili do početka 2016. autori okupljeni oko Udruženja za pravo osiguranja Srbije u kojima su oni istakli veliki broj predloga modernih / savremenih rešenja za reformu i unapređenje regulative o ugovoru o osiguranju u našem pravu. I navedeni su naslovi 14 članaka koje je na ovu temu i sa brojnim predlozima novih rešenja objavio nedavno preminuli dugogodišnji predsednik i počasni predsednik Udruženja za pravo osiguranja Srbije, prof. dr Predrag Šulejić. Treba reći da su i nakon objavljivanja ovog napisa autori koji su okupljeni u ovom udruženju objavili nove radove u istom cilju i da je dovoljno da bi se to utvrdilo pregledati sadržaje časopisa *Evropske revije za pravo osiguranja* i *Tokova osiguranja* u periodu 2016–2018.

usvojen („jednog lepog dana“) u obliku tzv. opcionog dokumenta za evropsko ugovorno pravo osiguranja, tj. da postanu, ukoliko ga ugovorne strane prihvate, alternativni ugovorni režim koji ugovorne strane mogu da primene na svoj ugovor umesto nacionalnog ugovornog prava osiguranja. Da bi Principi to postali potrebno je da oni budu usvojeni u formi regulative EU, kao pravni akt koji bi bio neposredno primenjiv u državama članicama, kao i da Principi evropskog (opšteg) ugovornog prava postanu deo regulative EU, jer tek kada oni to postanu Principi evropskog ugovornog prava osiguranja mogu da budu funkcionalni. Zbog toga je u čl. 1:105, st. 2 Principa propisano da pitanja koja nastanu iz ugovora o osiguranja, koja nisu izričito regulisana u Principima evropskog ugovornog prava osiguranja, treba da se rešavaju u skladu sa Principima evropskog ugovornog prava. Izborom Principa kao opcionog izvora prava za svoj ugovor o osiguranju, ugovorne strane prihvataju režim za regulisanje svog ugovora o osiguranju koji se mora primeniti u celosti. A to znači da se izborom Principa ne isključuje samo primena, kako autorka kaže, imperativnih odredaba nacionalnog prava, već i dispozitivnih. U tom smislu je u čl. 1:102, prva rečenica, Principa, propisano da se izborom Principa oni primenjuju kao celina, te da nije dozvoljeno isključenje nijedne njegove odredbe. Ili da umesto nekih odredaba Principa one budu zamenjene dispozitivnim ili imperativnim normama izabranog nacionalnog prava. Samo oni imperativni propisi nacionalnog prava koji su ustanovljeni za vrste osiguranja koje nisu regulisane specijalnim pravilima sadržanim u Principima ostaju u primeni njihovim izborom za merodavno pravo za ugovor o osiguranju. I to je određeno u čl. 1:105, st. 1 Principa. Međutim, pošto Principi nisu do danas (kao ni Principi evropskog ugovornog prava) postali deo regulative EU, ispravno je bilo reći u članku autorke, koji pretenduje da predstavlja naučni rad, da su oni kao dokument koncipirani kao „budući“ opciono instrument ugovornog prava osiguranja EU. A to je, uz ostalo, sve odlično objašnjeno u članku profesora Slavka Đorđevića koji autorka ne pominje. U pitanju je, inače, članak koji je napisan na osnovu stavova i mišljenja autora koji su najzaslužniji za postojanje Principa u vreme kada oni još nisu bili objavljeni u konačnoj verziji. I on je objavljen, takođe, u već pomenutoj publikaciji Udruženja za pravo osiguranja Srbije.¹³

Stav autorke u jednom od napred citiranih pasusa njenog članka, ponovljen u odeljku 4 (str. 16), da je ubeđena da ugovor o osiguranju na početku XXI veka ne može da se uredi u kodeksu građanskog prava – Građanskom zakoniku – na isti način kako se to činilo početkom XIX veka, te da je u francuskom i nemačkom pravu kao najreprezentativnijim pravnim sistemima regulativa ugovora o osiguranju izostavljena iz kodeksa građanskog prava, čime se čini da je htela reći da ovi pravni sistemi to dokazuju, kao i u naslovu odeljka 2. članka njen kategorični stav / zaključak da je u Srbiji „... neophodno doneti zakon o ugovoru o osiguranju“, u direktnoj su koliziji sa

¹³ Slavko Đorđević, „Principi evropskog ugovornog prava osiguranja – budući opcionalni instrument prava EU?“, *Revija za pravo osiguranja*, 2/2011, str. 19–28.

stanjem izvora prava kojima se u uporednom pravu reguliše ugovor o osiguranju. Da je autorka više pažnje posvetila istraživanjima izvora prava za ugovor o osiguranju u državama EU mogla je ustanoviti da postoji veliki broj država članica EU koje su ugovor o osiguranju uredile u svojim građanskim zakonicima, u kojima je ovaj ugovor reformisan jednom ili više puta, uglavnom, tokom prve i druge decenije ovog veka i koji se ne mogu poistovetiti, u tom sektoru niti u celini svoje regulative, sa građanskim zakonicima iz XIX veka. Svi primeri građanskih zakonika koje ću navesti izvori su prava za ugovor o osiguranju u državama u kojima je osiguranje znatno ili daleko razvijenije od osiguranja u Srbiji. Prevedeni su na srpski jezik i objavljeni u *Evropskoj reviji za pravo osiguranja* (dalje u tekstu: ER), uz navod o izvršenim izmenama i dopunama i snabdeveni podatkom o mediju na kome su dostupni:

1. Građanski zakonik Češke Republike, Deo 15, Odeljak 2, Osiguranje (ER, br. 4/2016 i br. 1/2017),
2. Zakon br. V o proglašenju Građanskog zakonika Republike Mađarske, Deo XXII Ugovor o osiguranju (ER, br. 2/2017).
3. Građanski zakonik Kraljevine Holandije, Knjiga 7 – Pojedini ugovori, Glava 17 – Ugovor o osiguranju (ER, br. 3/2017),
4. Građanski zakonik Republike Poljske, Knjiga III – Obligacije, Deo XXVII – Ugovor o osiguranju (ER, br. 4/2017),
5. Rumunski Građanski zakonik, Knjiga V – O obligacijama, Deo IX – Posebni ugovori, Glava XVI – Ugovor o osiguranju (ER, br. 2/2015).
6. Građanski zakonik Republike Slovačke, Deo VIII – Ugovorno pravo, Glava XV – Ugovor o osiguranju (ER, br. 1/2018).

Treba li ovom spisku dodati i:

7. Građanski zakonik Republike Italije, u kome se takođe reguliše ugovor o osiguranju^{14 15}, Knjiga IV – O obligacijama, Deo III – O pojedinačnim ugovorima, Glava XX – O osiguranju.

Ne želeći da upozna čitaoca sa ovim ili nekim od ovih ili nekim drugim primerima GZ, autorka je izbegla odgovor na pitanje zbog čega ovim zemljama sa razvijenijim osiguranjem od srpskog osiguranja odgovara da svoj ugovor o osiguranju uredi u svojim građanskim kodifikacijama, a da Srbiji to ne bi odgovaralo. I zašto je neophodno, navodeći razloge koji prema njenom mišljenju govore tome u prilog u odeljku 2 članka, da Srbija donese Zakon o ugovoru o osiguranju, a ovim državama ti isti i / ili i neki drugi razlozi upućuju ih da to nije neophodno, već je za njih sasvim prikladno / prihvatljivo da ga uredi u građanskom zakoniku. I, zašto te države mogu

¹⁴ Dostupan na: <http://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2015/01/02/codice-civile>.

¹⁵ Ova knjiga GZ Italije je prevedena 1964. godine od počivšeg profesora Pravnog fakulteta u Beogradu, Radomira Đurovića, u nekada negovanoj ediciji beogradskog Instituta za uporedno pravo – *Prevodi stranih zakona*. U delu koji se odnosi na ugovor o osiguranju ovaj zakonik čeka da sa svojim osavremenjenim rešenjima bude objavljen u ER u novom već pripremljenom prevodu.

da izmenama i dopunama svog GZ, kao što to i čine, da prate dinamičnost i stalni razvoj ugovora o osiguranju pod uticajem, prema njenom mišljenju, interneta i prava EU koji smatra jednim od ključnih razloga da ugovor o osiguranju u našem pravnom sistemu bude regulisan posebnim zakonom o ugovoru o osiguranju (v. str. 13 u odeljku 2. i str. 15–16 u odeljku 4. članka).

Ispitujući hipotezu prema kojoj ugovor o osiguranju treba u Srbiji da bude ugrađen u Prednacr GZRS autorka ističe da se u tom slučaju treba prethodno izjasniti koju zakonodavnu tehniku treba usvojiti i zauzima stav da, u slučaju da se prihvati ova hipoteza, u Prednacr GZ treba postaviti temelj novog regulatornog okvira za ugovor o osiguranju i ojačati bedeme pravne zaštite slabije strane u ugovoru o osiguranju, koje naziva još i osnovama ugovornog režima osiguranja koje treba dopuniti i konkretizovati u Zakonu o ugovoru o osiguranju. I, da te temelje i bedeme, odnosno osnove treba normirati imperativnim i poluimperativnim normama, a sva ostala pitanja kojima se te osnove ugovornog režima dopunjuju i konkretizuju regulisati u posebnom zakonu o ugovoru o osiguranju dispozitivnim normama.

Nenavođenje u članku koji su to instituti ugovornog prava koje čine njegove osnove koje treba regulisati u Prednacr GZ prinudnim i poluprinudnim normama može navesti čitaoca na pogrešan zaključak da će, s obzirom na predmet regulisanja i karakter normi kojima će one (osnove) biti regulisane, u Prednacr biti normiran samo jedan mali broj instituta ovog ugovora i po obimu sa nekoliko članova, dok će svi ostali koji se normiraju dispozitivnim normama u velikom broju članova biti regulisani u Zakonu o ugovoru o osiguranju. Međutim, kada je činjenica da je osobina ugovora o osiguranju da se on reguliše ako ne preovlađujuće onda sa velikim brojem prinudnih i poluprinudnih normi kojima se obezbeđuje zaštita ugovarača osiguranja, osiguranika i korisnika osiguranja kao slabijih strana u ugovoru, na koju nesumnjivo / pouzdano upućuje ovakva regulativa u na primer, Zakonu o ugovoru o osiguranju Nemačke, to govori da se izmeštanje instituta kojima se imperativnim normama oni regulišu u građanski zakonik ne može ispuniti očekivanje da se dualnim modelom pravnih izvora u kojima se reguliše ugovor o osiguranju može doći do kvalitetnijeg i za praksu povoljnijeg / praktičnijeg rešenja od onog kada se ugovor o osiguranju reguliše isključivo u građanskom zakoniku ili u posebnom zakonu o ugovoru o osiguranju.

U članku nije rečeno da među državama EU, na koje je logično da se najviše ugleda srpski zakonodavac s obzirom na očekivano pridruženje Srbije EU, postoji država u čijem se pravnom sistemu ugovor o osiguranja uređuje u dva izvora prava. To je Republika Litvanija. U ovoj državi ugovor o osiguranju je uređen u Zakonu o osiguranju od 18. oktobra 2003. godine, koji je poslednji put izmenjen 7. maja 2013.¹⁶ U Glavi V ovog zakona ugovor o osiguranju se reguliše sa 41 članom

¹⁶ Draudimo [STATYMAS, Valstybės žinios: 2003-10-08, Nr. 94-4246, Valstybės žinios: 2003-10-08, Nr. 94-4246, Valstybės žinios: 2004-08-03 Nr.120-4434, Valstybės žinios: 2004-10-26 Nr.156-5688, Valstybės žinios: 2005-02-08 Nr.18-571, Valstybės žinios: 2005-11-03 Nr.130-4664, Valstybės žinios: 2006-07-18 Nr.78-3059,

(čl. 75–116) i plus još jednim, čl. 2, u kome su obuhvaćene definicije koje se tiču i ugovora o osiguranju, odnosno sa 42 člana. I, u Građanskom zakoniku od 17. juna 2000. godine, poslednji put izmenjenom 12. aprila 2011. godine, sa 31 članom (članovi od 6.987–6.1018).¹⁷ U Knjizi VI Obligaciono pravo, Deo I, Glava LIII. Međutim,

Valstybės žinios: 2006-08-08 Nr.87-3409, Valstybės žinios: 2007-06-02 Nr.61-2342, Valstybės žinios: 2007-12-01 Nr.125-5092, Valstybės žinios: 2008-11-15 Nr.131-5039, Valstybės žinios: 2009-04-04 Nr.38-1439, Valstybės žinios: 2009-12-28 Nr.154-6956, Valstybės žinios: 2010-11-23 Nr.137-6993, Valstybės žinios: 2011-12-01 Nr.145-6816, Valstybės žinios: 2012-11-03 Nr.127-6385, Valstybės žinios: 2013-05-07 Nr.46-2247.

¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 (su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais 2011 m. birželio 9 d. įstatymu Nr. XI-1442). Pakeitimai: 1. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. IX-2172, 2004-04-27, Žin., 2004, Nr. 72-2495 (2004-04-30) CIVILINIO KODEKSO 1.3, 2.55, 2.61, 2.72, 2.79, 2.112, 2.152, 2.160, 2.167, 4.176, 6.292, 6.298, 6.299, 6.747, 6.748, 6.751, 6.753 STRAIPSNŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMAS; 2. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. IX-2571, 2004-11-11, Žin., 2004, Nr. 171-6319 (2004-11-26) CIVILINIO KODEKSO 3.194 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 3. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. X-730, 2006-06-22, Žin., 2006, Nr. 77-2974 (2006-07-14) CIVILINIO KODEKSO 6.470 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 4. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. X-858, 2006-10-17, Žin., 2006, Nr. 116-4403 (2006-10-31) CIVILINIO KODEKSO 4.103 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 5. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. X-1566, 2008-06-03, Žin., 2008, Nr. 68-2568 (2008-06-14) CIVILINIO KODEKSO 3.65 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 6. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-65, 2008-12-16, Žin., 2008, Nr. 149-5997 (2008-12-30) CIVILINIO KODEKSO 6.188 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMAS; 7. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-372, 2009-07-21, Žin., 2009, Nr. 93-3965 (2009-08-04) CIVILINIO KODEKSO 2.33 STRAIPSNIO PAPILDYMO ĮSTATYMAS; 8. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-447, 2009-10-22, Žin., 2009, Nr. 134-5832 (2009-11-10) CIVILINIO KODEKSO 6.750, 6.751, 6.754, 6.865 STRAIPSNŲ PAPILDYMO IR PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 9. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-485, 2009-11-12, Žin., 2009, Nr. 141-6205 (2009-11-28) CIVILINIO KODEKSO 2.72 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 10. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-595, 2009-12-22, Žin., 2009, Nr. 159-7202 (2009-12-31) CIVILINIO KODEKSO 1.21, 2.47, 2.49, 2.54, 2.55, 2.58, 2.62, 2.64, 2.65, 2.66, 2.70, 2.71, 2.72, 2.82, 2.100, 2.104, 2.106, 2.114, 2.180 STRAIPSNŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMAS Šis įstatymas, išskyrus 20 straipsnį, įsigalioja 2010 m. sausio 1 d.; 11. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-747, 2010-04-13, Žin., 2010, Nr. 48-2297 (2010-04-27) CIVILINIO KODEKSO 6.548 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS Šis įstatymas įsigalioja 2010 m. liepos 1 d.; 12. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-881, 2010-06-04, Žin., 2010, Nr. 71-3554 (2010-06-19) CIVILINIO KODEKSO 2.38 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 13. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-937, 2010-06-22, Žin., 2010, Nr. 76-3873 (2010-06-30) CIVILINIO KODEKSO 3.14 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 14. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-993, 2010-07-02, Žin., 2010, Nr. 84-4402 (2010-07-15) CIVILINIO KODEKSO 4.103 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS Šis įstatymas įsigalioja 2011 m. sausio 1 d.; 15. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-1031, 2010-09-23, Žin., 2010, Nr. 126-6456 (2010-10-26) CIVILINIO KODEKSO PAPILDYMO 2.11(1), 2.138(1) STRAIPSNIAIS IR 2.147 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS Šis įstatymas, išskyrus šio straipsnio 2 dalį, įsigalioja 2011 m. sausio 1 d.; 16. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-1254, 2010-12-23, Žin., 2011, Nr. 1-2 (2011-01-04) CIVILINIO KODEKSO 6.886 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR 6.887, 6.888, 6.889, 6.890, 6.891 STRAIPSNŲ PRIPAŽINIMO NETEKUSIAIS GALIOS ĮSTATYMAS Šis įstatymas įsigalioja 2011 m. balandžio 1 d.; 17. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-1312, 2011-04-12, Žin., 2011, Nr. 49-2367 (2011-04-28) CIVILINIO KODEKSO 4.100 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 18. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-1441, 2011-06-09, Žin., 2011, Nr. 74-3545 (2011-06-18) CIVILINIO KODEKSO 1.134 STRAIPSNIO PAPILDYMO IR PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 19. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-1442, 2011-06-09, Žin., 2011, Nr. 74-3546 (2011-06-18) CIVILINIO KODEKSO PATVIRTINIMO, ĮSIGALIOJIMO IR ĮGYVENDINIMO ĮSTATYMO 11 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS.

ne po alternativnom modelu koji autorka predlaže za našeg zakonodavca: da se u Prednarcu GZ regulišu osnove sistema ovog ugovora imperativnim i poluimperativnim normama, a u Zakonu o ugovoru o osiguranju dispozitivnim normama dopune i konkretizuju osnove ugovornog režima osiguranja postavljene u Prednarcu GZ, odnosno našem budućem Građanskom zakoniku. Već po nekom voluntarističkom kriterijumu litvanskog zakonodavca prema kome su instituti ugovora o osiguranju regulisani imperativnim i dispozitivnim normama razvrstani u dve grupe i normirani u oba izvora prava.

Da bi čitalac stekao potpunu sliku o različitim stavovima zakonodavaca u državama EU u vezi sa pitanjem kojim izvorom prava / zakonom regulisati ugovor o osiguranju i da bi mogao doneti sopstveni zaključak o tome koji model od njih je najprikladnije da u našem pravnom sistemu bude primenjen, u članku se mogao pomenuti primer Republike Estonije u kojoj je ugovor o osiguranju ostao izvan Građanskog zakonika¹⁸ i regulisan je u Zakonu o obligacionim odnosima budući da ovaj zakonik obuhvata samo opšti deo civilnog prava.¹⁹ I kada se već u radu autorka zalaže za njegovo regulisanje u posebnom zakonu o ugovoru o osiguranju, da su navedene još neke države koje su donele ovakve zakone, pored ranije pomenutih država, kao na primer Republika Grčka²⁰ i Kraljevina Španija²¹. Ili Republika Austrija čiji je Zakon o ugovoru o osiguranju poslednji put reformisan 2016. godine.

4. Razmatrajući u odeljku 3 (str. 14–15) pitanje koju zakonodavnu tehniku treba koristiti radi zaštite osiguranika kao slabije ugovorne strane, autorka ističe da: „Pored većinskih imperativnih i manjinskih dispozitivnih normi, u oblasti osiguranja postoje i tzv. poluprinudne norme. ZOO (naš Zakon o obligacionim odnosima – prim. J. S.) predviđa da je odstupanje od ostalih odredaba, ukoliko nije zabranjeno ovim ili kojim drugim zakonom, dopušteno samo ako je u nesumnjivom interesu osiguranika.“ I predlaže da se razmotri nemački pristup u čijem pravu tradicionalno postoje jednostrano obavezujuće norme i prihvaćen je, za razliku od našeg prava, kriterijum jasnog tumačenja karaktera zakonskih normi. Tako što su u tom pravnom sistemu: „Prinudne norme od kojih se ne može odstupiti nalaze se jasno izdvojene na kraju svakog odeljka, a od ostalih normi može se odstupiti ako to nije na štetu osiguranika.“ Prema mišljenju autorke, ovaj nemački kriterijum odstupanja stvara manje problemskih situacija u praksi od kriterijuma „u nesumnjivom interesu osiguranika“ iz našeg prava (regulisanom u čl. 900, st. 2 ZOO i prihvaćenom u čl. 1394,

¹⁸ Opšti deo Građanskog zakonika Republike Estonije donet je 23. marta 2002, a stupio je na snagu 1. jula te godine. U prevodu sa estonskog na engleski jezik dostupan je na: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/509012018002/consolide>.

¹⁹ Zakon o obligacionim odnosima Republike Estonije, Deo 4 Ugovor o osiguranju, objavljen u prevodu na srpski jezik u ER, br. 3/2018.

²⁰ Prevod objavljen u ER, br. 4/2007.

²¹ Prevod objavljen u ER, br. 2/2018.

st. 2 Prednacrtu GZ u kome je jedino pojam „u nesumnjivom interesu“ zamenjen pojmom „nije na štetu osiguranika“ – primedba J. S.).

A koja su rešenja predložili Komisiji autori okupljeni u Udruženju za pravo osiguranja Srbije mnogo ranije nego što je autorka izašla sa svojim predlogom istaknutim u prethodnom pasusu u pogledu načina određivanja koje se norme imaju smatrati apsolutno prinudnim i kriterijuma za određivanje poluprinudnih normi koji su sada regulisani u čl. 900 ZOO? To će najbolje biti prikazano ako se poslužimo sa nekoliko citata u pogledu rečenog predloga rešenja:

...

„Na osnovu ovih uopštenih odredaba čl. 900 nastala je čitava literatura u kojoj se autori trude da nas svojim tumačenjima uvere koji su članovi ili odredbe u pojedinim članovima apsolutno prinudne, a koje poluprinudne norme. Kao poluprinudne norme, navode se osam odredaba, kao primeri, za koje se ‘može smatrati’ da one to jesu.“ (U fusnoti koja se nadovezuje na prethodni tekst naznačena je literatura u kojoj profesori Predrag Šulejić i Ivica Jankovec daju svoje tumačenje odredaba, odnosno članova ZOO kao poluprinudnih normi – prim. J. S.).

...

„Zbog neizvesnog rezultata tumačenja normi o ugovoru o osiguranju u ZOO kao prinudnih tokom diskusije ukazano je da je posebno kategorija relativno prinudnih normi izvoriste pravne nesigurnosti za ugovorne strane, kao što je to i kategorija ‘nesumnjivog interesa osiguranika’ kao uslova u kome se može odstupiti od čisto prinudne norme. Predloženo je da se u GZ, umesto rešenja koje sadrži čl. 900 ZOO, postupi na jedan od sledeća dva načina: 1. u jednom ili dva člana nabrojati članove, odnosno odredbe i rečenice članova čija je primena obavezna u svim oblastima osiguranja i zatim nabrojati članove, odnosno odredbe i rečenice članova čija se pravila ne mogu menjati na štetu ugovarača ili korisnika nadoknade iz osiguranja, kako je postupljeno u čl. 97 i 98 Zakona o ugovoru o osiguranju Švajcarske od 2008. godine; 2. kao što je učinjeno u austrijskom ili nemačkom zakonu o ugovoru o osiguranju, u svakom odeljku (alternativa: glavi) na kraju u posebnom članu nabrojati odredbe koje se ne mogu menjati sporazumom na štetu osiguranika (na primer, kao u par. 18, 32, 42 itd. Zakona o ugovoru o osiguranju Nemačke od 2007. godine). Uz proširenje zabrane primene na štetu osiguranika i korisnika osiguranja.“²²

Kao što se vidi, autorka u svom članku daje predlog za ugledanje na ovaj „nemački kriterijum“ / „nemački pristup“ – onaj koji je pre nje već elaboriran i predložen našem zakonodavcu da ga prihvati u budućem GZ, ne pominjući da on postoji i da njen predlog nije originalan. Ne navodeći egzistentnost ovog predloga u literaturi izbegla je da se pozabavi osnovnim predlogom poteklim iz Udruženja za pravo osiguranja Srbije – „švajcarskom kriterijumu / švajcarskom pristupu“. Boljim i prikladnijim

²² Jovan Slavnić, članak objavljen u fusnoti 8, str. 33.

za srednje duge / srednje razučene zakonske akte kojima se (zakone o ugovoru o osiguranju) ili u kojima se reguliše ugovor o osiguranju (građanski zakonic), kakav je po obimu regulisanja ugovor o osiguranju u Prednacrtnu GZRS. Zajedno sa ugovorom o reosiguranju čije su odredbe dispozitivne prirode, ugovor o osiguranju je u Prednacrtnu GZ regulisan sa 114 članova, odnosno 108 kada se apstrahuju odredbe o reosiguranju. Dakle, obima je otprilike kao reformisani Zakon o ugovoru o osiguranju Švajcarske u kome je ovaj ugovor regulisan u 100 članova. Nasuprot švajcarskom, austrijski zakon ima 192, a nemački 216 paragrafa koji iza svakog odeljka u posebnom paragrafu određuju koje se odredbe tog zakona iz odgovarajućeg odeljka ne mogu menjati na štetu osiguranika. U nemačkom zakonu to su paragrafi: 18, 32, 42, 67, 87, 112, 129, 171, 175, 191 i 208. Dakle, primena nemačkog kriterijuma / pristupa zahtevala je od zakonodavca da ustanovi 11 novih / dodatnih paragrafa. Ovim dugim, odnosno zakonima velikog obima odgovara „nemački kriterijum / pristup“, dok bi zakonima srednje dužine ili kraćim zakonima ovaj pristup nepotrebno uvećao broj članova i otežao preglednost odredbi koje se ne mogu menjati na štetu osiguranika, odnosno preglednost onih odredbi koje se u zakonu smatraju poluprinudnim. A to se ne može prigovoriti „švajcarskom kriterijumu / pristupu“. Zbog toga je on i bio prikladniji da je prihvaćen u Prednacrtnu GZ iz 2015. godine koji, inače, ima znatno veći broj članova kojima se reguliše ugovor o osiguranju od njegove verzije iz 2009. godine ili u nekom budućem Zakonu o ugovoru o osiguranju Srbije.²³

5. Zalaganje autorke u zaključku članka (str. 16–17) da se u posebnom delu budućeg srpskog zakona o ugovoru o osiguranju predvide posebna pravila za odštetna osiguranja (osiguranja stvari i osiguranje od odgovornosti), da osiguranju od odgovornosti treba posvetiti posebnu glavu, koja bi bila podeljena na odeljak koji sadrži opšte odredbe i odeljak koji u osnovnim crtama uređuje obavezno osiguranje i da posebnim glavama treba urediti osiguranje od nezgode i zdravstveno osiguranje sasvim je opravdano, ali se i poklapa sa predlogom objavljenim vremenski pre

²³ Predlog da se u naš GZ prihvati „švajcarski kriterijum“ pisac ovih redova je u razvijenoj formi obrazložio u diskusiji na ranije pomenutom okruglom stolu (*Revija za pravo osiguranja*, 4/2008, str. 66–67). Ako zapostavim to da je autorka u svom članku ispustila da pomene ovaj predlog / kriterijum koji je predočen javnosti vremenski daleko ranije pre njenog predloga o prihvatanju „nemačkog kriterijumu“, ne može se razumeti njen previd da se izjasni i o trećem predlogu koji je potekao iz Udruženja za pravo osiguranja Srbije, koji u osnovnom tekstu gore nije pomenut, odnosno citiran. Boljem i praktičnijem od prethodnih. To je da se u GZ u nekom od prvih članova u kojima se reguliše ugovor o osiguranju, u st. 1 navedu *numerus clausus* članovi, odnosno odredbe čija je primena obavezna za ugovorne strane, u st. 2 odredi da se od svih ostalih odredbi ugovorom može odstupiti ukoliko ona / odstupanja nisu na štetu ugovarača osiguranja, osiguranika ili korisnika osiguranja i u st. 3 da je odstupanje u korist bilo koje od ugovornih strana dozvoljeno kod ugovora koji imaju za predmet osiguranja velikih rizika. Dakle, onako kako je u čl. 1:103 Principa evropskog ugovornog prava osiguranja određeno koje su njegove odredbe imperativne, a koje poluimperativne. Na koje se (Principe) autorka, videli smo, izjasnila da je uverena da bi bilo korisno da se ugleda Komisija prilikom regulisanja ugovora o osiguranju.

njenog od strane Udruženja za pravo osiguranja Srbije izraženom u Porukama sa XV Savetovanja ovog Udruženja „Moderno pravo osiguranja: Tekuća pitanja i trendovi“ održanom u Paliću od 11. do 13. aprila 2014. godine da bi „... srpski zakonodavac trebalo da detaljnije obradi temu imenovanih ugovora u osiguranju, ispita potrebu za njihovim regulisanjem i zauzme stav“, kao i „... da bi zakonom trebalo regulisati osnovne rizike i minimalni obim pokrića za neke osnovne imenovane ugovore osiguranja koji već postoje ili se tek razvijaju na tržištu osiguranja u Srbiji, jer bi tek onda potrošač usluga osiguravača bio zaštićen preventivnim dejstvom takvih odredaba...“²⁴ Međutim, ono što je i u ovom svom zalaganju / predlogu autorka izbegla da čitaoca informiše: je da je o potrebi regulisanja pojedinih ugovora o osiguranju imovine kao imenovanih u novom Građanskom zakoniku ili posebnom zakonu o ugovoru o osiguranju, prednostima njihovog regulisanja kao imenovanih, imenovanim ugovorima koji su normirani u uporednom pravu i predlozima za regulisanje pojedinih ovih ugovora u pravu Srbije od strane domaćih autora, pisala 2014. godine Mira Todorović Simeonides²⁵; da je ovaj pisac 2011. godine objavio članak u kome je Komisiji za izradu Prednacrtu GZRS, koja je neopravdano izostavila da u (opšte) odredbe o osiguranju od odgovornosti uvrsti niz modernih rešenja koja se odavno nalaze u zakonima o ugovoru o osiguranju razvijenih zemalja EU, učinio predlog da prihvati veliki broj rešenja koja treba kao nova uključiti u opšte odredbe GZ o osiguranju od odgovornosti i u novi odeljak o obaveznom osiguranju od kojih su neka i prihvaćena u Prednacrtu GZRS (čl. 1464–1467)²⁶; i da je na ovaj isti način 2010. godine pisac ovih redova pisao o privatnom zdravstvenom osiguranju, njegovom uključivanju u GZ ili posebni zakon i modernim rešenjima prihvaćenim u uporednom ugovornom pravu osiguranja koja treba da budu prihvaćena za privatno zdravstveno osiguranje u našem pravu.²⁷ Ne navođenje da je pisac ovih redova posebno pisao o onome za šta se ona samo uopšteno zalaže – da u budućem srpskom zakonu o ugovoru o

²⁴ Dostupno na: <http://srbija-aida.org/files/2014/PORUKE%20SA%20XV%20SAVETOVANJA%20UPOS%2011-13.4.2014.pdf>. i u *Evropskoj reviji za pravo osiguranja*, br. 3/2014, str. 49–50.

²⁵ Mira Todorović Simonides, „Imenovani ugovori u neživotnom osiguranju – posebni osvrt na rešenja u grčkom ugovornom pravu“, u Zborniku radova: *Moderno pravo osiguranja: tekuća pitanja i trendovi*, 2014, Beograd, Udruženje za pravo osiguranja, str. 256–271.

²⁶ Jovan Slavnić, „Posebne odredbe o obaveznom osiguranju od odgovornosti kao predmet regulisanja zakona koji uređuje ugovor o osiguranju – Prilog raspravi o regulisanja ugovora o osiguranju u novom Građanskom zakoniku Srbije“, u Zborniku radova: *Promene u pravu osiguranja Srbije u okviru evropskog (EU) razvoja prava osiguranja*, 2011, Beograd, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, str. 173–215 (videti posebno str. 208–215: „3. Kako i kojim posebnim pravilima regulisati obavezno osiguranje od odgovornosti u Građanskom zakoniku Srbije?“).

²⁷ Jovan Slavnić, „Ugovor o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju kao predmet zakonskog regulisanja – Prilog raspravi o regulisanju ugovora o osiguranju u novom Građanskom zakoniku Srbije“, u Zborniku radova: *Evropske (EU) reforme u pravu osiguranja Srbije*, 2010, Beograd, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, str. 188–220 (videti posebno str. 216–219: „Kako regulisati ugovor o zdravstvenom osiguranju u Građanskom zakoniku Srbije?“).

osiguranju mesto nađu opšte odredbe o osiguranju od odgovornosti, kojih inače ima u Prednacrtnu GZ ali nedovoljno (čl. 1458–1463) i „u osnovnim crtama“ odredbe o obaveznom osiguranju, kojih takođe ima nedovoljno u čl. 1464 i 1465 i da se u posebnoj glavi uredi (privatno) zdravstveno osiguranje – je čim više neobjašnjivo jer su joj teme i učinjeni predlozi obrađeni u pomenutim radovima pisca ovog teksta navedeni u fusnoti 26 i 27 bili dobro poznati s obzirom na to da je u istim publikacijama u kojima je ovaj pisac detaljno pisao o rečenom, autorka objavila svoje članke na određene teme.²⁸

6. Prećutkivanje u ovom slučaju, kao i u prethodnom tekstu navedenim slučajevima, ranije od njenih objavljenih istih ideja – predloga – inicijativa od strane drugih autora i najčešće elaboriranih u razvijenijem obliku od njenih, povodom ustanovljenja novog regulatornog okvira posredstvom koga treba da se realizuje reforma ugovora o osiguranju u našem pravu, otvara za čitaoca, kada pročita autorkin članak i izvrši uvid u ovom napisu navedene radove i istupanja drugih autora o istim temama o kojima ona u članku piše, jedno pitanje na koje samo autorka može dati odgovori: šta je njihov smisao? A kada se ovome doda da u članku ima netačnih i pogrešnih, odnosno spornih iskaza i tvrdnji nameće se konstatacija da je člankom učinjen korak dalje od dostignuća nauke prava osiguranja povodom tema koje su obrađene u članku. Upravo suprotno očekivanju od autora renomea koji ima autorka.

²⁸ U publikaciji navedenoj u fusnoti 26. autorka je objavila rad: „Uticaj osiguranja od odgovornosti direktora na treći agencijski problem“, a u publikaciji iz fusnote 27 rad: „Uticaj osiguranja od odgovornosti direktora na prvi agencijski problem.“

UDK: 651.57: 058.821:681.515 (044.4)(497.11)+(4-672EEZ):368.072:340.134:365.5

Prof. Jovan Lj. Slavnić, PhD¹

REVIEW OF THE ARTICLE ON “NEED TO IMPROVE SERBIAN INSURANCE REGULATORY FRAMEWORK BY ADOPTING INSURANCE CONTRACT LAW”

SCIENTIFIC CRITICISM

An article by Nataša Petrović Tomić, Associate Professor at the Law Faculty of the University of Belgrade, was published under the above title and categorized by the editor as a scientific paper, in the issue 2/2018 of the “Insurance Trends Journal” (pp. 7-18). The article outlined and partially analysed the proposal / initiative / idea for adoption of a Special Insurance Contract Law of the Republic of Serbia. According to this idea, the inland insurance contract would be excluded from the Preliminary Draft of the Civil Code of the RS, which was completed by the Commission for drafting the Civil Code of the RS of the Government of RS and, instead, standardized under the mentioned Special Law.^{2 3} When presenting and elaborating on the subject idea and/or other proposals/initiatives/ideas concerning the regulation of the insurance contract under the Insurance Contract Law, the author failed to mention that her proposals/initiatives/ideas presented in the Article were not new and original, but have already been written of in the respectable literature published before this Article, supported by arguments and that those proposals/initiatives/ideas she was presenting were not the only possible and justified ones but that there were other, better and more suitable solutions for improving the regulatory framework through which the reform of the insurance contract in Serbia is to be implemented into the

¹ Honorary President of the Association for Insurance Law of Serbia.

E-mail: lollesl@eunet.rs

Paper received on: December 20, 2018

Paper admitted on: January 21, 2019

² Abstract, First Section of the Article and Conclusion (pp. 7-11 and pp. 16-17)

³ Note that the last text of the Preliminary Draft CCRS was published by the Commission on May 29, 2015, after 8.5 years of working on its drafting and that during this period it was published in several versions, as a partial or complete project.

Serbian insurance law. The named Article also contains the incorrect and inaccurate statements and allegations that I cannot agree with, since they are doubtful.

1. Proposal/initiative/idea and its elaboration by considering particular reasons that justify transferring the regulation of the inland insurance contract (hereinafter: the insurance contract) from the Civil Code of the RS (hereinafter: CCRS) to a separate law - Insurance Contract Law of the RS - the adoption of which was to be modelled after numerous EU Member States' national laws that already incorporate such law as well as the states operating in the common economic area with the EU countries has been already exposed on several occasions in 2004, 2005 and 2008, as a result of the activities of the Serbian Insurance Law Association and by the authors signing the publications of this Association (namely, even before the Commission for drafting the Civil Code of Serbia (hereinafter: the Commission) was appointed in November 2006 and after the expiration of the first year of its office, in the 2008 Commissions' Preliminary Draft).

Prior to the formation of the Commission, the Association for the Insurance Law of Serbia held its (V) annual conference from 14th to 17th April 2004 on the topic of “Economy and Insurance Law in Transition”. The results of this Conference were publically presented by the Association in the form of Conference messages published in the Association's *Insurance Law Review*, no. 1-2 / 2004. The messages were formulated by one of their authors, the writer of these lines. It is stated on page 57:

“The statutory regulation of the insurance business entities' status issues (under the Insurance Law – note by J. S.) by adopting the principles of an open insurance market are just one of the normative and legal preconditions that allow for vital changes in transacting insurance business in Serbia. A more complete provision of such conditions reflects, above all, in the adoption of:

Insurance Contract Law that would incorporate the international EU law consumer protection standards.”⁴

When assessing the solution and how to incorporate the EU directives into the Insurance Contract Law of Serbia (in the areas where life insurance contractual relations have been defined by such directives) in a 2005 article written within the scope of activities of the Association for Insurance Law of Serbia and also before the beginning of work on the reform of the insurance contract regulated under Serbian Law on Contracts and Torts, an initiative of the author of this paper was repeated that this matter and the subject matter of the insurance contract in general in Serbia in the future should be regulated under a separate Insurance Contract Law.⁵

⁴ Predrag Šulejić, Jovan Slavnić and Jasna Pak, “Messages from the Conference on Palić (14–17 April 2004)”, pp. 57–61.

⁵ Jovan Slavnić, “Influence of the EU Directives on regulating the relations under the life insurance contract”, in the Proceedings: Insurance in the light of new legislation (pp. 123–138; 134–136), 2005, Beograd: Association for Insurance Law of Serbia and Montenegro.

On 28th October 2008, the Association for Insurance Law of Serbia, together with the Serbian Chamber of Commerce Banking and Insurance Committee, organized a round table on the topic of "Insurance Contract in New Civil Code of the Republic of Serbia." The reason for such event was the Commission's text titled "Insurance Contract: A. General Issues of Place and Method of Regulating the Insurance Contract in the Civil Code and B. Proposal for Amendments to the Insurance Contract", published in the book "Work on Drafting of Civil Code of Republic of Serbia: Commission Report with Open Issues", Belgrade, November 2007, pp. 232-245. At this expert forum, several participants continued to advocate the relocation of the insurance contract from the CCRS and the adoption of a Special Insurance Contract Law. One of the participants, Ljiljana Stojkovic, MA, at the very beginning of her discussion on the occasion, highlighted the following:

"It is my first proposal that insurance contract be regulated under a special law...Insurance Contract Law, since a special law can more comprehensively and precisely define the issues that are the subject matter of the insurance contract."

Moreover, she pointed out several other reasons why she considered justified to pass this special law. She highlighted that the Insurance Contract Law might be adopted as temporary, and its provisions later on included into the CCRS. The author of these lines exposed the practical steps he thought the passing of such Law would depend on, placing emphasis on the firm commitment of the insurance industry to accept the Insurance Contract Law as the source of the insurance contract law.⁶ By proposing that the Insurance Contract Law be adopted as temporary, Ljiljana Stojković, MA, anticipated a procedure that will later be adopted by the Czech legislator, who regulated the reformed insurance contract under the 2003 Insurance Contract Law and then amended and continued to reform it under the Civil Code enacted in 2012 which entered into force on 1 January 2014.⁷

Let me mention just another article of the "more recent" date, the beginning of 2012, in which the writer of these lines presented to the expert and scientific public the proposals for new solutions for the insurance contracts taken from over 20 published papers that the Commission did not include in the 2009 Preliminary Draft CCRR Project and that require to be brought before public by the Commission. At the point where the reasons for which the Commission did not accept these solutions sum up, it says:

"On this occasion, it is possible for the expert public to have different speculations, ranging from the fact that the Commission did not register the proposals

⁶ "Insurance contract in the new Civil Code of the Republic of Serbia", Round Table Discussion, *Insurance Law Review*, 4/2008, pp. 63-64.

⁷ For more information see: Adam Forst, "Insurance Contract in New Civil Code of Czech Republic", in the Proceedings: *Insurance Law, Administration and Transparency - Basics of Legal Security*, 2015, Belgrade: Association for the Insurance Law of Serbia, pp. 65-72 and Jovanović Slobodan, "The Evolution of Czech Insurance Contract Law", *European Review for Insurance Law*, 4/2016, pp. 51-56.

of the expert public or rejected them because of the attitude that by their inclusion, the scope and variety of the norms regulating the insurance contract under the Preliminary Draft of the Civil Code could reactivate the discussion of a proposal previously stated by the insurance expert public that the insurance contract should be covered, as is the case in many EU legal systems, by its own codification – the Insurance Contract Law.”⁸

However, the author does not mention anywhere in the Article that the proposal/initiative/idea to regulate the insurance contract in the Republic of Serbia under a separate Insurance Contract Law whereas her partial elaboration by specifying particular reasons for accepting such idea have already been published in the mentioned original papers. Moreover, the author had no reason not to mention this, since no special creativity was necessary to make such an “inventive idea”. As I have said, in addition to few countries she mentioned (Finland, Denmark and Norway), there is a number of examples of states that we will later mention, that also have in place the insurance contract laws; therefore, we will see that it was not difficult to look up to these models and come up with an idea to pass the Insurance Contract Law in the Republic of Serbia. Much more difficult was to perceive this idea as justifiable, argument and present it to the public even before or at the very beginning of the work of the Commission on drafting the CCRS, as was done thanks to the activities of the Association for Insurance Law of Serbia.

2. Illustrating that the insurance contract is governed by the *lex specialis* on the example of Germany and France, the author says (page 8):

“As an example, we can list two *first-class* legal systems: German and French. The best example of legislative technique as regards the insurance contract is the 2007 German Insurance Contracts (Versicherungsvertragsgesetz) and the French Code of Assurances (1989). The applicable law in Germany stood in the place of 1908 Insurance Contract Law, which lasted for a full hundred years. Semi-imperative rules of the 1908 German Law were such an invention since the beginning of the twentieth century that modern legislators have still not found an instrument to replace them.”

This statement of the author includes a few allegations that mislead the reader. One of them is that the French Code is a *lex specialis* referring to the insurance contract. This Code is, however, a codification of a large number of legal relations in insurance (the insurance contract is just one of the statutory relations) and is not the same as German Law regulating only the insurance contract as *lex specialis*. Namely, the French Insurance Code includes the legislative and regulatory section. In the legislative, the Code regulates Contract (on insurance – note by J.Sl.) in the Book I,

⁸ Jovan Slavnić, “Review of topics for public discussion on solutions that are not accepted in the Preliminary Draft of the Civil Code of the Republic of Serbia with relation to insurance contract”, *Insurance Law Review*, 1/2012, pp. 28

Compulsory Insurance– in the Book II (Part I – Motorized Inland Insurance of Vehicles, Trailers and Semi-Trailers; Part I bis – Household Insurance; Part II – Civil Liability Insurance (individuals and entities) owners of ski lifts, cable cars etc.; Chapter IV – Liability insurance for executed construction work; Chapter V – Medical malpractice insurance and Chapter VII – Clauses applicable to the islands of *Wallis and Futuna*), in Book III – Entities (supervision objects – note J. S.) regulates the companies under government supervision (insurance companies, mutuals, pension funds – note J. Sl.), in the Book IV – Organizations and special insurance schemes (book includes the provisions of the Advisory Board for the financial sector, for the compulsory insurance guarantee fund and types of claims it covers, the guarantee fund for the individuals that sustained damages in terrorist acts and other offences and the like) and in Book V - Insurance Distributors (brokers, obligation to notify, supervision in performing the activity etc.). The regulatory part contains provisions on the mandatory content of the Policy, obsolescence with respect to the claims against certain professions, collective insurance, solvency, etc.

The next allegation is that the semi-normative rules of the aforementioned 1908 German Law were the invention of the legislator from the beginning of the twentieth century. Semi-normative rules were introduced under the Insurance Contract Law of Switzerland, judging by the period of its adoption / passing. This Law was passed on April 2, 1908, while the German Law was passed on May 30, 1908.⁹ In one Article (Art. 98) that is, one of its provisions, this Law lists all semi-normative rules – the articles or paragraphs in particular articles of the Law, which cannot be changed by agreement, to the detriment of the Policyholder or insured, except under the contract on (land) transportation. The art. 97 gives a list of rules that are absolutely imperative.

In the footnote 2, pp. 8, the author informs the reader that the German Law, referred to as the *first-class* law, was translated into the Serbian language, stating that the authors of that translation were Prof Slavko Đorđević and Prof Darko Samardžić, the name of the publication where this translation was published and the publisher, missing out to inform that the French Law, also referred to as "*first-class*", was translated into Serbian, to name the author of the translation, prof Slobodan Jovanović, PhD and say that the translation, Book I - Contract, was published by the Association for Insurance Law of Serbia – *European Journal of Insurance Law*, no. 3/2015, 4/2015 and 1/2016. The translation of this Book of French Law is, without any doubts, serious and praiseworthy professional and translational venture of Prof. Jovanovic, such as is that of the author of translation of the German Law on Insurance Contract and there was no reason for the author of this paper not to mention that.¹⁰

⁹ V. Slavko Đorđević and Darko Samardžić, *German contractual insurance law with translation of the law (VVG)*, IRZ, Belgrade, 2014, p. 47 and *Assurances Privées, législation suisse*, edited by the Chancellerie fédérale, 1964, pp. 55)

¹⁰ What the author did not mention regarding the translation of the Insurance Contract Law of the Republic of Germany published by the German IRZ Foundation in 2014, is that this translation was published

3. But these are not the only parts of the first section of this Article where the author fails to mention or misrepresents the facts, giving the reader incomplete information. It would take too much space for me to list, comment and numerate them individually. Therefore, I will first quote the parts in the article chronologically, as having been discussed, and then indicate what the author does not mention or inaccurately represents to the reader. These lines are included on pages 10 and 11 of the Article.

“... The question, therefore, arises which legal system the Commission (for composing the CCRS) needs to follow. We believe that a lot of attention should be dedicated to the issue of prior research and collection of adequate comparative materials and to the engagement of experts best acquainted with the insurance law.”

By acknowledging differences between member states' laws (EU – note by J.S) and perceiving them as an obstacle, we are convinced that the Commission could benefit from the Principles of the European Insurance Contract Law (hereinafter: the Principles). ... The Principles are contained in a general reference framework and should serve as a model law for European legislators. They are conceived as an *optional instrument*, since they allow the policyholder (insured) and the insurer to choose to apply them instead of the national law, i.e. its imperative provisions...

Therefore, starting from the assumption that the insurance contract should be regulated by the CC Preliminary Draft, we should make clear as to which legislative technique to apply. In the twenty first century, we believe that the insurance contract cannot be regulated by the civil law codification, like at the beginning of the nineteenth century. After all, in the most representative legal systems - French and German - the substance of the insurance contract has been left uncodified. The speed of legal transactions and the introduction of new ways of concluding contracts in the Internet era are just some of the reasons why the insurance contract should be regulated in a fair manner, without the pretension to regulate in detail the issues that arise in its daily life.

According to our opinion, the CC Preliminary Draft should lay the foundations for a new insurance regulatory framework in Serbian law and strengthen the legal protection of the weaker parties to the insurance contracts. All this should be done through normative and semi-normative rules while all issues that could be regulated by optional rules should be left to the Special Insurance Contract Law. The rules of the Civil Code should be general and systematic and, as such, a necessary but not sufficient regulator of the insurance legal relations in the twenty-first century. They will be supplemented by the Insurance Contract Law ... The latter should amend and concretize the basics of the contractual insurance arrangement set up by the Civil Law.

much earlier in the journal of the Association for Insurance Law of Serbia, the *Insurance Law Review*, nos. 2, 3 and 4/2010 and no. 2/2011. The reader thus did not learn about the fact that the translation of the law was published on the initiative of the Association, the translators being its members, and that its publishing in the mentioned journal was upon consent of the Association.

Wondering, in the quoted text, to which legal system the Commission should look up when regulating the insurance contract, the author suggested that the Commission would benefit from the Principles of the European Insurance Contract Law (hereinafter: the Principles) and does not mention, as though she was not aware, that the Commission already used this project and included a number of legal institutes from the project in the Preliminary Draft of the CCRS. Thus, the reader remains deprived of information as to which of these solutions, if not all, were imported, as original or slightly amended, from the Principles into the CCRS Preliminary Draft, that would allow him to understand the extent and quality of some of the particular solutions taken over from the Principles. A better-informed reader can comprehend whether the appropriate legal institute solutions taken over from the Principles are better or less suited to Serbian legal system than those applying to the same institute in some of the national insurance contract laws. Here, I will point out some of these solutions / institutes using the order of the provisions and/or articles of the CCRS Preliminary Plan where the solutions have been taken over from the Principles and then indicate in which article of the Principles these solutions are regulated as separate institutes, noting that the Commission took them over from the incompletely edited version of the Principles published on August 1, 2009, which is important if you have in mind that the Preliminary Draft of the CCRS was published without any subsequent amendments on May 29, 2015 and the final version of the Principles was amended by the rules referring to particular insurance types and special clauses, completed with a system of absolutely mandatory rules published on November 1, 2015 (Part IV - Liability Insurance, Part V - Life Insurance and Part VI - Group Insurance). These are, for example, language, interpretation of documents and proof of receipt of documents (Article 1395 CCRS - Articles 1: 203 and 1: 204 of the Principles), Form of Notification (Article 1396 CCRS - Article 1: 205 of the Principles), Assumption of Awareness of Facts (Article 1397 of the CCRS - Article 1: 206 of the Principles), Discrimination Prohibition (Article 1398 of the CCRS - Article 1: 207 of the Principles, this article of the Principles overtook the Directive 2004 / 113EC of 13 December 2004 on discrimination prohibition - note by J.S.), Duty to Notify (fact of significance for risk assessment - note by J.S.) (Article 1419 of the CCRS - Article 2: 101 of the Principles), Sanctions for Breach of the Duty to Notify (Article 1420 CCRS - Article 2: 102 of the Principles), Exceptions to Sanctions (Article 1421 of the CCRS - Article 2: 103 of the Principles).¹¹

Asking the question to which legal system the Commission could look up in regulating the insurance contract and taking the view that the answer to this

¹¹ In the Article, the author, not insignificantly, avoided informing the reader of some authors and examples of works by the authors who, in Serbian literature particularly and with sound arguments, advocate the acceptance of the solution from Principles, as well as for accepting such solutions into our future CC. Prof. Slavko Djordjevic wrote about this in his article which will be later discussed (see page 20). This author, as well, is stated in the article in footnote 8, pp. 31-32.

question should be brought only after the research and collection of adequate comparative legal material by experts in insurance law, the author of the article misses to inform the reader that this process has been ongoing in two directions in our literature for more than a decade. The first is the direction of testing the best choice of legal sources that should regulate the insurance contract and, relative to that, the dilution of rules that should regulate the relations under the insurance contract and the method of regulating the relations of the parties to the insurance contract (compulsory and / or optional rules). The second is the direction of proposing to the Commission new, modern / contemporary solutions from comparative legal sources that would reform and improve the insurance contract regulations compared to the solutions that were accepted under the Law on Contracts and Torts. She also does not mention that, in practical terms and with a view of legal source and the issues outlined in connection with the legal source, this procedure is visible and continuous in the translations and publishing of *The European Review for Insurance Law* of the Association of Insurance Law of Serbia, in an impressive number of different forms of legal sources according to which the insurance contract is regulated under the comparative law (Law on Insurance Contract, Civil Code, Law on Contracts and Torts ... which will be listed later). Translations were made to assist the Commission and Serbian legislator to eventually look up to or include into Serbian legislation some modern solutions from the EU Member States' legislation on insurance contracts. More importantly, to allow a wider circle of authors who understand well Serbian insurance contract law but, for no reason, do not have access to reliable translations of these EU Member States insurance regulations, to actively monitor the work of the Commission for drafting the Civil Code of Serbia and by submitting their reasoned proposals to the Commission, publishing articles in journals, participating in various conferences devoted to this matter or otherwise give their personal contribution in including into the Serbian legislation new tendencies from the legal systems of EU member states. Moreover, it was not mentioned that, in the area of accepting these new and modern solutions, a large number of authors gathered in the Serbian Association for Insurance Law, including the author of the subject article, sent to Commission numerous explanatory proposals in their numerous study articles¹², while the Association for Insurance Law has continually published and submitted

¹² Jovan Slavnić, “Association for Insurance Law of Serbia is the birthplace of the proposal for solutions that reform the insurance contract in the (Pre)Drafts of the Civil Code of the Republic of Serbia”, *European Journal of Insurance Law*, 2/2016, pp. 67-84. This article gives an overview of the contents of 31 articles published by the beginning of 2016 by authors gathered around the Association for Insurance Law of Serbia in which they highlighted a large number of proposals for modern solutions for reform and improvement of the regulation on the insurance contract in Serbian law. The titles of 14 articles written on the topic and numerous proposals for new solutions by the recently deceased long-time president and honorary president of the Association for Insurance Law, Prof. Dr. Predrag Šulejić, were also published. It should be noted that even after the publication of this article, the authors gathered in this Association

their proposals to that effect in the messages from its annual conferences (from the papers published in the conference proceedings – J.S.) in the *European Journal of Insurance Law* and on the website of the Association for Insurance Law of Serbia (<http://srbija-aida.org/>, message from conferences).

Disregarding the vague and unclear statement of the author of the article that Principles were included in the "general reference framework", whereby the title of this document is written in small initial letters without any explanation of the reference, if the author is already mentioning it and with the Principles having become a special part of the "General reference framework" for European contract law, there is no need for a reader to search for this explanation in the regularly unavailable literature listed in the article, in the footnote 7, in German and English (which the reader might not speak). It is a false claim that the Principles as an instrument allow the policyholder (insured) to choose to apply the Principles instead of a national law, i.e. its normative (compulsory) rules. Namely, the Principles are, *inter alia*, intended to enable this document be adopted ("on a future occasion") in the form of so-called optional document for European insurance contract law, i.e. become, if accepted by the contracting parties, an alternative contractual arrangement which the contracting parties may apply to their contract instead of a national insurance contract law. For this to be possible, the Principles need to be adopted in the form of EU regulations, as a legal act that would be directly applicable in the Member States and the Principles of a European (general) contract law should become part of the EU's regulations. It is only when they become so, that the Principles of the European insurance contract law may be functional. For this reason, the Art. 1: 105, par. 2 of the Principles stipulates that issues arising from insurance contracts which are not explicitly regulated under the Principles of European insurance contract law should be governed in accordance with the Principles of European Contract Law. By choosing the Principles as optional source of law for their insurance contract, the parties agree to accept the regime for the regulation of their insurance contract, which must be applied in full. This means that the choice of the Principles does not exclude only the application, as the author says, of the imperative provisions of a national law, but also of the optional ones. In this respect, the Art. 1: 102 of the Principles stipulates in the first sentence that by choosing the Principles, they will be applied as a whole and none of their provisions shall be excluded, nor shall some provisions of the Principles be replaced by the optional or imperative rules of the selected national law. Only the normative rules of the national law established for types of insurance that are not regulated under the special rules contained in the Principles shall remain in force after the choice for competent law to regulate the insurance contract. This has also been determined under the Art. 1: 105, par. 1 of the Principles. However, since the Principles (as well

have published new works for the same topic and all that one needs to do to confirm this is to look at the content of *the European Insurance Law Review* and *Insurance Trends Journal* in the period 2016-2018

as the Principles of European Contract Law) have not become to date part of the EU legislation, it was right to say in the author’s article which pretends to be a scientific paper, that they as a document were conceived as the “future” optional instrument of insurance contract law of EU. That is, among other things, perfectly explained in the article by Professor Djordjevic Slavka, which the author does not mention. In fact, it is an article written on the basis of the opinions and attitude of authors who are most deserving for the existence of the Principle at a time when they have not yet been published in the final version. It was also published in the aforementioned publication of the Association of Insurance Law of Serbia.¹³

The author’s attitude presented in one of the above cited paragraphs of her article, and repeated in section 4 (page 16), that she is convinced it was not possible to regulate an insurance contract at the beginning of the 21st century under the civil law – namely, Civil Code - in the same manner as it was at the beginning of the nineteenth century and that the French and German law, as the most representative legal systems, do not include the insurance contract regulations under the civil code, seemingly indicating that these legal systems proved her point, as well as in the title of the section 2 of the article, showing her categorical opinion / conclusion that in Serbia “... it is necessary to pass a law on insurance contract”, is in direct conflict with the situation in the legal sources where an insurance contract is regulated under the comparative law. If the author had dedicated greater attention to research of the legal sources for insurance contract in the EU states, she could have found that there was a large number of EU member states that regulated the insurance contract under their civil laws, amended once or many times mostly during the first and second decade of this century, which cannot be identified, in the insurance sector or the entirety of their regulations, with the civil codes of the 19th century. All examples of civil codes that I will list sources for are eligible for an insurance contract in countries where insurance is significantly or far more advanced than in Serbia. They have been translated into Serbian and published in *the European Review of Insurance Law* (“ER”), with an indication of the amendments made and provided with information on the media on which they are available:

1. Civil Code of the Czech Republic, Part 15, Section 2, Insurance (ER, No. 4/2016 and No. 1/2017),
2. Law No. V on the Proclamation of the Civil Code of the Republic of Hungary, Part XXII Insurance Contract (ER, No. 2/2017),
3. Civil Code of the Kingdom of the Netherlands, Volume 7 - Individual Contracts, Chapter 17 - Insurance Contract (ER, No. 3/2017),
4. Civil Code of the Republic of Poland, Book III - Obligations, Part XXVII - Insurance Contract (EJ, No. 4/2017),

¹³ Slavko Đorđević, “Principles of European Insurance Contract Law - a future optional instrument of EU law?”, *Insurance Law Review*, 2/2011, pp. 19-28.

5. Romanian Civil Code, Book V - On Obligations, Part IX - Special Contracts, Chapter XVI - Insurance Contract (ER, No. 2/2015),
6. Civil Code of the Slovak Republic, Part VIII - Contract Law, Chapter XV - Insurance Contract (ER, No. 1/2018).

This list should extend to include:

7. The Civil Code of the Republic of Italy, which also regulates the insurance contract^{14, 15} Book IV - On Obligations, Part III - On Individual Contracts, Chapter XX - On Insurance.

Not wanting to acquaint the reader with this or some of these or some other examples of the CC, the author avoided to answer why these countries, with more developed insurance industry than Serbia, decided it was more appropriate to regulate their insurance contract under their civil codifications, while for Serbia this was not appropriate. Moreover, why according to her it is necessary (stating the reasons in the section 2 of the article that support this view) for Serbia to adopt the insurance contract law, whereas these states find the same and / or other reasons not indicative of the same necessity; instead, it is quite appropriate / acceptable for them to regulate the insurance contract under the civil code. And why it is possible for these countries by practically amending their civil law to follow up the dynamics and continued development of an insurance contract under the influence of, in her opinion, the Internet and EU law (which she deems one of the key reasons why the insurance contract in Serbian legal system should be regulated under a separate law on insurance contract) (see page 13, section 2 and pages 15-16, section 4 of the article).

In examining the hypothesis according to which, in Serbia, the insurance contract should be incorporated in the Preliminary Draft of the CCRS, the author pointed out that, in this case, it should be clarified which legislative technique to adopt and takes the view that, in the event that this hypothesis is accepted, the new regulatory framework for the insurance contract should be set up by the Preliminary Draft of the CC and the legal protection of the weaker party to the insurance contract should strengthen, which she also calls the basis of the contractual insurance regime to be amended and specified in the Insurance Contract Law. She adds that such foundations should be standardized by the normative and semi-normative rules, whereas all other issues that complement and concretize the contractual regime foundations should be regulated by the optional rules of a separate insurance contract law

Not mentioning in the Article which institutes of foundation of the contract law should be regulated in the Preliminary Draft of the CC through normative and

¹⁴ Available at: <http://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2015/01/02/codice-civile>

¹⁵ This book of the CC of Italy was translated in 1964 by the former professor at the Faculty of Law in Belgrade, Djurovic Radomir, in the formerly edited version of the Belgrade Institute for Comparative Law - *Translations of foreign laws*. In the part relating to the insurance contract, this Code is waiting to be published with its updated modifications in the ER in the new, already prepared translation.

semi-normative rules can mislead the reader to the wrong conclusion that, in view of the subject matter of regulation and the character of the rules under which the foundations will be regulated, the Preliminary Draft will standardize only a small number of institutes under few articles, while all others that are standardized by the optional rules in a large number of articles will be regulated under the Insurance Contract Law. However, considering the fact that the insurance contract is, if not mostly than at least in a large number of normative and semi-normative rules that ensure the protection of the policyholder, insured and the beneficiary as weaker parties to the contract which is undoubtedly stipulated under such clauses in, for example, the German Insurance Contract, we can conclude that the relocation of institutes under which they are regulated by imperative rules into the Civil Code cannot meet the expectation that a dual model of legal sources regulating an insurance contract can result in a higher quality and practically more favorable and feasible solution than when the insurance contract is regulated solely under the Civil Code or by a Special Insurance Contract Law.

The Article suppresses the fact that amongst the EU member states, to which Serbian legislator looks up most because of the expected accession of Serbia to EU, there is one state that under its legal system regulates the insurance contract by two legal sources. That is the Republic of Lithuania. In this state, the insurance contract is regulated under the Insurance Law of the 18th of October 2003, last amended on the 7th of May 2013.¹⁶ In the Chapter V of this Law, the insurance contract is regulated by the Article 41 (Articles 75–116) and Article 2, which includes definitions relating to insurance contract and/or the Article 42 and under the Civil Code of the 17th June 2000, last amended on the 12th April 2011, Article 31 (Articles 6.987–6.1018)¹⁷, Book

¹⁶ Draudimo ĮSTATYMAS, Valstybės žinios: 2003-10-08, Nr. 94-4246, Valstybės žinios: 2003-10-08, Nr. 94-4246, Valstybės žinios: 2004-08-03 Nr.120-4434, Valstybės žinios: 2004-10-26 Nr.156-5688, Valstybės žinios: 2005-02-08 Nr.18-571, Valstybės žinios: 2005-11-03 Nr.130-4664, Valstybės žinios: 2006-07-18 Nr.78-3059, Valstybės žinios: 2006-08-08 Nr.87-3409, Valstybės žinios: 2007-06-02 Nr.61-2342, Valstybės žinios: 2007-12-01 Nr.125-5092, Valstybės žinios: 2008-11-15 Nr.131-5039, Valstybės žinios: 2009-04-04 Nr.38-1439, Valstybės žinios: 2009-12-28 Nr.154-6956, Valstybės žinios: 2010-11-23 Nr.137-6993, Valstybės žinios: 2011-12-01 Nr.145-6816, Valstybės žinios: 2012-11-03 Nr.127-6385, Valstybės žinios: 2013-05-07 Nr.46-2247.

¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 (su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais 2011 m. birželio 9 d. įstatymu Nr. XI-1442). Pakeitimai: 1. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. IX-2172, 2004-04-27, Žin., 2004, Nr. 72-2495 (2004-04-30) CIVILINIO KODEKSO 1.3, 2.55, 2.61, 2.72, 2.79, 2.112, 2.152, 2.160, 2.167, 4.176, 6.292, 6.298, 6.299, 6.747, 6.748, 6.751, 6.753 STRAIPSNŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMAS; 2. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. IX-2571, 2004-11-11, Žin., 2004, Nr. 171-6319 (2004-11-26) CIVILINIO KODEKSO 3.194 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 3. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. X-730, 2006-06-22, Žin., 2006, Nr. 77-2974 (2006-07-14) CIVILINIO KODEKSO 6.470 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 4. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. X-858, 2006-10-17, Žin., 2006, Nr. 116-4403 (2006-10-31) CIVILINIO KODEKSO 4.103 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 5. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. X-1566, 2008-06-03, Žin., 2008, Nr. 68-2568 (2008-06-14) CIVILINIO KODEKSO 3.65 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 6. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-65, 2008-12-16, Žin., 2008, Nr. 149-5997 (2008-12-30)

VI of the Law on Contracts and Torts, Part I, Chapter LIII. However, this is not done as per the alternative model that the Author proposes for our legislator (to regulate the bases of the systems of this contract under the normative and semi-normative rules in the Preliminary Draft of the CC, and later amend and concretize the standards of the contractual insurance regime set in the Preliminary Draft of the CC and/or Serbian future Civil Code by optional rules), but following the voluntary criterion of the Lithuanian regulator according to which the institutes of the insurance contract are regulated under the imperative and optional rules and allocated into two groups, standardized in both legal sources.

For a reader to acquire the complete picture of different attitudes of the legislator in the EU states as regards the selection of source of law to regulate the insurance contract and bring a conclusion on the most appropriate model to apply in Serbian legal system, the article could have mentioned the example of the Republic of Estonia, where the insurance contract remained out of the Civil Code¹⁸ and was regulated under the Law on Contracts and Torts, since this Code included only the

CIVILINIO KODEKSO 6.188 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMAS; 7. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-372, 2009-07-21, Žin., 2009, Nr. 93-3965 (2009-08-04) CIVILINIO KODEKSO 2.33 STRAIPSNIO PAPILDYMO ĮSTATYMAS; 8. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-447, 2009-10-22, Žin., 2009, Nr. 134-5832 (2009-11-10) CIVILINIO KODEKSO 6.750, 6.751, 6.754, 6.865 STRAIPSNIŲ PAPILDYMO IR PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 9. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-485, 2009-11-12, Žin., 2009, Nr. 141-6205 (2009-11-28) CIVILINIO KODEKSO 2.72 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 10. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-595, 2009-12-22, Žin., 2009, Nr. 159-7202 (2009-12-31) CIVILINIO KODEKSO 1.21, 2.47, 2.49, 2.54, 2.55, 2.58, 2.62, 2.64, 2.65, 2.66, 2.70, 2.71, 2.72, 2.82, 2.100, 2.104, 2.106, 2.114, 2.180 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMAS Šis įstatymas, išskyrus 20 straipsnį, įsigalioja 2010 m. sausio 1 d.; 11. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-747, 2010-04-13, Žin., 2010, Nr. 48-2297 (2010-04-27) CIVILINIO KODEKSO 6.548 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS Šis įstatymas įsigalioja 2010 m. liepos 1 d.; 12. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-881, 2010-06-04, Žin., 2010, Nr. 71-3554 (2010-06-19) CIVILINIO KODEKSO 2.38 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 13. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-937, 2010-06-22, Žin., 2010, Nr. 76-3873 (2010-06-30) CIVILINIO KODEKSO 3.14 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 14. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-993, 2010-07-02, Žin., 2010, Nr. 84-4402 (2010-07-15) CIVILINIO KODEKSO 4.103 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS Šis įstatymas įsigalioja 2011 m. sausio 1 d.; 15. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-1031, 2010-09-23, Žin., 2010, Nr. 126-6456 (2010-10-26) CIVILINIO KODEKSO PAPILDYMO 2.11(1), 2.138(1) STRAIPSNIAIS IR 2.147 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS Šis įstatymas, išskyrus šio straipsnio 2 dalį, įsigalioja 2011 m. sausio 1 d.; 16. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-1254, 2010-12-23, Žin., 2011, Nr. 1-2 (2011-01-04) CIVILINIO KODEKSO 6.886 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR 6.887, 6.888, 6.889, 6.890, 6.891 STRAIPSNIŲ PRIPAŽINIMO NETEKUSIAIS GALIOS ĮSTATYMAS Šis įstatymas įsigalioja 2011 m. balandžio 1 d.; 17. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-1312, 2011-04-12, Žin., 2011, Nr. 49-2367 (2011-04-28) CIVILINIO KODEKSO 4.100 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 18. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-1441, 2011-06-09, Žin., 2011, Nr. 74-3545 (2011-06-18) CIVILINIO KODEKSO 1.134 STRAIPSNIO PAPILDYMO IR PAKEITIMO ĮSTATYMAS; 19. Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas Nr. XI-1442, 2011-06-09, Žin., 2011, Nr. 74-3546 (2011-06-18) CIVILINIO KODEKSO PATVIRTINIMO, ĮSIGALIOJIMO IR ĮGYVENDINIMO ĮSTATYMO 11 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS.

¹⁸ The general part of the Civil Code of the Republic of Estonia was enacted on March 23, 2002, and entered into force on 1 July of the same year. Translated from Estonian into English available at: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/509012018002/consolide>

general part of the civil law.¹⁹ Since she advocates for regulation under the Special Insurance Contract Law, the author should have mentioned some other states that have adopted such law, in addition to previously mentioned ones, like the Republic of Greece²⁰ and the Kingdom of Spain²¹. Moreover, there is the Republic of Austria, whose Insurance Contract Law was last reformed in 2016.

4. Considering in the Chapter 3 (pp. 14–15) which legislative technique to apply for the protection of the Insured as a weaker party, the author highlights that: „Apart from the normative and few optional rules, there are the semi-normative rules in the field of insurance. The LCT (Serbian Law on Contracts and Torts – note by J. S.) provides that the deviation from other provisions, unless forbidden under this or any other law, is allowed only if in the interest of the insured” and proposes to consider the German approach, where the law traditionally stipulates the unilaterally binding norms and criterion of clear construing of the character of legal norms, unlike in the Serbian law. In this legal system: “the compulsory rules which cannot be deviated from are clearly separated at the end of each chapter, whereas other rules can be deviated from only if not to the detriment of the Insured.” According to the author’s opinion, this German criterion of deviation creates less problems in practice than the criterion „to the undoubtful interest of the insured” from Serbian law (regulated under the Article 900, paragraph 2 of the LCT and accepted in the Article 1394, paragraph 2 of the Preliminary Draft of the CC where only the concept „to the undoubtful interest of the insured” has been replaced by the concept “not to the detriment of the Insured” – note by J. S.).

Which were the solutions proposed to the Commission by the authors gathered in the Association for Insurance Law of Serbia much before the author came forward with her solution described in the paragraph above, as regards the method of defining the norms that are to be considered absolutely mandatory and/or criteria for defining the semi-mandatory norms, at the time being regulated under the Article 900 of the LCT? The answer will be best illustrated if we use particular quotes regarding the mentioned proposed solution:

“Based on the general provisions of the Article 900, there is entire literature where the authors try, by construing, to ensure which articles or provisions in articles are absolutely mandatory and which are semi-mandatory. Eight provisions are listed as semi-mandatory, as examples, for which we can ‘believe to be so’ (In the footnote referring to the previous text, there is a literature where Professor Šulejić Predrag and Jankovec Ivica present their construing of the provisions and/or articles of the LCT as semi-mandatory rules - note J. S.).

¹⁹ Law on Contracts and Torts of the Republic of Estonia, Part 4 Insurance Contract, published translated into Serbian in the ER no. 3/2018.

²⁰ Translation published in the ER, no. 4/2007

²¹ Translation published in the ER, no. 2/2018

"Because of the uncertain result of construing the rules on insurance contract in the LCT as compulsory, it was pointed out in the discussion that the special category of relatively compulsory rules is a source of legal unsafety for contracting parties, as is the category of „undoubtful interest of the Insured“ as a condition where deviations are possible from the pure compulsory norm. It was proposed that the CC, instead of the solution included in the Article 900 of the LCT, apply one of the following two methods: 1. List the articles and/or provisions and statements, in one or following articles, the application of which is compulsory in all segments of insurance and then list the articles and/or provisions and statements of the articles where the rules cannot be changed to the detriment of the policyholder or beneficiary, as it was in the Articles 97 and 98 of the 2008 Insurance Contract Law of Switzerland; 2. As in Austrian or German Law on Insurance Contract, in a separate article at the end of each section (or alternatively, the chapter) list the provisions that cannot be amended by agreement to the detriment of the Insured (for example, in the paragraph 18, 32, 42 etc. of the 2007 German Insurance Contract Law). Expanding the prohibition of application to the detriment of insured and policyholder."²²

As it can be seen, the author in her article, proposes to adhere to the "German criterion"/"German approach" – the one that has already been elaborated before, so her proposal is not original. Failing to mention the existence of this proposal in the literature, she avoided dealing with basic proposal originating from the Association for Insurance Law of Serbia - the "Swiss criterion" / "Swiss approach", the better and more suitable solution for semi-long and / or semi-dispersed legal acts by which (insurance contract laws) or in which the insurance contract is regulated (civil codes), such as, in scope, the insurance contract in the Preliminary Draft of the CCRS. Together with the reinsurance contract, whose rules are optional, the insurance contract has been regulated under the Preliminary Draft of the CC by 114 articles and/or 108 when the reinsurance provisions are disregarded. Therefore, its scope is like that of the reformed Insurance Contract Law of Switzerland, where this contract has been regulated by 100 Articles. As opposed to the Swiss, the Austrian Law has 192 and German 216 paragraphs which define, behind each section and in a separate paragraph, which provisions of that law from the relevant chapter cannot be amended to the detriment of the Insured. In German Law, these are the paragraphs: 18, 32, 42, 67, 87, 112, 129, 171, 175, 191 and 208. Therefore, the application of the "German criterion"/"German approach" required that the legislator define eleven new/additional paragraphs. The „German criterion"/"German approach" is appropriate for the large-scope laws, while for the laws of medium length or shorter, this approach would unnecessarily enlarge the number of articles and transparency of the clauses that cannot be amended to the detriment of the insured and/or transparency of the

²² Jovan Slavnić, Article published in footnote 8, pp. 33.

clauses considered semi-compulsory in the law. This, however, cannot be argued against the “Swiss criterion” / “Swiss approach”. That is why it was more suitable for inclusion in the 2015 Preliminary Draft of the CC which, nevertheless, comprises a considerably larger number of articles regulating the insurance contract than its 2009 version or some future Serbian Insurance Contract Law.²³

5. The author’s justifiable advocacy in the conclusion of the Article (pp. 16–17) for the inclusion into a separate section of the future Serbian Insurance Contract Law special rules for indemnity insurance (property and liability), a special chapter dedicated to the liability insurance, divided into the paragraph comprising general provisions and paragraph regulating the basic traits of compulsory insurance and special chapters regulating accident and health insurance still does not coincide with the proposal published before hers, by the Association for Insurance Law of Serbia expressed in the Messages from the XV Conference of the Association “Modern insurance law: actual issues and trends” held on Palić from 11th to 13th April 2014, saying that “... Serbian legislator should in more detail process the theme of the named insurance contracts, test the necessity for their regulation and take the attitude”, and that “... the law should regulate the basic differences and minimum scope of cover for some standard named contracts on insurance that already exist or are emerging on the insurance market in Serbia, since only then the user of the insurer’s services would be protected by preventive effect of such provisions...”²⁴ However, the author of this proposal also avoided to inform the readers that the need to regulate particular insurance contracts as named in the new Civil Code or Special Insurance Contract Law, the advantages of their regulation as named under the named contracts which are standardized in comparative law and the proposals for regulating particular contracts of this type in the Serbian law by the Serbian

²³ The proposal to include the “Swiss criterion” into our Civil Code was explained in detail by the author of these lines in a discussion at the aforementioned roundtable (*The Insurance Law Review*, 4/2008, pp. 66-67). If I neglect the fact that the author in her article failed to mention this proposal / criterion that was presented to the public far before her proposal to accept the “German criterion”, it cannot be understood why she failed to make any statements about the third proposal that came from the Association for Insurance Law of Serbia, which was neither mentioned in the basic wording above, nor cited. A Better and more practical proposal than the previous ones – to specify numerous clauses articles in one of the first articles under which the insurance contract is regulated, in paragraph 1, of the CC, and/or the provisions whose application is obligatory for the contracting parties, to stipulate in para. 2 that it is possible to deviate from other provisions of the contract if such deviations are not at the detriment of the policyholder, the insured or the insurance beneficiary, and in paragraph 3 that a deviation in favor of either of the contractual parties is permitted in the contracts with heavy risks as subject matter. So, like specified in Art. 1: 103 of the Principle of the European insurance contract law, which provisions are imperative, and which are semi-imperative. And we saw that the lady author stated that she was convinced it would be useful if the Commission looked up to these Principles in regulating the insurance contract.

²⁴ Available at: <http://srbija-aida.org/files/2014/PORUKE%20SA%20XV%20SAVETOVANJA%20UPOS%2011-13.4.2014.pdf>. and in the *European Review for Insurance Law* no. 3/2014, pp. 49–50.

authors, was already written about by Mira Todorović Simeonides²⁵ in 2014, and that the author of these lines, in 2011, published an article proposing the Commission for drafting the Preliminary Draft of the CCRS (that unjustifiably failed to include into the general provisions on the liability insurance a set of modern solutions which have long been present in the insurance contract law of the developed EU countries) to include large number of solutions into the provisions of the CC on liability insurance and into the new chapter on compulsory insurance, of which some were adopted in the Preliminary Draft of the CCRS (Articles 1464–1467)²⁶; and that also the author of these lines in 2010 wrote on private health insurance, its inclusion into the CC or special code and modern solutions accepted in the comparative insurance contract law that need to be accepted into the private health insurance in the Serbian law.²⁷ Not mentioning the fact that the writer of these lines wrote in detail on what she is only generally advocating for – to include into the future Serbian insurance law the general provisions on liability insurance already present in the Preliminary Draft of the CC but not sufficiently (Articles 1458–1463) and “the basic traits” of the provisions on compulsory insurance, which are insufficient, in the Articles 1464 and 1465 and to regulate in a separate chapter (private) health insurance – is even more confusing since she was well aware of the themes and proposals made in the mentioned papers written by the author of these lines, stated in the footnotes 26 and 27, since she has published articles on particular themes for the publications in which the author hereof wrote about the above issue in detail.²⁸

6. In this case as well as in the cases mentioned above, failing to mention the fact of existence of the same ideas/proposals/initiatives published by other authors and most often more widely elaborated, for setting up of regulatory framework by means of which the reform of insurance contract should be realized in our law opens

²⁵ Mira Todorović Simonides, „Named contracts in nonlife insurance – special review on solutions in Greek contract law”, in the in Proceedings: *Modern Insurance Law: Current Issues and Trends*, 2014, Belgrade, Association for Insurance Law, p. 256-271.

²⁶ Jovan Slavnić, „Special provisions on compulsory insurance against liability as the subject of regulation of the law regulating the insurance contract - Attachment to the discussion on regulating the insurance contract in the new Civil Code of Serbia”, in the Proceedings: *Changes in the insurance law of Serbia within the European (EU) development of insurance law*, 2011, Belgrade, Association for Insurance Law of Serbia, pp. 188-220 (see especially pp. 216-219: “How to regulate the health insurance contract in the Civil Code of Serbia?”).

²⁷ Slavnić Jovan, „Contract on voluntary health insurance as a subject of legal regulation – Attachment to the discussion on regulating the insurance contract in the new Civil Code of Serbia”, in the Proceedings: *European (EU) reforms in the insurance law of Serbia*, 2010, Belgrade, Association of Insurance Law of Serbia, pp. 188-220 (see especially pp. 216-219: “How to regulate the health insurance contract in the Civil Code of Serbia?”)

²⁸ In the publication named in the footnote 26, the lady author published the paper: “Impact of directors’ liability insurance on the third agency problem”, and in the publication from the footnote 27 the paper: “Impact of directors liability insurance on the first agency problem.”

J. Slavnić: Review of the Article on “Need to Improve Serbian Insurance Regulatory Framework by Adopting Insurance Contract Law”

for the reader, having read her article, and reviewed the papers listed in this text as well as the presentations of other authors on the same subject she writes on in her article, one question that only the lady author may answer: what is a sense thereof? Adding the wrong and inaccurate explanations in the article, and/or disputable statements and representations, the conclusion is unavoidable that the article made a step away from the achievements of the insurance law science on the themes that have been processed in the article. Precisely opposite to what would be expected from a writer of the author’s reputation.

*Translated from Serbian by: **Bojana Papović***

UDK:048.83:35.77.5:340.122: (0.47.3)(497.11)

Mr Slobodan N. Ilijić¹

PRIKAZ SAVETOVANJA

OSIGURANJE NA TRIDESET PRVOM SUSRETU KOPAONIČKE ŠKOLE PRIRODNOG PRAVA

Kopaonička škola prirodnog prava organizovala je redovan internacionalni skup pravnik na Kopaoniku od 13. do 17. decembra 2018. godine. Opšta tema ovogodišnjeg skupa bila je **Pravo i zapovest razuma**. Sve referate, i domaćih i stranih autora, organizator je rasporedio u sledećih šest oblasti ili pravnih katedri: 1) Pravo na život; 2) Pravo na slobodu; 3) Pravo na imovinu; 4) Pravo na intelektualnu tvorevinu; 5) Pravo na pravdu; 6) Pravo na pravnu državu. Referati iz svake od tih oblasti ili grana prava dalje su podeljeni po sekcijama. Objavljeni referati odštampani su u četiri toma časopisa za pravnu teoriju i praksu *Pravni život* br. 9-12/2018. Taj časopis je glasilo Udruženja pravnik Srbije. U prikazu su najbrojniji referati u kojima se razmatraju pitanja odgovornosti u vezi s nekim od poslova osiguranja. Centralno mesto zauzeli su referati koji neposredno tretiraju teme od značaja za teoriju i praksu prava osiguranja.

1. Predsednik i osnivač Kopaoničke škole prirodnog prava akademik **prof. dr Slobodan Perović** podneo je osnovni referat na opštu temu ovog skupa – „Prirodno pravo i zapovest razuma“. Polazeći od filozofskopravnog pojma čulnosti, – autor je razmatrao nekoliko važnih opštih tema i pravnih pitanja za teoriju i praksu u delatnosti osiguranja. Iz osnovnog referata za delatnost osiguranja bili su interesantni neki delovi, kao što je razmatranje pojma pravnog poretka (na oko 30 strana). Takođe, bila je interesantna tema o odgovornosti u različitim oblastima ili granama prava i odnos odgovornosti s pravom osiguranja. U tom okviru, osnovni referat približio je čitaocu razvoj instituta odgovornosti, počev od subjektivne odgovornosti (krivice), preko pretpostavljene odgovornosti, pa do objektivne odgovornosti. Izlaganje

¹ Član Predsedništva Udruženja pravnik Srbije

I-mejl: slobodanilijic@yahoo.com

Rad je primljen: 26. januar 2019.

Rad je prihvaćen: 1. februar 2019.

o institutu odgovornosti bilo je u duhu zapovesti razuma iz naslova osnovnog referata. Posle razmatranja instituta odgovornosti u različitim oblastima i granama prava, autor je prešao na osvetljavanje odnosa primene pravne norme i pravičnosti, pa je u tom pogledu naročito interesantan pogled na odnos odgovornosti i pravičnosti u pravnim normama iz materije osiguranja. Evo karakterističnog stava, izloženog u osnovnom referatu (na stani 75): „Pravičnost, kao kriterijum za odlučivanje, Zakon je predvideo i kod odgovornosti u slučaju udesa izazvanog motornim vozilima u pokretu. Ako je do udesa došlo isključivom krivicom jednog imaoca, primenjuju se pravila odgovornosti po osnovu krivice, a ako postoji obostrana krivica, svaki imalac odgovara za ukupnu štetu koju su oni pretrpeli srazmerno stepenu svoje krivice. Međutim, ako nema krivice nijednog, imaoci odgovaraju na ravne časti ako razlozi pravičnosti ne zahtevaju što drugo.“ Citirani stav samo je jedan od stavova iz osnovnog referata koji je interesantan za pravo osiguranja. U svakom slučaju, osnovni referat je još jedanput potvrdio značaj odnosa instituta odgovornosti i pravičnosti u pravnim normama iz materije osiguranja.

2.1. Prateći premisu o razumu iz opšte teme ovog susreta pravika, najveći broj referenata razmatrao je teme s različitim aspektima ili pitanjima o odgovornosti. To je sasvim razumljivo jer su referenti – u zapovesti razuma – istakli pravni institut odgovornosti. U ovaj prikaz uključeni su samo oni od tih referata koji se mogu povezati s osiguranjem. Poznato je da se pravni institut odgovornosti može definisati kao odnos lica (fizičkog ili pravnog) i njegovog (ili njihovog) ponašanja u realnoj stvarnosti ili privrednoj delatnosti. Tako shvaćena odgovornost u savremenom svetu, pod određenim uslovima, može da bude pokrivena osiguranjem, pa i osiguranjem od odgovornosti. Na taj način čitaocu zaposlenom u osiguranju omogućeno je da obrađene aspekte ili različita pitanja o odgovornosti u pojedinim referatima više-manje jasno poveže s pojedinim poslovima osiguranja u Srbiji. U referatima u kojima je razmatrana odgovornost jasno su izraženi neki stari, ali pojavili su se i neki novi rizici, a sve to je od značaja za delatnost osiguranja.

2.2. Donošenje novog zakona o biomedicinski potpomognutoj oplodnji (*Službeni glasnik RS*, br. 40/2017 i 113/2017) podstaklo je izradu tri referata. Najpre, pitanja razmatrana u tim referatima interesantna su za osiguranje delatnosti zdravstvenih ustanova, ali i za osiguranje od odgovornosti zdravstvenih radnika. Ta osiguranja za sada spadaju u grupu dobrovoljnih osiguranja u Srbiji. Dalje, u vezi s tim referatima treba zapaziti da biomedicinski potpomognutu oplodnju u Srbiji mogu da vrše kako državne tako i privatne zdravstvene ustanove, što je takođe interesantno za osiguranje. **2.2.1.** Prvi referat pripremila je grupa autora u sastavu **dr Marta Sjenčić, dr Ranko Sovilj i dr Sanja Stojković Zlatanović.** Temi razmatranoj u referatu grupa autora dala je naslov „Nove tendencije u razvoju zakonodavstva u oblasti biomedicinski potpomognutog oplodjenja“. Iz ugla osiguranja u ovom referatu interesantno je ukazivanje na to gde se kod nas greši u praksi biomedicinski

potpomognute oplodnje. **2.2.2.** Za razliku od prvog referata, **dr Olga Jović Prlainović** u referatu se bavila analizom prakse Evropskog suda za ljudska prava u materiji biomedicinski potpomognute oplodnje. Naslov njenog referata glasio je „Aspekti biomedicinski potpomognute oplodnje“. **2.2.3.** Treći referat iz te oblasti podneli su koautori. Naime, **dr Jelena Šantrić i Dunja Šantrić** obradili su temu „Medicinskopravni problemi utvrđivanja porekla deteta začeto iz postupka biomedicinski potpomognute oplodnje“. Koautori su istraživali pravo deteta da sazna ko su mu roditelji ako je začeto u različitim varijantama biomedicinski potpomognute oplodnje. Istraživanju prava deteta koautori su pristupili upoređujući norme iz ratifikovane konvencije UN o pravima deteta (*Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori*, br. 15/90 i *Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori*, br. 4/1996 i 2/1997), Porodičnog zakona, novog zakona o biomedicinski potpomognutoj oplodnji i Prednacrta građanskog zakonika RS (tekst od 15. maja 2015.).

2.3. Svaki osiguravač nastoji da što veći krug rizika podvede pod svoju kontrolu, s ciljem da u osiguranje primi one rizike u koje može imati potpun uvid i kontrolisati ih. Ako se osiguravač bavi osiguranjem učenika, on je do sada opservirao klasične rizike tih učenika. Međutim, pored klasičnih, u novije vreme pojavili su se i sasvim novi rizici, koje su osiguravači nedovoljno procenili. Jedna od takvih grupa rizika odnosi se na rizike i zaštitu od rizika pri korišćenju informaciono-komunikacionih tehnologija kod učenika u uzrastu od sedam do sedamnaest godina. Upravo ti rizici i njihovo pokriće predstavljaju temu referata **dr Nadežde Ljubojev** pod naslovom „Rizici i zaštita učenika pri korišćenju informaciono-komunikacionih tehnologija u Republici Srbiji“. Čitaocu zaposlenom u osiguranju sama po sebi nameće se veza između tih novih rizika, tretiranih u referatu, i klasičnih, procenjivanih rizika u osiguranju učenika. Treba primetiti da je izlaganje tih novih rizika i zaštite od njih zasnovano na nizu odredaba ratifikovanih međunarodnih konvencija i više domaćih zakona. Ipak, težište izlaganja bilo je na posledicama primene Uredbe o bezbednosti i zaštiti dece pri korišćenju informaciono-komunikacionih tehnologija (*Službeni glasnik RS*, br. 61/2016).

2.4. U dva referata analizira se „tranziciono“ zakonodavstvo i u njima su referenti otkrili neke nove rizike, a time i nove aspekte odgovornosti od značaja za osiguranje. Poželjno je da se ti novi rizici, odnosno novi aspekti odgovornosti, putem ovih referata, što više približe čitaocu zaposlenom u delatnosti osiguranja. **2.4.1.** U referatu pod naslovom „Propisivanje pravila o naknadi štete posebnim zakonima“ **dr Branko Morait** registrovao je manir „tranzicionog“ zakonodavca da se u posebnim zakonima modifikuju opšta pravila obligacionog prava o prouzrokovanju i naknadi štete. U tom pogledu referent je ukazao na neke od posebnih zakona, kao što su: Zakon o javnim beležnicima, Zakon o advokaturi i dr. Modifikacija opštih pravila obligacionog prava o prouzrokovanju i naknadi štete u posebnom zakonodavstvu, u odnosu na pravila iz Zakona o obligacionim odnosima, interesantna je za zaposlene

u osiguranju jer je obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti uvedeno 2011. godine u navedena dva posebna zakona. **2.4.2.** Referat **Marka Perovića** pod naslovom „Dozvola i odobrenje za zaključenje obligacionog ugovora“ otvorio je nove aspekte odgovornosti u „tranzicionom“ zakonodavstvu. Referent je istakao da je u „tranzicionom“ zakonodavstvu načelo slobode ugovaranja ograničeno imperativnim normama, pravilima javnog poretka i standardima dobrih običaja. Referent je na primerima odredaba iz Zakona o obligacionim odnosima i iz drugih zakona ukazao na to da odredbe u tim zakonima (uključujući i one iz materije osiguranja) u kojima se pominju dozvole i odobrenja spadaju u ograničenja slobode ugovaranja. Pošto su u propisima koji regulišu delatnost osiguranja predviđene brojne odredbe o raznim dozvolama i odobrenjima, to je čitaocu zaposlenom u delatnosti osiguranja poučno da se upozna s oba referata i pomoću njih sagleda nove rizike, odnosno nove aspekte odgovornosti, iz relativno nepristrasnog ugla.

3.1. Referati na teme iz prava osiguranja raspoređeni su po pravilu u Treću katedru – Pravo na imovinu. U ovaj prikaz uvršćeni su pre svega referati koje je organizator rasporedio u sekciju O osiguranju. Pored toga, iz sekcije pod nazivom Ugovor i odgovornost za štetu prikazan je i jedan referat u kome je komentarisana karakteristična parnica iz oblasti obaveznog osiguranja od auto-odgovornosti i naknadi štete u obliku rente.

3.2. Referat sudije Vrhovnog kasacionog suda **Jelene Borovac** sadrži komentar jedne parnice iz oblasti obaveznog osiguranja od auto-odgovornosti. Specifičnost parnice u tom referatu potiče od trajne nesposobnosti oštećenog i enormno povećanih medicinskih potreba da se održi u životu. Referent je komentaru parnice dao naslov „Novčana renta u slučaju trajne nesposobnosti zbog povećanih medicinskih potreba“.

3.2.1. Najpre je u bitnom izložena činjenična osnovica pravnosnažne presude. Naime, posle saobraćajne nesreće na auto-putu suvozač je bio vrlo teško povređen. Kod oštećenog suvozača, odnosno tužioca u parnici utvrđena je neurološka i funkcionalna oduzetost sva četiri ekstremiteta, čiji stručno-medicinski naziv glasi kvadrilegija. Za održanje oštećenog u životu bilo je nužno i neophodno da o svom trošku 72 meseca (od saobraćajne nesreće do nastupanja pravnosnažnosti) angažuje 24-časovnu kontinuiranu terapiju fizioterapeuta i drugog medicinskog osoblja. Opisano činjenično stanje u parnici je podvedeno pod pravni osnov iz člana 195. Zakona o obligacionim odnosima, posle čega je podvučeno da je kod oštećenog – tužioca nastupilo sto-percentno umanjeње životne sposobnosti, koje se sastoji u tome što je oštećeni zavisao od drugog tokom sva 24 časa. Umanjenje životne aktivnosti od 100 odsto tokom 24 časa nije moglo da bude sanirano pružanjem pomoći i nege od nekog nekvalifikovanog lica ili članova porodice, ocenjeno je u presudi. U nastavku referata istaknuto je da su umanjeње životne aktivnosti oštećenog, usled kvadrilegije, mogli da održe u životu samo fizioterapeuti i drugo medicinsko osoblje kontinuiranim radom tokom 24 časa. Pošto u Srbiji nije postojala ustanova koja se bavi pružanjem

24-časovne pomoći i nege u slučaju kvadriplegije, konstatovano je u referatu, takvu medicinsku pomoć i negu mogla je da pruži samo neka privatna klinika ili poliklinika, ili pak fizioterapeuti i medicinsko osoblje angažovani izvan redovne zdravstvene ustanove. Da oštećenom nije pružena 24-časovna kontinuirana stručna medicinska pomoć i nega, zdravstveno stanje oštećenog u saobraćajnoj nesreći veoma bi se pogoršalo, što bi moglo dovesti do smrtnog ishoda, pa je oštećeni u saobraćajnoj nesreći svakodnevno bio podvrgnut takvoj stručnoj medicinskoj pomoći i nezi, podvučeno je u referatu. **3.2.2.** Budući da je sud oštećenom zbog trajne nesposobnosti dosudio naknadu štete u obliku rente za povećane medicinske potrebe, u referatu je bliže opisano kontinuirano 24-časovno pružanje tri vrste terapija. (1) Prva vrsta je bila kinezi terapija. U toj terapiji, kako je opisano, terapeut je svojom rukom pokretao svaki zglobov oštećenog, jer oštećeni sam to ne bi mogao, a drugim pokretima sprečavano je skraćivanje mišića i tetiva. Na taj način, objašnjeno je u referatu, sprečavalo se da mišići i tetive postanu toliko kruti da bi pri običnom pomeranju mogli da puknu. Sa oštećenim su svakodnevno preduzimane vežbe disanja kako bi ta njegova funkcija bila održana, jer oštećeni sam nije mogao da izbacuje vazduh, odnosno nije mogao da kašlje, pa mu je fizioterapeut rukama, odnosno pritiskom na grudni koš omogućavao, podvučeno je u referatu. Vežbe disanja bile su neophodne jer je kod oštećenog postojao skraćeni izdah i udah usled nedostatka kiseonika, što bi moglo imati za posledicu česte respiratorne infekcije. (2) Drugu vrstu terapije činila je limfna drenaža. U referatu je objašnjeno da je ta terapija obuhvatala sprečavanje stvaranja tromboza u dubokim venama ruku i nogu, kao i podsticanje izbacivanja tečnosti iz organizma. U toku limfne drenaže iz organizma oštećenog izbacivano je po jedan ili po jedan i po litar tečnosti, čime je svakodnevno smanjivan otok u nogama i istovremeno podstican rad bubrega. (3) Treća vrsta terapije označena je nazivom vertikalizacija. Ta vrsta terapije sprovedena je na oscilatornom stolu, na koji je oštećeni prebacivan i za njega vezivan, posle čega bi ga mašina ugrađena na donjem delu stola iz vodoravnog postepeno podizala u uspravan položaj. Na taj način, precizirano je u referatu, sprečavane su komplikacije u kardiovaskularnom sistemu oštećenog. Tu terapiju fizioterapeut je sprovodio svakodnevno i trajala je oko dva sata, s tim što je cena iznosila 20 evra za sat. Pored te tri terapije, medicinsko osoblje je svakodnevno radilo s oštećenim kateterizaciju i perkusiju mokraćne bešike, i to je činjeno svaka četiri sata. S tim u vezi, osoblje je merilo dijurezu, odnosno količinu unete i izlučene tečnosti. Pražnjenje creva sprovedeno je svaki drugi dan pomoću klistira. Sve opisane terapije i stručne medicinske radnje obavljalo je 8–10 lica, čija je smena trajala po 12 sati, pri čemu je cena bila 20 evra za jednu smenu, precizirano je u referatu. **3.2.3.** Na izloženi način u referatu je opisana trajna nesposobnost oštećenog i njegove povećane medicinske potrebe, posle čega je objašnjena materijalno-pravna razlika između povećanih medicinskih potreba oštećenog i naknade za tuđu negu i pomoć, kao i materijalno-pravna razlika između novčane rente zbog povećanih medicinskih

potreba oštećenog i troškova lečenja. U zaključku se ističe da se po pravnoj prirodi naknada zbog povećanih potreba oštećenog za medicinskim uslugama razlikuje od naknade za tuđu negu i pomoć, kao i od naknade za troškove lečenja, te da na odgovornom licu iz osnova obaveznog osiguranja od auto-odgovornosti leži obaveza da naknadi štetu u slučaju trajne nesposobnosti oštećenog zbog povećanih medicinskih potreba. Dalje, u zaključku referata podvučeno je da se naknada štete i renta zbog povećanih medicinskih potreba i naknada na ime nege i pomoći mogu kumulativno dosuditi, s obzirom na to da se radi o naknadama zbog zadovoljenja različitih potreba. Najzad, u smislu prethodnih zaključaka, referent je stao na stanište da treba promeniti nadnaslov u članu 353. Prednacrtu građanskog zakonika RS (radni tekst od 15. maja 2015. godine).

3.3. Osnovna teza referata dr Vladimira Čolovića izražena je već u naslovu i glasi „Opšti i posebni uslovi osiguranja kao sastavni deo ugovora o osiguranju“. U uvodu referata bliže je objašnjeno da su opšti i posebni uslovi osiguranja sastavni deo ugovora o osiguranju, ali nisu uslov punovažnosti ugovora. Dalje je navedeno da su opšti i posebni uslovi osiguranja sastavni deo ugovora, ali da nisu uslov njegovog zaključenja, „jer se ugovor o osiguranju smatra zaključenim kada je ponuda za zaključenje osiguranja prihvaćena“. U prvom odeljku reč je o opštim i posebnim uslovima osiguranja kao opštim uslovima poslovanja. Precizirano je da opšti uslovi poslovanja predstavljaju listu ugovornih klauzula koje mogu da budu ili sastavni deo ugovora ili se ugovor na njih poziva. U nastavku je podvučeno da „opšti uslovi poslovanja, sami po sebi, ne čine ugovor, odnosno obrazac ugovora, već se radi o jednom formularu na koji se pozivaju stranke“. Pri kraju prvog odeljka izneta je ocena da se „ugovorna odredba o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo smatra nepoštenom ako, suprotno načelu savesnosti i poštenja, uzrokuje znatnu neravnotežu u pravima i obavezama ugovornih strana na štetu potrošača“. Najzad, prvi odeljak zaokružen je konstatacijom da opšti uslovi osiguranja igraju važnu ulogu pri osnivanju osiguravajućeg društva. Tema drugog odeljka je zaključenje ugovora o osiguranju. U tom odeljku težište izlaganja je na interpretaciji normi o zaključenju ugovora o osiguranju iz Zakona o obligacionim odnosima. Odredbe tog zakona upoređivane su s odredbama Prednacrtu građanskog zakonika RS (tekst od 15. maja 2015.). Odgovarajući u suštini na pitanje da li je prihvatljiviji konsenzualni ili formalni način zaključenja ugovora o osiguranju, referent je zauzeo stav da je prihvatljiviji formalni način, kakav je predviđen u alternativni uz član 1401. Prednacrtu građanskog zakonika RS. Karakterističan deo izlaganja u drugom odeljku referata odnosi se na razlikovanje cilja i svrhe ugovora o osiguranju. Cilj ili kauzu ugovora o osiguranju referent je objasnio onim što stranke žele postići zaključenjem tog ugovora o osiguranju, a pod svrhom tog ugovora obuhvatio je sve druge okolnosti od važnosti za zaključenje ugovora. Treći odeljak u referatu za predmet ima definisanje opštih i posebnih uslova osiguranja u Prednacrtu građanskog zakonika RS. Pošto

je ukratko prikazao sadržaj odredaba člana 1410. Prednacrt građanskog zakonika RS, referent je ocenio da je taj član „problematičan ili formulacija nije najsrećnije formulisana“. Posebnu pažnju u trećem odeljku referent je poklonio informisanju osiguranika. Tu tematiku razmatra iz ugla nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju. Četvrti odeljak u referatu odnosi se na specifičnosti opštih uslova o osiguranju kod ugovora o obaveznom osiguranju od auto-odgovornosti. Taj odeljak završava se konstatacijom da se opšti uslovi u obaveznom osiguranju od auto-odgovornosti prihvataju bez utvrđivanja nekih posebnih uslova. Peti odeljak obeležilo je razmatranje odnosa između opštih i posebnih uslova osiguranja, s jedne strane i s druge strane, uloge polise osiguranja u zaključivanju ugovora o osiguranju. Polazište predstavlja konstatacija da je polisa pismeno koje osiguravač izdaje osiguraniku i u koje su uneti svi važniji elementi ugovora o osiguranju. Pored toga, u referatu je navedeno da se u polisu, koju jednostrano utvrđuje osiguravač, često unose pravila koja regulišu odnos osiguranja i koja je osiguranik prihvatio. U istom odeljku podvučeno je stanovište referenta da posebni uslovi osiguranja predstavljaju ugovorne odredbe o kojima su stranke pregovarale prilikom zaključenja ugovora. Tema šestog ili poslednjeg odeljka ovog referata jesu Principi evropskog ugovornog prava osiguranja i zaključenje ugovora o osiguranju. Iz šestog odeljka referata, preciznije iz fusnote 40 uz tekst u tom odeljku, proizlazi da su Principi evropskog ugovornog prava osiguranja neslužbeni projekat jedne grupe profesora prava iz EU, kao i da su zamišljeni pre svega za potrebe dobrovoljnog osiguranja. U šestom odeljku izdvojene su iz tog projekta sledeće odrednice: da su ugovorne strane osiguravač i ugovarač osiguranja, da se ugovor o osiguranju svodi na određivanje obaveza ugovornih strana, da je obaveza osiguravača da ugovaraču osiguranja dostavi dokument iz koga će se on upoznati s uslovima osiguranja i drugim informacijama o osiguravaču. Posle šest odeljaka, usledili su zaključci. U njima je najpre istaknuto da su pravila za pojedinu vrstu osiguranja locirana u opštim uslovima osiguranja, da su ugovorne strane slobodne da definišu pojedine elemente u skladu s predmetom osiguranja, rizikom koji se osigurava i specifičnostima kod osiguranika. Dalje, napomenuto je da od definisanja posebnih uslova osiguranja zavisi visina premije, da se ugovor o osiguranju zaključuje prihvatom ponude, te da se dokazuje da je ugovor zaključen potpisom na ugovoru ili polisi, odnosno listu pokrića.

3.4. Pojedini propisi o osiguranju, doneti u EU, bili su i do sada teme referata na ranijim susretima pravnika na Kopaoniku. Ovog puta **dr Jovan Slavnić** podneo je referat o jednom novom propisu o osiguranju EU pod naslovom „Direktiva EU o distribuciji osiguranja“. Ključno pitanje u referatu jeste da li je Direktivom EU 2016/97 od 20. 1. 2016. godine olakšana ili otežana prodaja osiguranja u EU. Na početku je ukazano da je tom direktivom regulisana prodaja osiguranja. U referatu se skreće pažnja da je izvorni naslov direktive EU najčešće preveden kao Direktiva o distribuciji osiguranja, pa se i referent priklanja tom prevodu u naslovu svog referata. Ta

direktiva, navedeno je u referatu, svrstala je među distributere osiguranja najpre društva za osiguranje, zatim posrednike osiguranja i najzad zastupnike, to jest agente i brokere osiguranja. Pošto je analiziran domašaj ranije Direktive 2009/138/EZ od 25. 9. 2009. godine, konstatovano je da tom ranijom direktivom nije bilo regulisano minimalno ujednačavanje pravila o prodaji investicionih usluga osiguranja, unakrsna prodaja osiguranja i direktna prodaja osiguranja posredstvom osiguravajućih društava. Međutim, podvučeno je u referatu, Direktivom 2016/97 utvrđen je minimum ujednačenih pravila za prodaju svih vrsta osiguranja i za sve distributere osiguranja. Posle iznošenja osnovnih podataka o Direktivi 2016/97 od 20. 1. 2016. godine, detaljno su prikazane njene odredbe, s tim što se može uočiti podela na dva odeljka. Predmet prvog poglavlja obuhvata interpretaciju pravila poslovanja za sve usluge osiguranja, dok su u drugom poglavlju ukratko tretirana posebna pravila za prodaju investicionih usluga osiguranja. Nazivi odeljaka u prvom poglavlju poklapaju se s pravnim pravilima iz te direktive. Prvi odeljak prikazuje opšti princip za obavljanje poslova distribucije osiguranja. Drugi odeljak predočava nova pravila o obavezi informisanja potrošača pre zaključenja ugovora o osiguranju. Ta nova pravila obuhvataju izbegavanje sukoba interesa između posrednika i društva za osiguranje, zatim obezbeđenje transparentnosti pristupa posrednika osiguranja, i najzad, informacije putem saopštenja pomoćnika posrednika, kao i uslove i izuzetke od obaveze saopštavanja. Treći odeljak u prvom poglavlju tretira pravila o dužnosti informisanja potrošača i obaveze distributera kod unakrsne prodaje osiguranja. Četvrti odeljak precizira obaveze distributera osiguranja da pribavi odobrenje za novu uslugu osiguranja i da tržištu prilagodi postojeću uslugu, a sve to pre iznošenja na tržište i distribucije potrošačima. Istaknuto je da je od navedenih obaveza izuzeto samo osiguranje od velikih rizika. Peti odeljak sadrži nova pravila o obavezi savetovanja potrošača i primeni standarda prodaje osiguranja bez savetovanja potrošača, čime je završeno izlaganje prvog poglavlja. U drugom poglavlju referent akcenat stavlja na sledeće pravno pravilo: pre zaključenja ugovora o prodaji osiguranja, distributer ima obavezu da potrošaču dostavi standardizovani dokument s ključnim informacijama o prodaji investicione usluge osiguranja. U zaključcima, referent je odgovorio na ključno pitanje postavljeno na početku. Odgovor glasi da bi Direktiva 2016/97 mogla olakšati prodaju osiguranja da je svaka država članica EU u nacionalno pravo ugradila sankcije za povredu pravnih pravila iz te direktive. Referent je ocenio da je slabost te direktive upravo to što u njoj nisu propisane građanskopravne sankcije za povredu predviđenih pravnih pravila. Najzad, u zaključcima je još jedanput istaknut reformski značaj te direktive u odnosu na raniju direktivu, jer je interes potrošača Direktivom 2016/97 podignut na viši nivo.

3.5. U sklopu reforme pravosuđa, zakoni države Srbije na početku XXI veka pristupili su ugradnji obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti u pojedine pravosudne profesije. **Mr Slobodan Ilijić** podneo je referat pod naslovom „Obavezno

osiguranje od odgovornosti dve pravosudne profesije u Srbiji". Pod tim naslovom razmatrano je uvođenje obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti za dve pravosudne profesije – stečajne upravnike i advokate – što je za sobom povuklo analize odredaba najmanje dva zakona, pa se i referat sastojao iz dva dela. **3.5.1.** U odnosu na prvi deo referata podvučeno je da je Zakon o stečaju iz 2009. godine (ZOS) bio prvi zakon u Srbiji koji je za jednu pravosudnu profesiju uveo obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika. Za prvi deo referata karakteristično je da je izlaganje zasnovano na odredbama ZOS-a, kao i na mišljenjima naučnika. Analizirajući pre svega odredbe člana 30. ZOS-a, samostalno i u vezi s ostalim članovima ZOS-a, ističe se sledeće: (1) da je zakonodavac propisao minimalnu sumu osiguranja od 30.000 evra u dinarskoj protivvrednosti na dan zaključenja ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti i da premiju plaća stečajni upravnik iz sopstvenih sredstava; (2) da je ZOS koncipiran na podlozi zaključenja individualnog ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti, za koji je aktivni stečajni upravnik bio u obavezi da ga zaključi sa osiguravačem; (3) da je zakonodavac brojne elemente ugovora o ovom obaveznom osiguranju (predmet, obim pokrića, krug potencijalno odgovornih i dr.) definisao pomoću formule – svi rizici povezani sa obavljanjem poslova stečajnog upravnika; (4) da je usled podizanja navedene formule na nivo zakona osiguravačima preneto u nadležnost da putem opštih uslova osiguranja definišu niz otvorenih pitanja (krug počinilaca propusta ili greške, krug oštećenih i dr.). Na taj način osiguravačima je omogućeno da po nizu pitanja regulišu odnose u obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika; (5) da je konstatovano u referatu kako su srpska pravna teorija stečajnog prava i prava osiguranja ponudili odgovore na otvorena pitanja u ovom obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti. Reč je o odgovorima na pitanja: najpre kruga počinilaca propusta ili greške, zatim u čemu se sastoji propust ili greška u ovom obaveznom osiguranju, te najzad ko čini krug oštećenih, a sve to uz ocenu referenta da je posle ovih odgovora na potezu zakonodavac; (6) da je ZOS adekvatno regulisao dopunsko osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika (suma osiguranja veća od minimalne sume osiguranja za ovo obavezno osiguranje, da se premija plaća iz stečajne mase i dr.) te da kritike nisu osnovane. (7) U zaključcima referata u vezi sa obaveznim osiguranjem od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika konstatovano je da je u jednom delu člana 30. ZOS-a to osiguranje sumarno regulisano (svi rizici ...), te da bi valjalo da se u tom delu preispita zakonska formulacija. **3.5.2.** U odnosu na drugi deo referata podvučeno je da je Zakon o advokaturi donet 2011. godine (ZA), da je u Srbiji i ranije bilo zakona iz materije o advokaturi, ali da je ZA prvi zakon iz te materije koji je uveo obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata. Stoga je drugi deo referata posvećen razmatranju obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata, na osnovu brojnih izvora prava u kojim je regulisano to obavezno osiguranje. U referatu

analiza obuhvata član 37. ZA, samostalno i u vezi sa drugim članovima tog zakona, zatim odredbe Statuta Advokatske komore Srbije, odluke te komore i regionalnih advokatskih komora, odredbe Kodeksa profesionalne etike advokata, kao i druge zakone, te najzad opšte i posebne uslove osiguranja, posle čega je konstatovano sledeće: (1) da je uvođenje obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti bio jedan od osnovnih ciljeva donošenja ZA, kao i da je zaključenje individualnog ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata bio jedan od prethodnih uslova za upis svakog advokata u neku od regionalnih advokatskih komora, kao i za sticanje advokatske legitimacije, odnosno za produženje važnosti legitimacije; (2) da ZA nije utvrdio minimalnu sumu osiguranja za obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata, već je ovlastio Advokatsku komoru Srbije da utvrdi minimalnu sumu osiguranja za ovo obavezno osiguranje; (3) da je zakonodavac propisao da se obavezno osiguranje advokata realizuje u praksi ili putem individualnog ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti ili putem pristupanja kolektivnom ugovoru o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata, s tim što su advokat pojedinac, advokatska kancelarija i advokatsko orthačko društvo slobodno mogli da izaberu jednu od ove dve opcije ugovora; (4) da je zakonodavac ustanovio da se ugovor o ovom obaveznom osiguranju može zaključiti samo s onim osiguravačem koji je prethodno stekao dozvolu za prodaju tog osiguranja, ali da je osiguravač koji je tu dozvolu stekao mogao proceniti rizike kod osiguranika, te i odbiti da zaključi ugovor o ovom osiguranju; (5) da u stručnoj javnosti postoje različita mišljenja u pogledu toga da li zaključenje ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokatskog orthačkog društva sa osiguravačem ima za posledicu da je obavezno osigurano samo advokatsko orthačko društvo, ili su zaključenjem tog ugovora obavezno osigurani i društvo i svi članovi advokati iz tog društva; reč je o odredbama ZA; (6) da pravni režim ovog obaveznog osiguranja u Srbiji nije na adekvatan zakonodavno-pravni način izrazio predmet obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata, kao ni obim pokrića, što je u referatu ilustrovano navođenjem stručnih mišljenja o osnovnim i dopunskim rizicima u radu advokata; (7) u zaključcima u odnosu na drugi deo referata ukazano je da je obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata sumarno regulisano u ZA, Statutu Advokatske komore Srbije i dr, te da bi bilo poželjno da se preispitaju važeća rešenja o ovom osiguranju i proceni potreba njihovog noveliranja u smislu predloga i sugestija iz referata.

3.6. Činjenica da je posle javnog poziva domaćim i stranim autorima, koji je objavljen u sredstvima informisanja, organizatoru prispelo preko 250 radova za trideset prvi susret Kopaoničke škole prirodnog prava, a da je posle anonimne recenzije prihvaćeno 150 radova, iz ugla prava osiguranja ukazuje na sledeće: na ovogodišnjem susretu Kopaoničke škole prirodnog prava, vodećem susretu pravnika na Balkanu, pravo osiguranja bilo je adekvatno zastupljeno.

UDK:048.83:35.77.5:340.122: (0.47.3)(497.11)

Slobodan Ilijić, LL.M.¹

CONFERENCE REVIEW

INSURANCE AT THE 31ST CONFERENCE OF THE KOPAONIK SCHOOL OF NATURAL LAW

In the period from 13 to 17 December 2018, the Kopaonik School of Natural Law organised a regular international conference of lawyers on Kopaonik Mountain. The general topic of this year's conference was **Law and the Order of Reason**. All papers submitted by the Serbian and international authors were divided into six areas or grouped by departments: 1) Right to Life; 2) Right to Freedom; 3) Right to Property; 4) Right to Intellectual Creation; 5) Right to Justice; 6) Right to a State Ruled by Law. Each of the foregoing areas or law departments were further divided into sections. Published papers were printed in four volumes of the journal for legal theory and practice *Legal Life* no. 9-12/2018. The journal is published by the Association of Jurists of Serbia. This review mostly deals with the papers which considered insurance-related issues of liability. Main focus is placed on the papers which directly addressed the topics relevant for the theory and practice of insurance law.

1. The President and the founder of the Association of the Kopaonik School of Natural Law, Academician **Professor Slobodan Perović, PhD** presented the main paper dealing with the general topic of this Conference – Natural Law and the Order of Reason. Using a philosophical and legal concept of sensibility as a starting point, the author considered several general topics and legal issues important for the theory and practice in insurance business. Some parts of the general paper on insurance industry were particularly interesting such as the consideration of the term legal order (on about 30 pages). The topic on liability in different areas or branches of law was also interesting as well as the way it related to the insurance law. Within such framework, the general paper provided to the reader the overview

¹ Member of the Presidency of the Association of Jurists of Serbia

E-mail: slobodanilijic@yahoo.com

Paper received on: January 26, 2019

Paper admitted on: February 1, 2019

of the development of liability concept, starting from subjective responsibility (guilt), through presumed liability, to absolute liability. The concept of liability was presented in the spirit of the order of reason found in the title of the main paper. After considering the concept of liability in different areas and branches of law, the author shed light on the relationship between the rule of law and equity. To that extent, the relationship between liability and equity was particularly interesting in the rules of insurance law. A specific view presented in the main paper (on page 75) was this: „As a criterion used in decision-making, the Law also provides for equity in relation to liability for a motor accident caused by moving vehicles. If the accident has occurred by the sole guilt of one party, the liability rules based on guilt shall be applied, and if guilt is mutual, each party shall be responsible for the total loss suffered in proportion to their respective guilt. However, if none of them is guilty, the parties shall be equally responsible unless the reasons of equity require otherwise“. Quoted view is but one of the views presented in the main paper that was relevant for the insurance law. In any case, the main paper again confirmed the importance of the relationship between the concept of liability and equity in the rules of law governing insurance.

2.1. Following the premise of reason presented in the general topic of this conference of lawyers, the majority of papers covered the topics dealing with different aspects or issues of liability. This is quite understandable because within the *Order of Reason* the authors highlighted the legal concept of liability. This review includes only insurance-related papers. It is a common knowledge that the legal concept of responsibility may be defined as the relationship between a person (natural or legal) and his/her (or their) behaviour in reality or in the conduct of a business activity. The responsibility so understood is insurable in a modern world under particular conditions, even when it comes to liability insurance. Therefore, an insurance professional reading those papers is able to more-or-less clearly associate particular aspects or different liability issues presented therein to particular insurance lines in Serbia. While the papers on liability clearly addressed particular old risks, some new ones emerged emphasising the relevance for the insurance industry.

2.2. Three papers were inspired by the adoption of the new Law on Biomedical Assisted Fertilisation (*Official Gazette of RS*, no. 40/2017 and 113/2017). Firstly, for the insurance of activities carried out by medical institutions and for the liability insurance of medical staff the issues considered in such papers were noteworthy. In Serbia, these insurance lines are voluntary for the time being. It is also worth noting that the papers presented another fact of interest for the insurance industry, namely, in Serbia, biomedical assisted fertilisation can be performed by both state-owned and private medical institutions.

2.2.1. The first paper was prepared by the group of authors comprised of **Marta Sjeničić, PhD, Ranko Sovilj, PhD and Sanja Stojković Zlatanović, PhD.** The

group of authors entitled their paper New Trends in Legislation Development in the Field of Biomedically Assisted Fertilisation. From the insurance perspective covered in this paper, it was interesting to hear about the experience in Serbia regarding the mistakes made in the practice of biomedically assisted fertilisation. **2.2.2.** Unlike the first paper, the paper of **Olga Jović Prlainović, PhD** analysed the practice of the European Court of Human Rights in the area of biomedical assisted procreation. Her paper was entitled Aspects of Biomedical Assisted Procreation. **2.2.3.** The third paper covering that area was submitted by the co-authors. Namely, **Jelena Šantrić, PhD** and **Dunja Šantrić** covered the topic Medical and Legal Problems of Establishing Children's Origins from Biomedically Assisted Fertilization. The co-authors explored the right of a child conceived by different forms of biomedical assisted fertilization to know who his or her parents are. The co-authors approached the research by comparing the norms of the ratified UN Convention on the Rights of the Child (*Official Gazette of SFRY – International Agreements* no. 15/90 and *Official Gazette FRY – International Agreements*, no. 4/1996 and 2/1997), the Family Law, the new Law on Biomedical Assisted Fertilization and the Preliminary Draft of Civil Code of the Republic of Serbia (text of 15 May 2015).

2.3. Insurers seek to put the greatest possible risk group under their control aiming to accept the risks that enable complete overview and management. When insurers provide insurance coverage to children at school, that means that they have analysed all standard risks attaching to such insurance. However, in recent years, in addition to standard risks new ones have emerged that have not been sufficiently assessed. One of such risk groups that require insurance protection are the risks relating to the use of information and communications technologies by school children aged seven to seventeen. Such risks were the topic presented in the paper of **Nadežda Ljubojev, PhD** entitled Risks and Protection of Pupils While Using Information Communications Technologies in the Republic of Serbia. The insurance professional reading this paper will immediately detect the connection between the new risks analysed in this paper and already assessed, standard risks attaching to the insurance of pupils. It should be noted that the presentation of new risks and protection against them was based on the set of provisions laid down in the ratified international conventions and numerous Serbian laws. Nevertheless, the focus was on the consequences arising from the application of the Decree on Safety and Protection of Children when Using Information Communications Technologies (*Official Gazette of RS*, no. 61/2016).

2.4. New risks, and thus new insurance-related aspects of liability, were discovered in two papers which analysed „transitional“ legislation. It would be useful for an insurance professional to read these two papers and become informed about these new risks, that is, new aspects of liability, as much as possible. **2.4.1.** In his paper entitled Codification of Rules Governing Damage Compensation under

Special Legislation, **Branko Morait, PhD** reported the inclination of a „transitional“ legislator to use special laws in order to modify the general rules of the law of obligations relating to the cause and compensation of damage. To that extent, the author pointed out to some of these special laws such as: the Public Notaries Act, Legal Profession Act, etc. The insurance professionals will find interesting the modification of the general rules of the law of obligations regarding the cause and compensation of damage in special legislation, in relation to the rules of the Law of Contracts and Torts, considering that the foregoing two respective laws introduced mandatory professional liability insurance in 2011. **2.4.2.** The paper of **Marko Perović** entitled Permission and Approval for Entering into a Contract Stipulating an Obligation addressed some new aspects of liability in „transitional“ legislation. The author pointed out that the freedom of contract principle was limited by compelling norms, rules of public order and standards of good customs. The author took the provisions of the Law of Contracts and Torts and other laws addressing permissions and approvals as an example of limitations imposed on the freedom of contract. Since the regulations governing the insurance business envisage numerous provisions on various permissions and approvals, the insurance professional will find it useful to read both papers and become informed about new risks i.e. new aspects of liability, taking a relatively impartial position.

3.1. As a rule, **the papers addressing the insurance law** were grouped into the Third Department – Right to Property. This review notably included the papers which the organiser classified into the *Insurance* section. In addition, within the section *Contract and Liability for Damage*, presented was a paper that commented on a characteristic lawsuit relating to compulsory third party liability insurance and compensation of damage in the form annuity payment.

3.2. The paper of a judge of the Supreme Court of Cassation, **Jelena Borovac**, commented on lawsuits in the area of compulsory motor third party liability. Specific characteristics of the lawsuits that were addressed in the paper stem from a permanent disability of the claimant and extremely increased medical needs in order to stay alive. The author entitled the comment on the lawsuit Money Rent in Case of Permanent Disability due to Permanently Increased Medical Needs. **3.2.1.** The paper firstly presented the factual basis of the final judgement. Namely, after a traffic accident which had occurred on a highway, a person on a passenger seat was seriously injured. The injured passenger i.e. the plaintiff had a confirmed neurological and functional disability of all four limbs, medically called quadriplegia. For the claimant to stay alive, he had to, at his own expense, hire a physiotherapist and other medical staff for the provision of 24-hour continuous therapy in the period of 72 months (from the occurrence of the traffic accident to the finality of the judgement). These facts, established in the lawsuit, were taken as the legal grounds stipulated in Article 195 of the Law of Contracts and Torts, after which it was underlined that

major life activities of the claimant/plaintiff were one hundred percent reduced by the fact that the claimant depends on another person 24 hours a day. In the judgment it was stated that one hundred percent reduced daily life activities throughout the period of 24 hours could not be remedied by assistance and care provided by an unqualified person or a family member. The paper further pointed out that the claimant with reduced daily life activities due to quadriplegia could be kept alive solely by continuous 24-hour work of physical therapists and other medical staff. Since in Serbia, there was no institution that provided 24-hour assistance and care to the persons suffering from quadriplegia, such medical assistance and care could be provided only by a private clinic or a polyclinic or a physical therapists and medical staff hired outside a regular healthcare institution. If the claimant had not been provided with continuous 24-hour professional medical assistance and care, his health condition after the traffic accident would have considerably deteriorated and possibly led to a fatal outcome. That is why the claimant was subjected to such medical assistance and care, as stressed in the paper. **3.2.2.** Since the court awarded the compensation for damage in the form of annuity for increased medical needs, the paper provided more details of continuous 24-hour administration of three types of therapies. (1) The first type was kinesitherapy. As described, in such therapy the therapist moved every wrist of the claimant by his own hand because the claimant could not do it by himself, whereas he used other movements to prevent the shortening of muscles and tendons. In that way, as explained in the paper, it was prevented that muscles and tendons become brittle and susceptible to breaking in ordinary movements. The claimant also had daily breathing exercises in order to maintain this function because he could not exhale i.e. could not cough by himself and the physical therapist enabled him to do so by putting pressure on his chest, as stressed in the paper. Breathing exercises were necessary because due to the lack of oxygen the claimant was short of breath, which could lead to frequent respiratory infections. (2) The second type of therapy consisted of lymphatic drainage. The paper explained that such therapy was aimed at preventing deep venous thrombosis in arms and legs and eliminating excess water in the body. In the course of lymphatic drainage, one litre of fluid after another was eliminated from the claimant's body, whereby swelling of legs was being reduced on a daily basis and kidney function was encouraged. (3) The third type of therapy was named verticalization. That type of therapy was administered by placing the claimant on, and tying him to the tilt table, where the machine installed at the lower part of the table would gradually lift him from the horizontal into a vertical position. In that way, as stated in the paper, complications in the cardiovascular system of the claimant were prevented. The physical therapist carried out such therapy every day, for two hours, at a price of 20 EUR per hour. In addition to those three therapies, medical staff worked with the claimant on catheterization and auscultatory percussion of the urinary bladder

every day, in every four hours. The staff also measured diuresis i.e. the quantity of fluid intake and excretion. Bowels were emptied every other day with the help of enema. All described therapies and professional medical activities were performed by 8–10 persons and their shift lasted 12 hours, whereby the price was 20 EUR per shift, as stated in the paper. **3.2.3.** As explained above, the paper described permanent disability of the injured party and his increased needs for medical care, subsequently explaining a substantive and legal difference between the claimant's increased needs for medical care and indemnity for assisted living expenses, and between the annuity received and medical expenses incurred due to the increased medical needs of the claimant. In the conclusion it was stressed that the indemnity paid due to the increased needs of the injured party for medical care differs from the indemnity for assisted living and from the indemnity for medical expenses and thus, the person whose liability arises from third party motor liability is liable to pay indemnity in the event of permanent disability of the claimant due to increased medical needs. In the conclusion of the paper it was additionally pointed out that the compensation for the damage and the annuity due to increased medical needs and indemnity for assisted living may be awarded cumulatively, since these are the compensations paid for the purpose of meeting different needs. Finally, in connection with the previous conclusions, the paper suggested that the subtitle of Article 353 of the Preliminary Draft of Civil Code of the Republic of Serbia needs to be changed (working paper of 15 May 2015).

3.3. The main thesis of the paper presented by **Vladimir Čolović, PhD** is contained in the title General and Special Insurance Conditions as an Integral Part of Insurance Contract. In its introduction, the paper explained in more detail that general and special insurance terms and conditions constitute an integral part of the insurance contract but are not the condition precedent to the contract validity. It was further stated that general and special insurance terms and conditions constitute an integral part of the insurance contract but are not the condition precedent to its conclusion „because the insurance contract is considered concluded when the application for insurance is accepted“. The first section deals with general and special insurance conditions as general terms of business. It was explained that the general terms of business represent the list of contractual clauses which may be either an integral part of the contract or the contract may invoke such clauses. Further in the text it was stressed that „the general terms of business do not constitute the contract i.e. model contract alone but represent a particular type of a form which the parties refer to“. At the end of the first section it was argued that „a contractual provision which was not subject to individual negotiations is considered cancelled if, contrary to the commercial standards and the principle of fair dealing, it causes a considerable imbalance between the rights and obligations of the contracting parties to the detriment of the consumers“. Finally, the first section ended with the conclusion that

the general insurance terms and conditions play an important role in the establishment of an insurance company. The topic of the other section was the conclusion of insurance contract. That section focused on the construction of rules governing insurance contract laid down in the Law of Contracts and Torts. The provisions of the said Law were compared with the provisions of the Preliminary Draft of the Civil Code of the Republic of Serbia (text of 15 May 2015). In his answer to the question which are more acceptable- consensual or formal insurance contracts- the author expressed the view that a formal contract is more acceptable as envisaged in the alternative to Article 1401 of the Preliminary Draft of the Civil Code of the Republic of Serbia. A characteristic part of the presentation provided in the second section of the paper refers to the difference between the cause and the purpose of the insurance contract. The author explained the objective or the cause of the insurance contract as what the parties wish to achieve by the conclusion of that insurance contract, whereas the purpose of such contract covered all other circumstances of relevance for the conclusion thereof. The third section of the paper dealt with the definition of general and special insurance terms and conditions in the Preliminary Draft of the Civil Code of the Republic of Serbia. After a brief presentation of the provisions of Article 1410 of the Preliminary Draft of the Civil Code of the Republic of Serbia, the author found that the Article was „problematic or not properly worded“. In the third section, a particular attention was paid to informing the insured persons. This topic was considered from the perspective of the German Insurance Contract Act. The fourth section of the paper related to the specific characteristics of the general insurance terms and conditions in relation to the contract on compulsory motor third party liability insurance. This section ended with the conclusion that the general conditions for third party liability insurance are accepted without specifying any special conditions. The fifth section considered the relationship between general and special insurance terms and conditions on the one hand, and the role of insurance policy in concluding the insurance contract, on the other. The starting point was the conclusion that the policy is a written document which contains all important elements of the insurance contract and which the insurer issues to the insured. In addition, the paper stated that the policy, which is unilaterally defined by the insurer, often introduces the rules accepted by the insured which govern the relationships in insurance. The same section stressed the views of the author that special insurance terms and conditions represent contractual provisions negotiated by the parties when concluding the contract. The topic of the sixth or final section of this paper were the Principles of European Insurance Contract Law and the conclusion of insurance contract. From the sixth section of the paper, more precisely from the footnote 40 of that section, it could be concluded that the Principles of the European Insurance Contract Law are an informal project of a group of EU law professors, notably intended for the purposes of voluntary insurance. In the sixth section, the following

were separated from the project: the insurer and the policyholder are the contracting parties, the insurance contract defines the obligations of the contracting parties, the insurer's obligation is to deliver to the policyholder a document which will inform the policyholder about the insurance terms and conditions and provide him with other information about the insurer. Conclusions followed after six sections. Firstly it was emphasized that the rules for particular types of insurance are laid down in the general insurance terms and conditions, that the contracting parties are free to define certain elements in accordance with the subject matter of insurance, the insured risk, and specific characteristics of the insured. Furthermore, it was noted that the premium level depends on how the special insurance terms and conditions are defined, that the insurance contract is concluded upon the acceptance of application, and that the conclusion of the contract is evidenced by the signature affixed to the contract or policy or to the cover note.

3.4. Some of the insurance regulations adopted in the EU were discussed even in the papers presented in the previous conferences of lawyers at Kopaonik. On this occasion, **Jovan Slavnic, PhD** submitted a paper on new EU insurance regulations entitled Insurance Distribution Directive. The key issue discussed in the paper was whether the Directive (EU) 2016/97 of 20 January 2016 made it easier or more difficult to sell insurance in the European Union. In the beginning it was pointed out that the Directive regulates selling of insurance. The paper drew attention to the fact that the common translation of the original title of the EU Directive is the Insurance Distribution Directive and thus, the author used that translation in the title of his paper. As stated in the paper, according to the Directive, insurance distributors are mainly insurance undertakings, insurance intermediaries and insurance agents and brokers. After analysing the scope of the former Directive 2009/138/EC of 25 September 2009, it was concluded that the said Directive did not regulate minimum unification of rules on the sale of insurance investment services, cross-selling and direct selling by insurance undertakings. However, as stressed in the paper, the Directive 2016/97 defines minimum standards for all insurance distributors, and for selling of all types of insurance. Following the basic information provided about the Directive 2016/97 of 20 January 2016, its provisions were analysed in detail and divided into two sections. The subject of the first chapter included the interpretation of business rules for all insurance services, while the second chapter briefly addressed special rules for the sale of insurance investment services. The headings of the sections contained in the first chapter correspond to the legal rules of that Directive. The first section outlines general principles that apply to carrying out insurance distribution activities. The second section describes new rules on the duty to inform consumers before the conclusion an insurance contract. These new rules include the avoidance of conflicts of interest between the intermediaries and the insurance undertakings, the manner of ensuring the transparency of access for insurance intermediaries, and

finally, the information through the notification of intermediary's assistant, as well as the conditions for, and exceptions from the duty to inform. The third section in the first chapter deals with the rules on the duty to inform consumers and the obligations of the distributor in insurance cross-selling. The fourth section specifies the obligations of insurance vendors to obtain approval for new insurance services and adjust the existing ones to the market, all before they are marketed and distributed to consumers. It was pointed out that only the insurance against major risks was excluded from the above obligations. The first chapter ends with the fifth section which contains new rules on the obligation to advise consumers and the application of insurance selling standards without advising consumers. In the second chapter, the author placed its focus on the following legal rule: before the conclusion of an insurance contract, the distributor is obliged to deliver to the consumer a standardized document with key information on the sale of insurance investment service. In the conclusions, the author answered the key question raised at the beginning. The answer is that the Directive 2016/97 could have facilitated the sale of insurance if each EU Member State had incorporated into its national laws the sanctions against the violation of the legal rules contained in that Directive. The author found that the weakness of the Directive lied precisely in the fact that it did not prescribe civil sanctions for the violation of the stipulated legal rules. Finally, the conclusions further highlighted a reformed character of this Directive in relation to the former one, since the Directive 2016/97 raised the interests of consumers to a higher level.

3.5. As part of judicial reform, in the beginning of the 21st century, the laws of Serbia started to attach compulsory professional liability insurance to individual legal professions. **Slobodan Ilijić, LL.M** submitted a paper entitled Compulsory Liability Insurance of Two Types of Legal Professions in the Republic of Serbia. This was the title that actually indicated the introduction of compulsory professional liability insurance in relation to two legal professions – bankruptcy administrators and lawyers– which entailed the analyses of the provisions of at least two laws and thus, the paper was divided into two parts. **3.5.1.** In the first part of the paper, it was pointed out that the Law on Bankruptcy of 2009 (LoB) was the first law in Serbia to introduce compulsory professional liability insurance of bankruptcy administrators. The presentation in the first part of the paper is based on the provisions of the LoB and scientific opinions. The analysis, mainly of the provisions of Article 30 of the LoB, both individual and in their relation to other Articles of LoB, pointed out the following: (1) the legislator prescribed a minimum sum insured of 30,000 EUR in Dinar equivalent ruling as at the date of the conclusion of a compulsory contract on professional liability insurance and the premium is paid by a bankruptcy administrator, from his own funds; (2) the concept of the LoB is based on the conclusion of an individual contract on compulsory professional liability insurance which an active bankruptcy administrator was obliged to conclude with an insurer; (3) the legislator

has defined a number of contractual elements regarding this compulsory insurance (subject, scope of cover, circle of potentially responsible persons, etc.) using the formula - all risks associated with the performance of administrator's activities; (4) due to the fact that the above-mentioned formula was raised to the level of the law, the insurers were obliged to define general insurance terms and conditions in order to regulate a set of unresolved issues (the group of those who made an error or omission, the group of injured parties, etc.). In that way, in a number of issues the insurers were able to regulate the relationships in compulsory professional liability insurance of bankruptcy administrators; (5) it was noted in the paper that the answers to the questions raised in this compulsory professional liability insurance could be found in the Serbian legal theory of bankruptcy and insurance law. Answered were the following: firstly, the questions relating to the group of persons who made an error or omission, then what constitutes an omission or an error in this compulsory insurance, and finally who comprises the group of injured parties. The author concluded that having obtained these answers, it was up to a legislator to respond; (6) the LoB has adequately regulated supplementary professional liability insurance of bankruptcy administrators (the sum insured exceeding a minimum sum insured for this compulsory insurance, the premium paid from the bankruptcy estate, etc.) and the criticism is unfounded. (7) In the conclusions of the paper regarding the compulsory professional liability insurance of bankruptcy administrators, it was noted that in one part of Article 30 of the LoB, this type of insurance was summarized (all risks ...), and that it would be a good idea to review the verbiage in that part. **3.5.2.** In relation to the second part of the paper, it was pointed out that the Law on Legal Profession was passed in 2011 (LoLP) and that before the adoption of that Law, Serbia had other laws dealing with legal profession but the LoLP was the first to introduce compulsory professional liability insurance of lawyers. Therefore, in the second part of the paper, compulsory professional liability insurance of lawyers was considered based on numerous legal sources which regulate this compulsory insurance. The analysis presented in the paper included Article 37 of the LoLP, independently and in conjunction with other Articles of that law, the provisions of the Statute of the Bar Association of Serbia, the decisions of the Bar Association and of the regional bar associations, the provisions of the Code of Professional Ethics of Lawyers, as well as other laws, and finally the general and special insurance terms and conditions, after which the following was noted: (1) one of the main objectives of adopting the LoLP was the introduction of compulsory professional liability insurance, whereas the conclusion of an individual contract on compulsory professional liability insurance of lawyers was one of the conditions precedent to the registration of each lawyer in one of the regional bar associations, and for acquiring the license or extending its validity; (2) a minimum sum insured for compulsory professional liability insurance of lawyers was not determined by the LoLP, instead, the Law authorised the

Bar Association of Serbia to do so; (3) the legislator provided for the conclusion of compulsory insurance of lawyers in practice either through an individual contract on compulsory professional liability insurance or by entering into a collective agreement on compulsory professional liability insurance of lawyers, where the sole attorney, the lawyer's offices and partnership law firms were free to choose one of the two contractual options; (4) the legislator finds that the contract for this compulsory insurance can be concluded only with the insurer already licenced for selling such insurance, however, the insurer possessing such license can assess the risks at the site of the insured and refuse to conclude the contract for that insurance; (5) in relations to the provisions of the LoLP, the academic community have divided opinions about whether the conclusion of the contract for compulsory professional liability insurance between a partnership law firm and an insurer will bind only the law firm to take out compulsory insurance or such contract covers both the law firm and all lawyers who are the members thereof; (6) as illustrated in the paper by stating expert opinions on standard and additional risks encountered in the work of lawyers, the legal regime in Serbia relating to this compulsory insurance did not adequately express, in a legal and legislative manner, either the subject matter of compulsory professional liability insurance of lawyers or the scope of coverage; (7) in the conclusions laid out in the second part of the paper, it was pointed out that the compulsory professional liability insurance of lawyers is summarized and regulated in the LoLP, the Statute of the Bar Association of Serbia etc., and it would be desirable to review the effective solutions regarding this insurance and in view of the proposals and suggestions presented in this paper, assess whether they need to be revised.

3.6. The fact that for the 31st Conference of the Kopaonik School of Natural Law the organiser received more than 250 papers following the public invitation to Serbian and foreign authors, and that 150 papers were accepted after a blind peer review, shows that the Conference of the Kopaonik School of Natural Law is the leading conference on the Balkans where this year, the insurance law was adequately represented.

Translated from Serbian by: Zorica Simović

UDK: 655.55:311.213.6. 368.021.1: 368.021.61: 368.029:368.024. 4 : 502.58: 339.13.027:
368.025.6: 368.024.5 : (4-672EEZ)(497.11)

Prof. emeritus dr Boris Marović

PRIKAZ KNJIGE

UPRAVLJANJE RIZICIMA U OSIGURANJU I REOSIGURANJU

Autor: prof. dr Vladimir Njegomir
Izdavač: Tectus d. o. o, Zagreb, 2018.
Obim: 551 str.

Autor knjige prof. dr Vladimir Njegomir uz velik napor i trud uspeo je da u celosti ukaže na problematiku upravljanja rizicima u osiguranju i reosiguranju. Knjiga je nastala kao rezultat nastojanja da se integralno obuhvate sve novine u pogledu ispoljavanja rizika njihovim upravljanjem, osiguranja i reosiguranja, ali i da se omogući odgovor na buduće izazove.

Ova monografija predstavlja rezultat dugogodišnjih istraživanja autora u predmetnoj oblasti i zasniva se na dosadašnjim istraživanjima, projektima, objavljenim člancima i knjigama profesora dr Vladimira Njegomira.

Prof. Njegomir je jedan od najplodnijih mlađih naučnika iz oblasti osiguranja, upravljanja rizikom i reosiguranja. Ima dva doktorata, jedan iz strukturnih finansija u oblasti osiguranja i reosiguranja, a drugi u oblasti analize međuzavisnosti osiguranja i preduzetništva. Nagrađen je kao najbolji student u generaciji 2001. godine. Bio je angažovan u dve kompanije za proizvodnju finansijskog softvera sa sedištem u Londonu, radio kao savetnik u sektoru za strateško planiranje, korporativno upravljanje i analizu poslovanja „Dunav osiguranja“. Zaposlen je kao vanredni profesor na Fakultetu za pravne i poslovne studije, gde obavlja funkciju prodekana za naučnoistraživački rad. Objavio je 14 autorskih i koautorskih knjiga i preko 150 radova, od čega više od 20 u vrhunskim časopisima M20 kategorije. Za naučnoistraživački rad nagrađen je od Narodne banke Srbije 2011. godine. Glavni je i odgovorni urednik naučnog časopisa *Civitas*, **član** je uredništva *Sveta osiguranja*, Naučnog društva agrarnih ekonomista Balkana i Međunarodnog društva osiguranja.

Positivnu ocenu monografija prof. Njgomira dobila je od tri recenzenta, doajena u oblasti osiguranja: prof. emeritusa dr Borisa Marovića, prof. dr Zdravka Petrovića i akademika prof. dr. phil. habil. Volkanga Rorbaha. Recenzenti su istakli da je problematika monografije izložena logički, jednostavnim, ali stručnim jezikom, na sistematizovan, pregledan i informativan način. Njena sveobuhvatnost omogućava spoznaju o generalnim i specifičnim orijentirima za uspešno upravljanje rizicima. Knjiga se naročito ističe prikazivanjem svih relevantnih koncepata, kao i brojnim praktični, primerima. Recenzenti preporučuju knjigu profesionalcima u osiguranju, klijentima osiguravajućih društava, studentima, kao i svima koji su zainteresovani za ovu kompleksnu problematiku.

Autor je sadržinu monografije obradio korišćenjem ogromnog opusa literature od preko 306 izvora, 33 grafikona, 56 slika i 12 tabelarnih prikaza. Knjiga predstavlja skladno komponovano delo čiju strukturu, pored predgovora na srpskom i engleskom jeziku, napomena, literature, rečnika stručnih pojmova, registra pojmova i podataka o autoru, čini 17 logički zaokruženih celina, pisanih s uobičajenim proredom i fontom na petsto pedeset jednoj stranici.

Prvo poglavlje autor posvećuje konceptu rizika. Analitički je obrađena priroda rizika, u okviru koje se razmatra problematika osećanja povezana s rizikom, njegova određenja i determinante. Potom se razmatraju odnosi između rizika i neizvesnosti, opasnosti i hazarda. Naročita pažnja posvećena je različitim vrstama rizika: finansijskim, nefinansijskim, dinamičkim, statičkim, fundamentalnim, posebnim, **čistim, špekulativnim** i rizicima preduzeća. Posebno se razmatra i analizira veza rizika i ekonomskog razvoja.

U *drugom poglavlju* analiziraju se različiti aspekti osigurljivog rizika. Najpre se razmatraju karakteristike idealnog rizika u osiguranju, i to da rizik mora biti moguć, mora postojati velik broj rizika, rizici treba da budu homogeni, međusobno nezavisni i, idealno, ne smeju biti katastrofalni. Nastanak **štete mora biti neizvestan, nenameravan, ekonomske posledice odredljive**, verovatnoća ostvarenja štete takođe. Mora postojati mala verovatnoća štete a rizik biti u skladu s javnim interesom. Potom se razmatraju vrste osigurljivih rizika – lični, imovinski, rizici odgovornosti i rizici koji su u vezi s greškama drugih.

U *trećem poglavlju* autor se bavi određenjem osnovnih koncepata, veza i odnosa upravljanja rizicima. On daje određenje upravljanja rizikom i objašnjava potrebu za time. Autor takođe stavlja upravljanje rizikom u strateški kontekst, to jest naglašava značaj posvećenosti upravljanju rizikom kao strateškim opredeljenjem i kao ključnim opredeljenjem korporativnog upravljanja. Detaljno je elaborirano pitanje funkcionisanja i značaja upravljanja rizicima u uslovima nove regulative solventnosti u Evropskoj uniji – Solventnost II. Fokus pažnje je na inovativnim rešenjima u domenu upravljanja rizicima. Autor ukazuje na to da je integralno upravljanje rizicima, koje podrazumeva istovremeno upravljanje svim rizicima, imperativ savremenog poslov-

nog ambijenta. Konačno, autor ukazuje na nove pozicije i značaj direktora i komiteta za upravljanje rizicima.

Četvrto poglavlje u potpunosti je posvećeno razmatranju opšteg pristupa upravljanju rizicima. Prvo se daje određenje, analiziraju značaj i ograničenja upravljanja rizicima. Detaljno se analizira tematika tereta rizika i neophodnosti upravljanja njima, i to posebno za pojedince, organizacije i čitavo društvo. Time se obrazlaže osnova potrebe upravljanja rizicima i primene osiguranja. Potom se razmatra tolerancija na rizik, faktori koji je određuju i njen značaj, a potom se detaljno razmatra proces upravljanja rizicima. Prvo se određuje problematika postavljanja ciljeva za upravljanje rizikom, zatim identifikacija rizika, obrađuje se pitanje njegove procene, a potom i postupanja s rizicima. U okviru toga autor se bavi kontrolom i finansiranjem rizika, odnosno primenom izbegavanja, prevencije, redukcije, transfera u osiguranje i drugih transfera rizika. Potom se obrađuje tematika sprovođenja u delo procesa upravljanja rizicima i pitanje kontinuiranog monitoringa čitavog tog procesa. Detaljno se obrađuju inovacije u toj oblasti, tačnije primena integralnog upravljanja rizikom, kao i primena informacionih tehnologija za podršku menadžmenta rizikom.

U petom poglavlju povezuje se tematika rizika i osiguranja. Dat je pojam osiguranja iz različitih perspektiva, odnosno ekonomskog, tehničkog i pravnog ugla, detaljno je prikazan nastanak i istorijski razvoj osiguranja u svetu i regionu bivše Jugoslavije. Potom se razmatraju osnovne karakteristike osiguranja, i to transfer rizika, slučajnost šteta i obeštećenje. Pažnja je posvećena ekonomskom značaju osiguranja, pre svega funkcijama zaštite imovine, unapređenju kredita, razmeni i trgovini, prikupljanju novčanih sredstava, efikasnoj alokaciji kapitala i socijalne funkcije, kao i ekonomskom trošku sprovođenja osiguranja, pri čemu se razmatraju negativna selekcija rizika, moralni hazard i prevare u osiguranju. Detaljno su elaborirana ekonomska načela osiguranja: solventnost, likvidnost, profitabilnost i ekonomičnost.

Šesto poglavlje posvećeno je problematici upravljanja rizikom u osiguravajućim društvima. U tom poglavlju ukazuje se na istovremeno upravljanje rizikom i kapitalom kod osiguravajućih društava kao osnove obezbeđenja solventnosti, a time i dugoročne održivosti i rasta. Potom se razmatra teorija verovatnoće i zakon velikih brojeva, kao i inovativni pristupi kvantitativnom određenju rizika u osiguranju, odnosno ulozi modeliranja u upravljanju rizikom u osiguranju. Naročito se razmatra modeliranje rizika prirodnih katastrofa i modeliranje katastrofa izazvanih ljudskim faktorom. Relevantna pažnja usmerava se na problem odstupanja u realnosti od izračunatih srednjih vrednosti i upravljanje korelacijama rizika u portfeljima rizika osiguravača putem rezervi osiguranja i transfera rizika osiguravajućih društava.

U sedmom poglavlju prikazani su elementi osiguranja: predmet osiguranja, osigurana opasnost, premija osiguranja, osigurani slučaj i naknada iz osiguranja. U okviru razmatranja premije osiguranja razmatra se i značaj bonusa i malusa, kao i

franšize, dok se u delu naknade iz osiguranja razmatra problematika sume osiguranja i osigurane sume.

U *osmom poglavlju* autor ukazuje na pojam, značaj, odnose i specifičnosti tržišta osiguranja. Razmatra se problematika postojanja i funkcionisanja delatnosti osiguranja u tržišnoj ekonomiji. Determinante tržišta osiguranja, i to determinante tražnje i determinante ponude, detaljno su objašnjene, pri čemu je naročito značajno navođenje cenovne i dohodovne elastičnosti tražnje i značaja kapitala za ponudu osiguranja. Zatim je obrađena tematika svih subjekata tržišta osiguranja: osiguravača, udruženja „Lloyds“, osiguranika, ugovarača osiguranja, korisnika osiguranja, nosilaca stvarnih prava na osiguranoj stvari, pribavilaca osigurane stvari, trećih oštećenih lica, posrednika i zastupnika u osiguranju, agencije za poslove pružanja drugih usluga u osiguranju i pulova za saosiguranje i reosiguranje.

Deveto poglavlje obuhvata različite aspekte poslovanja osiguravajućih društava. Analizirani su svi poslovi osiguravajućih društava počev od aktuarstva, preko preuzimanja rizika, marketinga u osiguranju, do upravljanja odštetnim zahtevima i uloge osiguravajućih društava kao institucionalnih investitora.

Deseto poglavlje posvećeno je regulaciji osiguranja i ugovoru o osiguranju rizika. Razmatraju se oblasti regulacije, zakon o osiguranju kao najvažniji izvor prava osiguranja, konvencije i direktive Evropske unije, a posebna pažnja data je prikazu nove direktive Evropske unije Solventnost II. Potom se pažnja usmerava na ugovor o osiguranju, tačnije zaključenje ugovora o osiguranju, uslovima i pravilima osiguranja i sudskoj praksi.

U *jedanaestom poglavlju* razmatrana je problematika i analizirane su specifičnosti imovinskih rizika. U ovom poglavlju obrađuju se vrste imovinskih rizika i ključne karakteristike osiguranja imovinskih rizika, kao što je zahtev za postojanje interesa za osiguranje, postojanje svrhe osiguranja imovinskih rizika, zahtev za sprečavanje nastanka osiguranog slučaja i spasavanje stvari koja je predmet osiguranja, te pokrivenost štete osiguranjem, prepuštanje oštećene osigurane stvari i propast stvari usled događaja koji nije naveden u polisi. Pažnja autora je i na nadosiguranju, podosiguranju, višestrukum osiguranju, prelasku ugovora o osiguranju i isplati naknade iz osiguranja drugom licu i prelasku osiguranih prava prema odgovornom licu na osiguravača.

Dvanaesto poglavlje obrađuje rizike od odgovornosti. U ovom poglavlju razmatraju se pojam odgovornosti u osiguranju, predmet osiguranja, osigurane opasnosti, premija osiguranja rizika od odgovornosti, suma osiguranja i karakteristike ugovora u osiguranju od odgovornosti, kao i naknada iz osiguranja od odgovornosti.

U *trinaestom poglavlju* obrađuju se rizici životnih osiguranja. Posebno su razmatrani osiguranje rizika smrtnosti ili doživljenja, odnosno osiguranje života, dopunsko osiguranje od nezgode uz osiguranje života, rentno osiguranje, osiguranje povezano s ulaganjima u investicione fondove i tematika životnih osiguranja sa aspekta ugovarača osiguranja.

U *četnaestom poglavlju* obrađuje se tematika katastrofalnih rizika i njihovog uticaja na delatnost osiguranja. Posebno se razmatra određenje katastrofalnih šteta, determinante rizika njihovog ostvarenja, uticaj ostvarenja katastrofalnih šteta, tendencije i uzroci njihovog nastajanja, uključujući klimatske promene, terorizam, rizik od zemljotresa. Razmatraju se i implikacije katastrofalnih šteta na osigurljivost rizika osiguranja. Autor ukazuje na potrebu saradnje javnog i privatnog sektora na tržištu osiguranja u uslovima sve češćeg i sve razornijeg ispoljavanja katastrofalnih šteta i njihovog uticaja na ograničavanje osigurljivosti rizika.

U *petnaestom poglavlju* razmatra se uloga saosiguranja u upravljanju rizicima osiguranja. U ovom poglavlju određuje se pojam i značaj saosiguranja, vrste poslova saosiguranja, karakteristike ugovora o saosiguranju. Definišu se i prednosti i nedostaci transfera rizika od osiguranja u saosiguranje.

Šesnaesto poglavlje posvećeno je analizi uloge reosiguranja u upravljanju rizicima osiguranja u osiguravajućim društvima. U ovom poglavlju daje se određenje pojma reosiguranja, pregled istorijskog razvoja, obrađuju se pojedinačne karakteristike kao što su međunarodni karakter delatnosti reosiguranja, specijalizacija pojedinih reosiguravača, univerzalni karakter ugovora o reosiguranju, masovnost rizika, obaveznost nasuprot dobrovoljnosti i dugoročnost poslovnih odnosa. Potom se analiziraju sličnosti i razlike reosiguranja i drugih oblika transfera rizika osiguravajućih društava, i to saosiguranja, pulova osiguranja ili saosiguranja i instrumenata tržišta kapitala. Jasno se određuje značaj osiguranja za osiguravajuća društva i za makroekonomiju. Razmatraju se osnovni pojmovi u reosiguranju kao što su portfelj rizika, samopridržaj i maksimalno moguća i verovatna maksimalna šteta. Detaljno se obrađuju principi reosiguranja, a posebna pažnja pridaje se dokumentima: slipu, potvrdi o pokriću, sertifikatu o reosiguranju i borderou. Potom se detaljno analiziraju vrste ugovora sa stanovišta masovnosti, odnosno fakultativni i okvirni ugovori o reosiguranju, a potom vrste ugovora sa stanovišta preuzetih obaveza reosiguravača, odnosno proporcionalni ugovori o reosiguranju, koji obuhvataju kvotno i ekscedentno reosiguranje, i neproporcionalni reosiguravajući ugovori, koji obuhvataju reosiguranje viška štete po riziku, zatim reosiguranje viška štete po događaju, reosiguranje za slučaj katastrofalnih šteta i naposljetku reosiguranje viška gubitka. Konačno, pažnja je posvećena i ograničenjima transfera rizika u reosiguranje.

U *sedamnaestom poglavlju* na sasvim jedinstven način obrađuje se problematika alternativnih transfera rizika u osiguranju. Ove alternative odnose se prvenstveno na dopunu tradicionalnom transferu rizika u osiguranju u reosiguranje, a nastaju u uslovima ograničenosti kapaciteta za prihvatanje rizika na tržištu reosiguranja i retrocesija. Ukazano je na pojam, značaj, dosadašnji razvoj, prednosti i nedostatke u primeni pojedinih oblika alternativnog transfera rizika. Posebno su obrađeni reosiguranje ograničenog rizika, instrumenti uslovnog kapitala, derivati osiguranja i reosiguravajuće prikolice (*reinsurance sidecars*), a najveća pažnja posvećena je sekjuritizaciji rizika,

pogotovo rizika katastrofalnog karaktera iz grupe neživotnih osiguranja. Konačno, obrađena su pitanja dosadašnjih prednosti i ograničenja razvoja, kao i mogućnosti budućeg razvoja ovih oblika transfera rizika u osiguranju, komplementarnih tradicionalnom reosiguranju.

Svojim obuhvatom i specifičnom tematikom, knjiga je prvenstveno namenjena usko stručnoj čitalačkoj publici. Ona je korisna pre svega profesionalcima, korporativnim klijentima osiguravača, preduzetnicima, menadžmentu osiguravajućih društava, posebno na strateškom nivou, posrednicima i zastupnicima u osiguranju. Takođe, može biti korisna referentna literatura za studente ekonomskih i pravnih usmerenja, kao i svima onima što žele da spoznaju složenu problematiku upravljanja rizicima, osiguranja i reosiguranja.

UDK: 655.55:311.213.6. 368.021.1: 368.021.61: 368.029:368.024. 4 : 502.58: 339.13.027:
368.025.6: 368.024.5 : (4-672EEZ)(497.11)

Professor Emeritus Boris Marović, PhD

BOOK REVIEW

RISK MANAGEMENT IN INSURANCE AND REINSURANCE

Author: Professor Vladimir Njegomir, PhD

Publisher: Tectus d. o. o, Zagreb, 2018

Number of pages: 551

A lot of effort and time that the author of this book, Professor Vladimir Njegomir, PhD invested in highlighting the issues of risk management in insurance and reinsurance proved worthwhile. The book came about as a result of an endeavour to integrate all novelties in risk management, insurance and reinsurance, and respond to future challenges.

This monograph is a result of good many years of author's research dedicated to the subject area and draws on the present studies, projects, published articles and books of the Professor Vladimir Njegomir, PhD.

Professor Njegomir focuses his research on insurance, risk management and reinsurance and is one of the most prolific young scientists. He holds dual PhD degree in structured finance in insurance and reinsurance and in the analysis of interrelationships between insurance and entrepreneurship. In 2001, he was awarded as the best student in his generation. He was employed in two London-based finance software companies, and worked as an advisor to the Department for Strategic Planning, Corporate Governance and Business Analysis of Dunav Insurance Company. He is currently employed at the Faculty of Law and Business Studies as an associate professor where he holds the position of a Vice Dean of Scientific Research. He is the author and a co-author of 14 published books and more than 150 papers, where over 20 papers were published in the leading journals of M20 category. For his scientific research, he was awarded by the National Bank of Serbia in 2011. He is an editor-in-chief of a scientific journal *Civitas*, a member of the editorial board

of the journal *Svet osiguranja*, and a member of the Balkan Scientific Association of Agrarian Economists and the International Insurance Society.

The monograph of Professor Njegomir was positively assessed by three peer reviewers, the doyens in the area of insurance: Professor Emeritus Boris Marović, PhD, Professor Zdravko Petrović, PhD and Academician prof. dr. phil. habil. Wolfgang Rorbah. Peer reviewers stressed that the issues addressed in the monograph were logically organised, presented in simple yet technical terms, and in a systematic and explanatory manner for easy reference. Since the book is all-encompassing it enables the reader to learn about general and specific milestones in successful risk management. The book is particularly interesting for its descriptions of all relevant concepts and numerous practical examples. Peer reviewers recommend the book to insurance professionals, customers of insurance companies, students, and all those who show interest in the complex issues it addresses.

In writing the monograph, the author used a vast body of literature comprised of more than 306 sources, 33 charts, 56 pictures and 12 tables. The book is a harmoniously structured work composed from preface in the Serbian and in the English language, notes, literature, glossaries of technical terms, terminology list and information about the author. It includes 17 logically arranged chapters written in five hundred and fifty one pages using standard line spacing and typeface.

Chapter one is dedicated to the concept of risk. Nature of risk is analysed where feelings attached to the risk are considered as well as its definitions and determinants. Relationships between the risk and uncertainty, peril and hazard are considered subsequently. Particular attention is paid to different types of risks: financial, non-financial, dynamic, static, fundamental, particular, pure, speculative and enterprise risks. The connection between a risk and economic growth is particularly considered.

Chapter two deals with the analysis of different aspects of insurable risks. The characteristics of an ideally insurable risk are firstly considered: the risk must be determinable, there must be a large number of exposure units, risks should be homogenous, independent from one another and, ideally, they must not be catastrophic. The loss occurrence must be fortuitous, unintentional, whereas the economic consequences and likelihood of the loss occurrence must be determinable. Probability of a loss must be low, whereas the risk should be in accordance with the public interest. Subsequently, types of insurable risks are discussed – personal, property, liability risks and risks relating to errors and omissions of others.

In *chapter three* the author defines the main concepts, links and relationships in risk management. He expands the definition of risk management and explains the need for such expansion. The author also places risk management in a strategic context, namely, stresses the importance of dedication to risk management as a strategic commitment and key commitment of corporate governance. Detailed elaboration

is provided regarding the functioning and importance of risk management in the circumstances of new solvency regulation in the European Union – Solvency II. The focus is placed on innovative solutions in risk management. The author stresses that in a modern business environment, the integrated risk management, which entails simultaneous management of all risks, is a must. Finally, the author draws attention to new positions and importance of directors and the risk management committee.

Chapter four is fully dedicated to general approach to risk management. Firstly the definition is provided and then the importance and limitations in risk management are analysed. The subject of risk burden and necessity of its management is analysed in detail, particularly in relation to individuals, organisations and society at large. Doing this, the author explains the fundamentals underlying the need to manage risks and implement insurance. Subsequently, risk tolerance and factors determining such tolerance are considered, whereafter risk management process is discussed in detail. Firstly, the author addresses goal-setting issues in risk management followed by risk identification and assessment and eventually, the management of risks. Within that subject, the author deals with risk control and financing i.e. the use of avoidance, prevention, reduction, transfer to insurance and other risk transfers. Subsequently, the actual implementation of risk management process and continuous monitoring thereof are considered. Innovations in that area, more precisely, the application of integrated risk management and information technologies as a support to that process are covered in detail.

Chapter five connects risk issues with those relating to insurance. The concept of insurance is analysed from different perspectives, namely, from the economic, technical and legal perspective. The emergence and history of insurance worldwide and in the region of former Yugoslavia is described in detail. Subsequently, main characteristics of insurance are considered such as risk transfer, fortuitous losses and indemnity. Attention is focused on economic significance of insurance, notably in terms of property protection, credit improvement, commodities exchange and trade, fund raising, efficient allocation of capital and social function, as well as economic costs of conducting insurance business whereby adverse selection, moral hazard and insurance frauds are considered. Economic principles of insurance were elaborated in detail: solvency, liquidity, profitability and cost-effectiveness.

Chapter six is dedicated to risk management issues which concern insurance companies. To that extent, it was pointed out that in order to ensure the basis for solvency and thus long-term sustainability, insurance companies need to simultaneously manage risks and capital. Subsequently, probability theory and the law of large numbers are considered together with the innovative approaches to quantification of insurance risks i.e. the role of risk modelling in insurance risk management. Natural catastrophe risk modelling and modelling of man-made disasters were particularly analysed. Relevant attention was focused on the real-life deviations

from the calculated mean values and on the management of risk correlation in the risk portfolios of insurers through insurance reserves and risk transfers utilised by insurance companies.

Chapter seven lays out the elements of insurance: subject of insurance, insured perils, insurance premium, insured event, and insurance indemnity. The views on insurance premium also include the significance of bonus and malus and deductible, whereas the section dedicated to insurance indemnity considers the issues of the insurance sum and the sum insured.

In *chapter eight* the author points out the concept, significance, relationships and specific characteristics of insurance market. The issues of insurance industry existence and operations in market economy are discussed. Insurance market determinants, those of demand and of supply, are explained in detail where particular importance is placed on respective price and income elasticity of demand and significance of capital for insurance supply. Subsequently, this topic covers all actors in insurance market: insurers, Lloyds syndicate, insureds, policyholders, insurance beneficiaries, holders of ownership rights over the insured object, acquirers of insured object, third party claimants, insurance agents and brokers, agencies dealing with the provision of other services in insurance industry and insurance and reinsurance pools.

Chapter nine covers different aspects of operations of insurance companies. Activities of insurance companies are analysed in relation to actuarial science, underwriting, marketing in insurance, claims management and the role of insurance companies as institutional investors.

Chapter ten is dedicated to regulating insurance industry and insurance contracts. Considered are the areas that are subject to regulations, the insurance law (as the most important source of rights arising from insurance), EU conventions and directives, and the special attention is paid to the review of a new EU Directive - Solvency II. The attention is subsequently devoted to the insurance contract, more precisely, the conclusion of insurance contract, terms and conditions and rules of insurance, and the judicial practice.

Chapter eleven considers the issues and analyses specific characteristics of property risks. This chapter deals with all types of property risks and key characteristics of property risk coverage such as the requirement that there is an insurable interest, that there is a purpose of property risk coverage, that the requirement for the prevention of the occurrence and salvage of the object insured is met, as well as the coverage of the loss by insurance, abandonment of an insured object, and destruction of an object due to an event not specified in the policy. The author also focuses his attention on overinsurance, underinsurance, multiple insurance, assignment of insurance contract and payment of insurance indemnity to another

person, as well as the assignment of the insurance rights toward a responsible party onto insurers.

Chapter twelve deals with the liability risks. This chapter considers the concept of insurance liability, subject matter of insurance, insured perils, liability insurance premium, sum insured, characteristics of the liability insurance contract, and the indemnity arising from liability insurance.

Chapter thirteen covers life insurance risks. The risks of death and survivorship were particularly considered in the context of life insurance, accident insurance supplementary to life, annuity insurance, unit linked insurance plans, and within the issues concerning life insurance lines from the perspective of a policyholder.

Chapter fourteen addresses the issues of catastrophe risks and their impact on insurance business. In particular, the attention is paid to the definition of catastrophe losses and the risk determinants of their occurrence, the impact of catastrophe losses, trends and causes of their occurrence including climate changes, terrorism, and earthquake risk. In addition, the implications of catastrophe losses on risk insurability are considered. The author points out that the present circumstances are such that catastrophe losses are becoming more frequent and destructive and impact the limitations of risk insurability, which in turn creates a need for cooperation in the insurance market between public and private sector.

Chapter fifteen considers the role of coinsurance in risk management. This chapter provides the definition and explains importance of coinsurance, types of coinsurance business, and characteristics of coinsurance contracts. Advantages and weaknesses of risk transfer from insurance to coinsurance are defined.

Chapter sixteen is dedicated to the analysis of the reinsurance role in risk management of insurance companies. This chapter provides the definition of reinsurance, background of its development, deals with individual characteristics such as the international character of reinsurance business, particular specialized insurers, universal character of reinsurance treaty, risk volume, compulsory as against voluntary character, and long-standing business relations. Similarities and differences in reinsurance and other forms of risk transfer made by insurance companies are subsequently analysed in connection with coinsurance, insurance pools or insurance or coinsurance and capital market instruments. The importance of insurance for insurance companies and macroeconomics is clearly defined. Considered are main terms used in reinsurance such as risk portfolio, self-retention and maximum probable loss, maximum possible loss, and probable maximum loss. Insurance principles are analysed in detail where special attention is paid to the following documents: insurance slip, cover note, reinsurance certificate and bordereaux. Thereafter, types of contract i.e. facultative treaties and reinsurance treaties are analysed in view of their bulkiness. In addition, in view of the obligations assumed by reinsurers, the subject of analyses are proportional reinsurance treaties which include quota share

and surplus reinsurance, and non-proportional reinsurance treaties which include per risk excess of loss reinsurance cover, per event excess of loss reinsurance cover, catastrophe excess of loss reinsurance and eventually, stop loss reinsurance. Finally, the attention is also paid to the limitations in the risk transfer to reinsurance.

In chapter seventeen the issues concerning alternative risk transfers in insurance are considered in a quite unique manner. These alternatives notably appear as a supplement to the traditional insurance risk transfer to reinsurance and are used when the capacities of reinsurance and retrocession markets are limited. The concept, relevance, history, advantages and disadvantages in the application of particular forms of alternative risk transfer are highlighted. Special attention is given to finite risk reinsurance, instruments of conditional capital, insurance derivatives and reinsurance sidecars, whereas the greatest focus is placed on risk securitization - particularly non-life catastrophe risks. Finally, analysed are the issues of present advantages and limitations in development as well as possibilities of further development of new risk transfer forms complementary to the traditional reinsurance.

In its scope and with the specific issues it covers, the book is notably intended for professionals. Professionals, corporate clients of insurance companies, entrepreneurs, management of insurance companies (particularly at the strategic level) and insurance brokers and agents are the ones who will mostly benefit from its reading. In addition, the students studying economics and law may find useful the reference literature contained therein, whereas the book will be of interest to all those who wish to learn about the complex issues of risk management, insurance and reinsurance.

*Translated from Serbian by: **Zorica Simović***

UDK: 35.078.2 (4-672EEZ):338.266:347.77.04:656.13

Dr Miloš M. Petrović¹

PROPISI EVROPSKE UNIJE

IZMENE DIREKTIVE O MOTORNIM VOZILIMA: KRATAK PREGLED

Nakon više godina komunikacije s akterima poput Međunarodne automobil-ske federacije i drugih zainteresovanih organizacija, prošle godine Evropska komisija objavila je predloge amandmana na Direktivu o motornim vozilima (2009/103/EC). Predložene izmene imaju za cilj da ojačaju evropske standarde u tom domenu te da unaprede prava osiguranika, kao i žrtava saobraćajnih nezgoda, uključujući i one čiji osiguravači nisu u stanju da pruže kompenzaciju odnosno da naknade štetu.^{2 3} Pored toga, na evropske institucije apelovano je i da uzmu u obzir posebnu prirodu moto-sporta, pri čemu je izraženo nezadovoljstvo što se i u novom predlogu Komisije, po mišljenju navedenih strukovnih predstavnika, nedovoljno prepoznaju interesi te discipline, koja se stavlja u nezavidan položaj u odnosu na osiguravače, koji se naročito oprezno odnose prema rizicima u moto-sportu.⁴

U februaru 2019. godine Evropski parlament velikom većinom od 562 glasa (spram 36 protivnika i 19 neizjašnjenih) formalno je usvojio izmene Direktive.⁵ Izmene tog akta unapređuju aspekt minimalnog osiguravajućeg pokrivanja, a usmerene su i ka ostvarivanju boljeg uvida i obuhvatnijeg procesuiranja odštetnih zahteva, imajući u vidu i ranija osiguravajuća potraživanja (uključujući i zahteve kod drugih

¹ Autor prikaza je doktor političkih nauka i master u domenu evropskog prava i-mejl: petrovic1milos@gmail.com

² Federation internationale de l'automobile, FIA statement to the European Commission proposal to amend the Motor Insurance Directive (MID), FIA, 2018, <https://www.fia.com/news/fia-statement-european-commission-proposal-amend-motor-insurance-directive-mid>, pristupljeno 25. 3. 2019.

³ European Parliament, Parliament closes legal loopholes to protect victims of road accidents, EP press release, 2019, <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20190207IPR25238/parliament-closes-legal-loopholes-to-protect-victims-of-road-accidents>, pristupljeno 23. 3. 2019.

⁴ Ibid.

⁵ Federation internationale de l'automobile, Updated: Motor insurance directive – The FIA welcomes the final report adopted by the European Parliament, FIA, 2019, <https://www.fia.com/news/updated-motor-insurance-directive-fia-welcomes-final-report-adopted-european-parliament>, pristupljeno: 23. 3. 2019.

osiguravača).⁶ Dosadašnja situacija bila je nažalost takva da su žrtve nezgoda koje su bile osigurane kod nesolventnih osiguravača dugo čekale na naknadu, ali neretko čak i ostajale bez kompenzacije.⁷ Kako bi se prevazišao ovako ranjiv položaj takvih kategorija osiguranika, nova pravila od nacionalnih tela traže da uredе regulisanje oblasti naknade u takvim situacijama, pri čemu se osiguranicima naknade moraju pružiti u roku od najviše šest meseci.⁸ Na taj način, dodatno se unapređuju prava građana koji su u prethodnom periodu bili zanemareni. Takođe, izmenama direktive osigurava se i minimalni nivo zaštite za žrtve nezgoda unutar Evropske unije ispod kojeg države članice ne smeju da idu, u nastojanju da se obezbedi harmonizovana primena širom evropskog bloka.

Iako Međunarodna automobilska federacija izmene ovog akta možda ne smatra dovoljno progresivnim, ipak ih smatra značajnim. Tako se vozila koja se koriste isključivo u moto-sportu izuzimaju iz primene ove direktive, budući da su ona obično obuhvaćena drugim pokrićima, i da, ukoliko se koriste isključivo u takmičarske svrhe, ne potpadaju pod obavezno osiguranje motornih vozila.⁹ Na taj način je ova vozila, koja se ne koriste u saobraćajno-prevozne svrhe, Evropski parlament prepoznao kao posebna, što je nešto za šta su se različiti akteri u domenu automobilizma godinama zalagali.

Ipak, u svetlu tehnološkog razvoja, posebno sve veće upotrebe automatskih i poluautomatskih vozila, u roku od pet godina moraće ponovo da budu razmotreni ti aspekti tj. nove izmene u kontekstu osiguravajuće delatnosti.¹⁰ U tom smislu, već do sredine naredne decenije trebalo bi da se ukaže sledeća prilika za dodatno unapređenje i ažuriranje različitih aspekata ove značajne direktive.

Izvori

- European Parliament, Parliament closes legal loopholes to protect victims of road accidents, EP press release, 2019, <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20190207IPR25238/parliament-closes-legal-loopholes-to-protect-victims-of-road-accidents>, pristupljeno 23. 3. 2019.
- Federation internationale de l'automobile, FIA statement to the European Commission proposal to amend the Motor Insurance Directive (MID), FIA, 2018, <https://www.fia.com/news/fia-statement-european-commission-proposal-amend-motor-insurance-directive-mid>, pristupljeno 25. 3. 2019.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid

⁹ Ibid

¹⁰ European Parliament, Parliament closes legal loopholes to protect victims of road accidents, EP press release, 2019, <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20190207IPR25238/parliament-closes-legal-loopholes-to-protect-victims-of-road-accidents>, pristupljeno 23. 3. 2019.

- Federation internationale de l' automobile, Updated: Motor insurance directive – The FIA welcomes the final report adopted by the European Parliament, FIA, 2019, <https://www.fia.com/news/updated-motor-insurance-directive-fia-welcomes-final-report-adopted-european-parliament>, pristupljeno: 23. 3. 2019.

UDK:061.7(510)(410.1):007.52:368.1:355.511.7:007.52:640.432+725.573

Bojana N. Papović, dipl. filolog¹

PRIKAZ INOSTRANOG ČLANKA

VEŠTAČKA INTELIGENCIJA – SKRIVENI RIZICI

Veštačka inteligencija (VI) mogla bi imati neočekivane posledice i pokrenuti zanimljiva pitanja kada je reč o osiguranju od odgovornosti, te verovatno promeniti prirodu odštetnih zahteva. Robot „Jia Jia“ sa ljudskim likom, koji su konstruisali naučnici sa Univerziteta za nauku i tehnologiju u Kini, započeo je novu deceniju robota s veštačkom inteligencijom koji mogu obavljati jednostavne poslove u restoranima, staračkim domovima, vrtićima, bolnicama i domaćinstvima. Ali ako robot sa sposobnošću mašinskog učenja promeni svoje ponašanje i prouzrokuje štetu, ko je za to odgovoran? Budući da je to potrebno razjasniti, Gornji dom engleskog parlamenta odredio je komisiju za veštačku inteligenciju, koja je zatražila od komisije za zakone da revidira to pitanje, tvrdeći da je od ključnog značaja da se dobiju informacije o tome od delatnosti osiguranja i delatnosti tehnološkog razvoja. Pitanje osiguranja od odgovornosti za upotrebu veštačke inteligencije je komplikovano jer se potencijalne zainteresovane strane kreću od programera algoritama, preko koda i integratora, do vlasnika skupa podataka i proizvođača koji sve to koristi u svom proizvodu. Skriveni rizici koje nosi veštačka inteligencija nateraću osiguravače da promene svoje polise. Biće potrebno da shvate kako se data VI kreira, kao i da ona može sama da uči i podučava, na način koji menja sliku o riziku. Mašinsko učenje razvija se kreirajući netransparentne algoritme, što za rezultat može imati to da odgovornost snosi „crna kutija“. U društvu „Alijanc“ smatraju da VI može pomeriti i fokus tradicionalnih odštetnih zahteva. Na primer, ukoliko vaspitač robot u vrtiću udari dete jer je pogrešno protumačio igru odmeravanja snaga, to će verovatno dovesti do pokretanja zahteva po osnovu javne odgovornosti. Međutim, prisustvo robota može značiti da nema potrebe za ljudima, što smanjuje izloženost nekim drugim rizicima uključujući zlostavljanje, nepropisno upravljanje ili fizičke povrede prilikom, recimo, uzimanja dece u naručje. Korišćenje VI će svakako biti „činjenica od

¹ Autor prikaza je prevodilac u Kabinetu predsednika Izvršnog odbora Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o. i koautor elektronskog englesko-srpskog Rečnika osiguranja (www.recnik-osiguranja.com)

materijalnog značaja“ koju treba obelodaniti prilikom prijave rizika u osiguranje. Dog Mekelan, partner u firmi „McKinsey“, očekuje da će zakonodavno okruženje ograničiti brzinu masovne upotrebe uređaja na veštačku inteligenciju. Kako se taj sistem bude usložnjavao naprednijim algoritmima, biće sve teže tačno utvrditi šta je pošlo po zlu sa konkretnim uređajem s veštačkom inteligencijom. On dalje objašnjava da učenje nije pravolinijski proces i da može dovesti do neočekivanih rezultata, poput situacije gde „mozak“ veštačke inteligencije uči kako da zaobiđe prepreke koje smo mi kao ljudi smatrali nepremostivim ili teškim za rešavanje. Uzmimo, na primer, usisivač sa višestrukim funkcijama, koji ima ruku da podigne stvari sa poda dok usisava. Mekelan kaže da VI „mozak“ može naučiti da nosi stvari, te tako dolazi do loma ako ih ispusti ili čvrsto stegne, a takva vrsta upotrebe nije predviđena ugovorima o osiguranju stvari u domaćinstvu. Roboti koji sami uče biće izazov za statične polise, kao što su polise osiguranja motornih vozila. Prilikom preuzimanja u osiguranje tih rizika, VI uređaji osiguravaju se od onoga što je u opisu njihovog rada, a neophodno je uvesti isključenja onoga što nije pokriveno osiguranjem. Na taj način, isključiće se razni nepredviđeni rizici. Postaje očigledno da VI rizici mogu uticati na široku lepezu usluga osiguranja, uključujući opštu odgovornost, profesionalnu odgovornost i odgovornost za objekte u izgradnji. Iako se, međutim, VI počela razvijati još krajem 1950-ih, mašinsko učenje je tek odnedavno postalo redovni predmet kompjuterske nauke, tako da u svetu postoji relativno mali broj stručnjaka na tom polju. Čak i velikim tehnološkim kompanijama nedostaje znanje u domenu VI, iako se svi slažu da je mašinsko učenje budućnost, te da će se tokom sledeće decenije sve organizacije boriti da obezbede i zadrže najtalentovanije ljude, naučnike u oblasti podataka, inženjere, eksperte za mašinsko učenje i na onim poljima o kojima još uvek ne znamo mnogo. „Lojdova“ laboratorija za inovacije, koja je osnovana u septembru prošle godine, takođe se suočava s tim izazovom – osmišljena je nova platforma na bazi VI kojom se omogućava brža i jednostavnija kupovina osiguranja od odgovornosti. „Lojdov“ PR tvrdi da algoritam mašinskog učenja može obraditi informacije mnogo brže i u većem broju nego čovek, što omogućava brže i efikasnije donošenje odluka. VI bi mogla brzo i precizno proceniti štetu od prirodnih katastrofa pomoću podataka koje prikuplja putem drona i odmah isplatiti odštetu. Međutim, čini se da će VI biti potrebno još mnogo godina da postigne ono što čovek radi prirodno i bez razmišljanja, a to su reakcije na nepredviđene situacije. Mislite o tome.

Izvor

Insurance Post, November 2018, 37–38 str.

GDE POTROŠAČI NAJČEŠĆE SKLAPAJU UGOVORE SA OSIGURANJEM

Prema istraživanju kompanije „Bitkom Research“, nemački građani prilikom sklapanja ugovora o osiguranju još uvek najviše veruju ličnim savetima agenta osiguranja. Direktno zaključivanje polisa putem interneta sve je češće kod pripadnika mlađe generacije, ali još uvek se ne može smatrati tendencijom. Doduše, svaki drugi klijent (a među mladima od 30 godina zastupljeno je dve trećine klijenata!) već je barem jednom ugovor o osiguranju sklopio putem interneta.

Međutim, još uvek se daleko najveći broj ugovora o osiguranju sklapa u prostorijama osiguranja s agentom ili pak u bankama i štedionicama. Pritom se klijent (u 55 odsto slučajeva, prema odgovorima ispitanika) pre odluke o sklapanju ugovora ipak informiše i putem interneta.

Prema rečima Fabijana Nadlera, stručnjaka za osiguranja iz „Bitkom Researcha“, „osiguranje je i dalje prevashodno stvar poverenja, pri čemu, posebno za stariju generaciju, izuzetno važnu ulogu igra lični kontakt“.

(Izvor: <https://www.versicherungsjournal.de/vertrieb-und-marketing/wov-verbraucher-ihre-vertraege-am-haeufigsten-abschliessen-134963.php>)

POVOLJNO USPOSTAVLJANJE KONTAKTA S KLIJENTIMA PREKO DRUŠTVENIH MREŽA

Poseban tematski naglasak na ovogodišnjoj „Assekurami“, kongresu posrednika u osiguranju održanom u februaru u nemačkom gradu Karlsruheu, stavljen je na pitanja onlajn marketinga, internet platformi i delovanja putem društvenih mreža. Internet svakako predstavlja oblast u kojoj je moguće uspešno i finansijski veoma povoljno ostvarenje kontakata s potencijalnim klijentima. Takozvanoj smartphone generaciji najlakše je pristupiti putem Fejsbuka. Ta i ostale društvene mreže veoma su prikladne za pobuđivanje dodatne potrebe i potražnje za uslugama osiguranja. Naravno, konačni cilj ostaje isti: privući klijenta u poslovnici i s njim potpisati ugovor.

Učesnicima kongresa ponuđen je niz praktičnih saveta o zastupljenosti na internetu i vidljivosti na pretraživačima, kao i optimalnom korišćenju društvenih

mreža. Profil na Fejsbuku npr. samo u Nemačkoj omogućava potencijalni pristup do 32.000.000 ljudi. Valuta na toj društvenoj mreži su pratioci, koji slede svog „idola“, koji u idealnom slučaju može biti baš agent u osiguranju. Njegov cilj je da iz te mase izdvoji relevantnu ciljnu grupu potencijalnih klijenata.

(Izvor: <https://www.versicherungsjournal.de/vertrieb-und-marketing/im-netz-kostenguenstig-kontakte-zu-kunden-aufbauen-134865.php>)

„MI SMO DANAS ONO ŠTO JE RANIJE BILO INVESTICIONO BANKARSTVO ILI KONSALTING“

Tehnološke promene predstavljaju ogroman izazov. „One nam nude daleko bolje mogućnosti od onoga što smo ikada mogli da sanjamo“, rekao je Mario Greko, šef „Cirih osiguranja“, ukazujući na značaj novih tehnologija koje putem inovacija suštinski mogu izmeniti poslovanje. On smatra i da bi talentovane mlade ljude moglo fascinirati to „da se opredele za karijeru u branši osiguranja“ koja danas postaje sve atraktivnija, kao ranije investiciono bankarstvo i konsalting.

(Izvor: *Versicherungswirtschaft*, novembar 2018, str. 10)

SAOBRAĆAJNE NEZGODE I SMRTNI ISHODI

Prema izveštaju nemačke Statističke kancelarije (Destatis) za proteklu 2018. godinu, na nemačkim putevima život je izgubilo 3.265 ljudi, za 85 (2,7 odsto) više nego prethodne 2017. godine, kada je postignut istorijski minimum smrtno stradalih (u 70 godina otkako se ova statistika vodi). Dugoročno je taj broj u stalnom padu: poređenja radi, do 2006. bilo je preko 5.000 poginulih, još 2000. bilo ih je 7.500, a početkom 90-ih godina oko jedanaest hiljada smrtno stradalih godišnje! Takva pozitivna tendencija postignuta je uprkos povećanju broja vozila (samo u protekloj deceniji njihov broj porastao je za oko 14 odsto). Smanjen je i broj pešaka među smrtno stradalima (oko šest odsto manje, tj. 25 stradalih manje u odnosu na prethodnu godinu). Broj nesreća s materijalnom štetom smanjen je za 0,7 procenata, ali je broj nesreća s povređenima porastao za 1,7 odsto.

Međutim, dugoročno gledano (za osiguravače motornih vozila, pogotovo skupih) i taj broj nesreća s povređenim osobama u znatnom je padu od 90-ih godina naovamo: od blizu 390.000 udesa početkom 90-ih do jedva nešto preko 300.000 u svakoj od protekle tri godine.

(Izvor: <https://www.versicherungsjournal.de/markt-und-politik/strassenverkehrsunfaelle-fuehren-wieder-haeufiger-zum-tod-134940.php>)

NOVE STATISTIKE UČESTALOSTI ŠTETNIH SLUČAJEVA NA MOTOCIKLIMA

Neke zanimljive brojke za osiguranje motocikala: prema objavljenim završnim statistikama za 2017. koje su zajednički objavili nemački Savezni finansijski nadzorni organ (Bafin) i Asocijacija nemačkih osiguravajućih društava (GDV), na svakih 1.000 motocikala (a u Nemačkoj ih je 2017. bilo osigurano nešto više od tri miliona ukupno) njih osam imalo je štetni slučaj pokriven polisom osiguranja od auto-odgovornosti. Prosečna šteta iznosila je 5.490 evra, što je osam odsto manje nego prethodne godine. (Poređenja radi, prosečna automobilska šteta u istoj godini iznosi 3.451 evro, ali štetni slučajevi dešavaju se u srazmeri 64 puta na 1.000 osiguranih vozila.)

Pritom kod motocikala izuzetno veliku ulogu u učestalosti nesreća ima životno doba vozača: daleko najveći rizik predstavljaju motociklisti starosti do 19 godina (41 nesreća na hiljadu osiguranih vozila). Interesantno, ali za „najsкупlje“ štete odgovorni su vozači od tačno 22 godine, kod njih ona u proseku iznosi čak 9.315 evra! („Najjeftiniji“ su pak vozači najstarije starosne grupe od preko 64 godine, sa štetama od prosečno 4.800 evra).

I za kraj, u pogledu jačine motora, očekivano statistički, sa snagom motocikla raste i broj (tj. učestalost) osiguranih šteta i njihovi iznosi u evrima.

(Izvor: <https://www.versicherungsjournal.de/markt-und-politik/so-schade-nintensiv-sind-motorraeder-134867.php>)

„ERGO“ PRODAJE ČERKU FIRMU U RUSIJI

„Ergo grupa“ prodala je ćerku firmu „Ergo Russia Life“ ruskoj kompaniji „Rosgosstrakh“, naslednici sovjetskog državnog osiguravaća „Gosstrakh“, koja je ujedno i najjaća firma na ruskom tržištu neživotnih osiguranja. Cena prodaje nije zvanično objavljena. Pomenuta ćerka firma ubrala je u prvoj polovini godine oko trideset jedan milion evra od premije i procenjuje se da se i cena prodaje nalazi približno na tom nivou.

Odluka o prodaji za „Ergo“ je logična, pošto ne raspolaže zadovoljavajućom poslovnom mrežom u toj divovskoj zemlji. Za ruskog kupca (i njegovog vlasnika, rusku banku „Otkrytije“) ova akvizicija predstavlja novi početak, nakon što ga je ruska centralna banka morala spasavati od bankrota posle sloma ruskog tržišta automobilske osiguranja.

Odlučujući faktor za odluku o kupovini nisu toliko bili novi klijenti koliko napredna tehnologija i obrazovani kadar u nemačkoj firmi.

(Izvor: *Versicherungswirtschaft*, novembar 2018, str. 10)

KNOL NA JESEN DOVODI DFV NA BERZU

„Nemačko porodično osiguranje“ (DFV) izlazi na jesen na berzu. Uprkos rastućoj nervoznoj i neizvesnosti na finansijskim tržištima, prema rečima Stefana Knola, osnivača (2007. g.) i predsednika uprave firme, ne može se čekati slabljenje ekonomije koje će se desiti u doglednom periodu.

Tim potezom DFV planira da prikupi oko sto miliona evra svežeg kapitala, koji namerava investirati u marketing, filijale i ekspanziju na inostrana tržišta. Naime, sa svoja 72 miliona evra prikupljenih prinosa, DFV je još uvek patuljak u poređenju s divovima poput npr. „Alijanca“.

(Izvor: Versicherungswirtschaft, novembar 2018, str. 11)

Prevela i priredila: Slađana D. Andrejić, M.A.

KOMPANIJA „ALLIANZ“ NAJODRŽIVIJI OSIGURAVAČ PREMA DJ INDEKSU

„Allianz“ grupa osvojila je prvo mesto među rangiranim osiguravajućim društvima na „Dow Jones“ indeksu održivosti. Sa 85 poena, „Allianz“ je daleko iznad prosečnog rezultata delatnosti od 47 poena. Ta kompanija je od 2000. godine deo DJ indeksa održivosti kojim se ocenjuju ekološki i društveni kriterijumi, kao i kriterijumi upravljanja preduzećem. U „Allianz“-u kažu da su veoma zadovoljni rezultatom, te da on pokazuje njihovu usredsređenost na zaštitu životne sredine, društvenu angažovanost i dobro upravljanje kompanijom. Kao odgovoran osiguravač, investitor i poslodavac, kompanija doprinosi pozitivnom društvenom i ekonomskom razvoju svih tržišta gde posluje. „Allianz“ kreira merljivu dodatnu ekološku i društvenu vrednost putem, pored ostalog, usluga koje su održive, poslovanja koje ne oštećuje životnu sredinu i putem društvene angažovanosti. Među važnim rezultatima postignutim prošle godine nalazi se 165 osiguravajućih i finansijskih usluga sa ekološkim ili društvenim koristima, 6,5 milijardi evra uloženi u obnovljivu energiju i smanjenje emisije ugljen-dioksida i ostalih komponenata baziranih na ugljeniku po zaposlenom za 17 procenata, u poređenju sa 2010. godinom. Pristupajući inicijativi za postizanje naučnih ciljeva (*Science Based Target Initiative*), „Allianz“ je usvojilo dugoročne ciljeve za zaštitu životne sredine. Planira se da deo premije od osiguranika bude uložena u ograničenje globalnog zagrevanja „znatno ispod“ 2° prema Pariskom sporazumu o klimatskim promenama. U tu svrhu, do 2050. godine, sva ulaganja trebalo bi da budu bez uticaja na klimatske promene. Kako bi se podržala ta dugoročna transformacija ka ekonomiji s niskom emisijom ugljenika, „Allianz“ vodi aktivan dijalog s kompanijama koje žele da definišu i ostvare sopstvene ciljeve u oblasti zaštite

životne sredine. Prvi korak učinjen je u četiri naročito energetske intenzivne oblasti, uključujući oblast transporta.

(Izvor: "Allianz Named Most Sustainable Insurer in Dow Jones Index", Insurance Post, oktobar 2018, str. 79)

IZAZOV ZA DOBROTVORNA STREMLJENJA

Profesionalni osiguravači prikupili su više od 100.000 funti za Društvo za borbu protiv Alchajmerove bolesti u trodnevnom pohodu na masiv Monblan. Događaj „Insuretek 18 – Insurance United against Dementia“ odigrao se pod suncem koje je pržilo. Pored pogleda na Alpe koji oduzima dah, učesnici su uživali i u vinima „Pouilly Fume“. Planinarenje je uključivalo spavanje u planinarskim domovima, korišćenje planinarske opreme i mazanje „sudokreme“.

(Izvor: "Charity Challenge", Insurance Post, oktobar 2018, str. 80)

DOBROTVORNI FOND

CEIB brokери osiguranja doniraće 100.000 evra u dobrotvorne svrhe u 2019. godini, i to 50.000 humanitarnom fondu, dok će ostatak podeliti razne organizacije. Javnost je imala mogućnost da predloži dobrotvornu organizaciju po sopstvenom izboru do 30. novembra prošle godine. Po sačinjavanju užeg izbora kandidata, klijenti kompanije SEIB glasaće za svoj omiljeni projekat. Organizacija koja pobedi, kao i organizacije koje su ušle u uži izbor, biće obznanjene u martu 2019. godine.

(Izvor: "Charity Collection", Insurance Post, oktobar 2018, str. 80)

*Prevela i priredila: **Bojana Papović, dipl. filolog***

ODGOVORNOST ZA ŠTETU OD OPASNE STVARI

Za odgovornost za štetu od opasne stvari dovoljno je utvrditi da li je šteta nastala u vezi s opasnom stvari, odnosno da li potiče od nje, te je pravno irelevantno koji je konkretan uzrok unutar stvari doveo do nastanka štete.

Iz obrazloženja:

Opasnu stvar, shodno Zakonu o obligacionim odnosima, predstavlja pokretna ili nepokretna stvar čiji položaj, upotreba, osobine ili samo postojanje predstavlja povećanu opasnost za okolinu, a opasna delatnost nije ništa drugo do upotreba odnosno način upotrebe i funkcionisanja opasnih stvari. U konkretnom slučaju, požar je nesporno nastao na putničkom motornom vozilu marke „reno megan sedan“. Putničko vozilo samo po sebi jeste opasna stvar jer predstavlja povećanu opasnost za okolinu, budući da po svojoj tehničkoj prirodi i karakteristikama nesumnjivo može ugroziti život i zdravlje ljudi, kao i imovinu. Sud je utvrdio da je tako upaljeno motorno vozilo izazvalo požar na delu auto-perionice tužioca, s obzirom na to da je bilo parkirano u jednom od delova perionice („boks“) predviđenih za pranje automobila. Ta činjenica nesporno proizlazi iz celokupne foto-dokumentacije koja se nalazi u spisima predmeta, iz iskaza svedoka, kao i iz isprava koje su sačinila ovlašćena lica.

Proizlazi da je nesporno utvrđena uzročna veza između uzroka požara na motornom vozilu prvotuženog i štete nastale na delu auto-perionice tužioca. Naime, u situaciji kada postoji sumnja da je šteta nastala od opasne stvari ili opasne delatnosti, oštećeni treba samo da učini verovatnim da šteta potiče od opasne stvari i tek potom, ako to negira, štetnik mora dokazivati da nema uzročne veze između štete i opasne stvari ili delatnosti. Zakon o obligacionim odnosima stvara oborivu pretpostavku (*presumptio iuris tantum*) da je šteta nastala upravo od opasne stvari. U konkretnom slučaju nesporno je da je vlasnik odnosno imalac motornog vozila kao opasne stvari koje je izazvalo požar na stvari tužioca, prvotuženi u ovoj pravnoj stvari, te on odgovara po osnovu objektivne odgovornosti za štetu.

(Presuda Privrednog suda u Požarevcu, P. 126/12 od 18. XII 2012)

Izvor: Izbor sudske prakse br. 7-8/2015, str. 57

TEŠKO DELO PROTIV BEZBEDNOSTI JAVNOG SAOBRAĆAJA

Postoji teško delo protiv bezbednosti javnog saobraćaja iz člana 297. stav 2. KZ, ako je usled dela iz člana 289. st. 1 i 2. ovog zakonika nastupila smrt jednog ili više lica.

Iz obrazloženja:

Odredbom člana 289. stav 1. KZ propisano je da će se učesnik u saobraćaju na putevima koji se ne pridržava saobraćajnih propisa i time tako ugrozi javni saobraćaj da dovede u opasnost život ili telo ljudi ili imovinu većeg obima, pa usled toga kod drugog nastupi laka telesna povreda ili nastane imovinska šteta koja prelazi iznos od 200.000 dinara, kazniti zatvorom do tri godine.

Odredbom člana 297. stav 2. KZ propisano je da će se, ako je usled dela iz člana 289. st. 1. i 2. tog zakonika nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac kazniti zatvorom od dve do dvanaest godina.

Odredba člana 296. stav 1. KZ propisuje da će se vozač motornog vozila ili drugog prevoznog sredstva koji ostavi bez pomoći lice koje je tim prevoznim sredstvom povređeno ili čiju je povredu tim sredstvom prouzrokovao kazniti novčanom kaznom ili zatvorom od tri godine.

Polazeći od navedenog, po nalaženju Vrhovnog kasacionog suda, iz izreke pobijane prvostepene presude koja je u svemu potvrđena drugostepenom presudom, jasno proizlaze sva subjektivna i objektivna obeležja bića krivičnog dela teško delo protiv bezbednosti javnog saobraćaja iz člana 297. stav 2. u vezi sa članom 289. stav 1. KZ u sticaju sa krivičnim delom nepružanje pomoći licu u saobraćajnoj nezgodi iz člana 296. stav 1. KZ. Drugim rečima, jasno proizlazi da je okrivljeni kritičnom prilikom u stanju bitno smanjene uračunljivosti, kao učesnik u saobraćaju na putevima, zbog nepridržavanja saobraćajnih propisa ugrozio javni saobraćaj tako da je doveo u opasnost život i telo ljudi, pri čemu je nastupila smrt jednog lica – pešaka, deteta, pokojne oštećene B. B, na način bliže opisan u izreci pobijane presude, odnosno jasno proizlazi da je okrivljeni u stanju bitno smanjene uračunljivosti sa umišljajem oštećenu ostavio bez pomoći i udaljio se u nepoznatom pravcu, od kojih je povreda oštećena iste večeri preminula. Stoga je u odnosu na osnovno krivično delo iz člana 289. stav 1. KZ okrivljeni postupao sa eventualnim umišljajem, u odnosu na težu posledicu – smrt maloletne oštećene B. B. sa svesnim nehatom, pri čemu je bio svestan zabranjenosti svog dela. Stoga su neosnovani navodi branilaca okrivljenog da u izreci pobijane pravosnažne presude izostaju bitni elementi bića krivičnog dela za koje je okrivljeni pravosnažno oglašen krivim i osuđen.

*(Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz. 689/17 od 5. IX 2017)
Izvor: Izbor sudske prakse br. 3/19 od 13.2.2019, str. 42*

STAROSNA DOB VOZAČA I STAROST VOZILA

Starosna dob vozača i starost njegovog vozila koji su učestvovali u saobraćajnoj nezgodi ne mora da bude od uticaja na pravilnost i potpunost utvrđenog činjeničnog stanja ukoliko se tokom postupka ne pojavi sumnja u tom pogledu.

Iz obrazloženja:

To što je oštećeni lice starosti 80 godina koje je kritičnom prilikom upravljalo vozilom „tam“ koje je staro 40 godina i bez sigurnosnih pojaseva, na koje činjenice žalba branioca ukazuje, nije od uticaja na pravilnost i potpunost utvrđenog činjeničnog stanja, budući da se u dokaznom postupku nije pojavila sumnja u pogledu toga da je neka od navedenih činjenica – starosna dob oštećenog i starost njegovog vozila – u direktnoj vezi s nastankom ove nezgode.

(Presuda Apelacionog suda u Nišu, Kž 1 180/18 od 10. V 2018)

Izvor: Izbor sudske prakse br. 3/19 od 13. 2. 2019, str. 42.

VEŠTAČENJE

Prilikom izračunavanja alkoholemije pojedinog učesnika u krivičnom postupku, veštaci, pored podataka o alkoholemiji, mogu koristiti pregled snimaka sa video-kamere na osnovu koga se vidi kretanje oštećene osobe, ali i izvršioca krivičnog dela.

Iz obrazloženja:

Na osnovu stručnog nalaza i mišljenja komisije veštaka u sastavu neuropsihijatra dr J. P, specijaliste neuropsihijatra profesora dr S. M. i specijaliste medicinske psihologije N. I, kao i njihovog usmenog izjašnjavanja na glavnom pretresu i dopunskog veštačenja u ponovnom postupku, a koji je prvostepeni sud osnovano prihvatio, nesumnjivo je utvrđeno da su maloletni (sada punoletni) N. B. i I. M. u vreme kritičnog događaja bili u stanju pripitosti ili lakog stepena pijanstva, pri čemu je njihova sposobnost da shvate značaj dela i da upravljaju svojim postupcima bila očuvana. Na osnovu analize krvi koja je od oštećene maloletne (sada punoletne) K. S. uzeta 22. 7. 2015. godine u 2.25 časova, kojom prilikom je izmeren nivo alkohola u krvi od 1,53 promila, veštaci su se izjasnili da je maloletna (sada punoletna) oštećena

K. S. već počev od 21 časa bila u stanju srednjeg pijanstva i da je nivo alkoholemije iznosio 1,83 promila. Dalje u pogledu razvoja kritičnog događaja u periodu između 22 i 23 sata nivo alkohola u krvi se povećao, tako da ja u 22 iznosio 1,98 promila, što predstavlja granicu srednjeg i teškog stepena pijanstva, a da je u narednom periodu resorpcija popijenog alkohola nastavljena sve do 23 časa, kada je koncentracija alkohola iznosila 2,13 promila, a ta klinička slika potvrđena je i snimkom sa video-kamera kada oštećenu bez svesti unose u kola hitne pomoći. Kod oštećene je alkoholemija dostigla maksimalni nivo u 23 sata, kada je nastao plato koji može trajati od pola sata do jedan sat, posle kog perioda počinje proces eliminacije alkohola iz organizma. Imajući u vidu i ponovno pregledavanje snimaka, video-kamere jedan i dva, na kome se vidi kretanje maloletnog (sada punoletnog) N. I, kao i kretanje maloletne (sada punoletne) oštećene K. S, veštaci su u potpunosti ostali pri svom nalazu, zaključujući da je oštećena maloletna (sada punoletna) K. S. već pri izračunatoj alkoholemiji u 21. čas od 1,83 promila bila nemoćno lice, jer alkoholemija preko 1,5 promila znači da je oštećena nemoćno lice, imajući u vidu njenu mladost, nezrelost mozga, nenaviknutost na alkohol, da se radi o ženskoj osobi, kao i da je alkoholno piće konzumirano na prazan stomak.

*(Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kžm 1 25/17 od 3. X 2017)
Izvor: Izbor sudske prakse br. 3/19 od 13. 2. 2019, str. 42–43*

OSIGURANJE PARKIRALIŠTA

Osiguranje parkirališta (engl. *car park insurance, parking lot insurance*, nem. *Parkplatzversicherung*) – poseban oblik osiguranja od odgovornosti za vlasnike čuvanih parkirališta, javnih garaža i sličnih objekata. Pokriveni su rizici oštećenja parkiranih motornih vozila, odnosno njihovog nestanka – krađe. Štete na parkiranim vozilima ili onima koja se kreću po objektu mogu se osigurati i punim kasko-osiguranjem motornih vozila. Kod nas, u okviru osiguranja od odgovornosti, postoji mogućnost pokrića rizika oštećenja, krađe ili nestanka vozila ostavljenih na čuvanje, a ako se posebno ugovori, i od šteta nastalih zbog krađe pojedinih delova motornog vozila na njemu pričvršćenih ili u njemu zaključanih.

Izvor: Nebojša Žarković, *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013, str. 327

OSIGURANJE PASIVE

Osiguranje pasive (engl. *insurance against creation of liability*, nem. *Passivenversicherung, Aufwandsversicherung*) – pojam iz nemačke prakse. Radi se o osiguranju od nastajanja novih ili uvećavanja postojećih obaveza, odnosno dugova – pasive. U ovakva osiguranja ubrajaju se, recimo, osiguranje od odgovornosti, obezbeđenje troškova lečenja ili osiguranje pravne zaštite. Može biti obavezno, poput osiguranja od auto-odgovornosti, kada mu je glavni zadatak zaštita interesa trećih lica. Pojam koji ima suprotno značenje je osiguranje aktive.

Izvor: Nebojša Žarković, *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013, str. 327

PRIKRIVANJE ČINJENICA

Prikrivanje činjenica/prećutkivanje (engl. *concealment, deliberate concealment*, nem. *Verschweigen*) – prilikom sklapanja osiguranja ugovarač osiguranja, odnosno osiguranik dužan je da osiguravaču uredno prijavi sve značajne okolnosti za procenu

rizika, u skladu sa zakonskim propisima i odredbama ugovora o osiguranju – predugovorna obaveza prijavljivanja. Prikrivanje činjenica je namerna povreda ove obaveze. Tada osiguravač može tražiti poništenje ugovora o osiguranju. Prema našim rešenjima, ako je osiguravač naknadio štetu nesavesnom osiguraniku, ima pravo zahtevati da mu ovaj vrati primljenu naknadu. K tome, osiguravač ima pravo zadržavanja naplaćene premije za razdoblje za koje je tražio poništenje i da zahteva isplatu neplaćene premije za isti odsek vremena. Osiguravačevo pravo poništenja ugovora prestaje ukoliko u roku od tri meseca od saznanja ne izjavi osiguraniku da ga namerava iskoristiti. Nenamerno nepotpuno prijavljivanje naziva se previđanje činjenica.

Izvor: Nebojša Žarković, *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013, str. 441

Odabrani članci

Wilder Weltmarkt: Wieso Versicherer in Russland Gefahr laufen, sich die Finger zu verbrennen. – Divlje svetsko tržište i osiguravači u Rusiji. Povodom održavanja svetskog fudbalskog prvenstva 2018. godine u Rusiji, za koje je predsednik Fife izjavio da je najbolje organizovano prvenstvo uopšte, a po izdacima za izgradnju infrastrukture već je pobednik, autor članka najpre razmatra aktuelno stanje ruske ekonomske moći, zatim partnerstvo „divljeg“ svetskog tržišta sa Putinom i način kako da osiguravači u Rusiji ne opeku prste o rizike... O sankcijama i posledicama njihovog dejstva podseća se da su poslovi sa sedam oligarha i dvanaest firmi kojima oni vladaju zabranjeni, a pritom je već dugo najveći broj ruskih banaka i preduzeća odsečen od jeftinog novca iz inostranstva, te moraju da uzimaju novac od domaćih finansijskih institucija. Taj novac često se ne vraća, što dovodi do talasa bankrota odnosnih institucija u Rusiji dalje ugrožavajući čitavu privredu. Zbog toga je od 2008. godine broj banaka u Rusiji prepolovljen. Broj osiguravača je takođe smanjen. Ne treba smetnuti s uma da je i osiguranje, kao i bankarstvo u Rusiji, stvoreno tek u toku transformacione faze početkom 90-ih godina. Od 1921. do 1947. „Gosstrah“ (Gosstrakh) je bio državni osiguravač. Nakon toga, osiguravajući zavod „Rosgostrah“ (Rossgostrakh) bio je monopolista sve do raspada Sovjetskog Saveza. Pored njega, nosilac rizika nadležan za međunarodne poslove (reosiguranje) bio je „Ingostrah“ (Ingstrakh). Oba društva su 1992. godine delimično privatizovana, a iste godine na tržištu je registrovano 900 osiguravača. Njihov broj potom je narastao na 2.217. Osnovana su brojna pseudoosiguravajuća društva koja su pre svega služila za izbegavanje poreskih obaveza ili za ilegalno dovođenje kapitala iz inostranstva. Jačanjem osiguravajućeg nadzora i strožim kontrolama solventnosti, likvidirano je preko hiljadu osiguravajućih društava. Na tržištu je ostalo 237 aktivnih igrača, koje kontroliše ruska centralna banka. U toku 2016. godine, od posla su morala da odustanu 23 osiguravača, a u 2017. još 23. Eksperti računaju da će u narednim godinama još oko 100 društava obustaviti poslovanje. Najveći ruski osiguravač, prema bruto prihodu, trenutno je SOGAZ, u kome s kapitalom, pored ostalih, učestvuje i „Gazprom“. Na Top-ten listi su i dalje osiguravači koji su postojali i u vreme Sovjetskog Saveza – „Rosgostrah“ i „Ingostrah“. U 2017. godini ruski osiguravači ostvarili su bruto premiju u visini od 21,33 mlrd američkih dolara (računajući bez zdravstvenog osiguranja). To je za 8,3 odsto više nego 2016. godine. Deset najvećih osiguravača dominira poslom osiguranja sa tržišnim učešćem od 75 procenata. U članku je dat i tabelarni prikaz bruto merodavne premije bez zdravstvenog osiguranja pojedinačno za 15 preduzeća

u milijardama dolara. Takođe, detaljno je prikazano poslovanje u osiguranju motor-nih vozila i osiguranju industrije, koje naročito trpi zbog sankcija. Analiza pokazuje da su posebno zabrinjavajući podaci o saobraćajnim nesrećama: u 2017. godini, u Rusiji je 20.000 ljudi izgubilo život u saobraćajnim nesrećama, šest puta više nego u Nemačkoj. Sa 24 nezgode sa smrtnim ishodom na 100.000 stanovnika, Rusija je na tužnom prvom mestu u Evropi.

(Versicherungswirtschaft, br. 6/2018, str. 16–21)

Joachim Wenning, CEO Munich Re, im Interview Wachstums-und Effizienzpotenziale durch digitale Programme: Wir haben erkannt, dass wir Abläufe vereinfachen können, ohne damit das Geschäft zu beeinträchtigen. – Joahim Vening, predsednik reosiguravača „Munich Re“ u intervjuu govori o efikasnosti, potencijalima rasta i digitalnim programima. Vening naglašava i da poslovni tokovi mogu da se pojednostave a da se time ne naškodi poslu. „Munich Re“ razvija potpuno nove digitalne poslovne modele; digitalna transformacija i internet otvorili su i za njih sasvim nove poslovne mogućnosti. Zadati cilj do 2020. godine sastoji se u tome da se godišnja erozija dobiti zaustavi i da se postigne magična brojka od 2,8 mlrd evra. To bi bilo pola milijarde više nego što je „Munich Re“ postigao u tekućoj godini. Da li je to suviše ambiciozno? U strategijama za digitalno liderstvo ističe se da „Munich Re“ danas zapošljava više od 200 specijalista za podatke, preko 300 saradnika radi na području inovacija, sa tendencijom daljeg rasta njihovog broja. Što se digitalnih novina tiče, saradnici se školuju u „Data Analytics“, a model koji je u primeni jeste integrisanje digitalnih elemenata u tradicionalni posao. Istovremeno, razvijaju se potpuno novi digitalni poslovni modeli. To reosiguravajuće društvo je i globalni tržišni lider na dinamičnom rastućem tržištu sajber osiguranja. O glavnim strategijskim tačkama i o tome kako ih ostvariti, Joakim Vening detaljno odgovara u ovom članku.

(Versicherungswirtschaft, br. 8/2018, str. 14–17)

Schadenprizma Juli: Deutsche Bauern beklagen Ernteaussfälle. – Prizma šteta u julu. Nemački poljoprivrednici se žale na gubitak prinosa usled suše u julu 2018. godine. Zbog dugotrajne vreline, hesenski seljaci računaju sa štetom u prinosu kod ozime pšenice i ozimog ječma do 30 odsto. Šteta na usevima imala je donekle „stepen egzistencijalne ugroženosti“. U nekim nemačkim saveznim državama prošle godine bilo je i požara na njivama. Štete na stvarima prouzrokovane požarom, kao i štete nastale gašenjem vatre, biće nadoknađene.

(Versicherungswirtschaft, br. 8/2018, str. 6–7)

Uwe Schmidt-Kasperek: Pacemaker: Autonomes Fahren. Versicherer auf der Suche nach neuen Produkten zur Risikoabsicherung. Mehr Sicherheit ohne

Fahrer. – Pejsmejker: Autonomna vožnja. Više sigurnosti bez vozača. Osiguravači na tragu novih usluga za kontrolu rizika. Dok industrija i domaćinstva čekaju za autonomnom vožnjom, osiguravači su još u potrazi za novim bezbednim uslugama za ulice budućnosti bez nezgoda. Elon Musk, suosnivač i direktor firme „Tesla“, ne pritiska samo velike automobilske koncernne, već u pogledu autonomne vožnje stavlja pred svršen čin i osiguravače. Zato preduzeća treba da digitalno posmatraju svoje modele u samoj osnovi. To je poruka kelnskog istoričara privrede i profesora osiguranja Klemensa Skibickog. Podozrenje da bi tehnološke i tehničke novine na ovom polju (razni programi, Apps, Carsharing, Uber, praksa tržišnog posmatrača Data Force, saveti stručnjaka sa Plattform Hester Connected, Carsenzori, Sensor-technik, mobile Devices, navigacioni sistemi) mogle biti opasne kroz neku godinu biće smešne. Maksimalna jednostavnost i niski troškovi biće pokretači novog sveta. U članku mnogi stručnjaci iz ovog sektora objašnjavaju, svako na osnovu svog ličnog iskustva u pružanju usluga u vezi s motornim vozilima, svoja trenutna dostignuća i mogućnosti koje se otvaraju. Sve to upućuje da osiguravači treba da se pripreme na fleksibilnost i stavljanje na raspolaganje klijentima u vezi sa autonomnim automobilima. Tehnologijom „Hestera“ proizvođači automobila, osiguravači i krajnji korisnici već danas bi mogli dobiti zaštitu zavisno od okolnosti.

Jedno poglavlje u članku posvećeno je borbi za zaštitu žrtve saobraćajnih nesreća. Navodi se da sve faze u razvoju autonomnih vozila treba da prate odgovarajuće osiguravajuće mere, te da je i dalje aktuelan spor oko pitanja da li je država stvorila zadovoljavajuće pravne osnove za zaštitu žrtava autonomne vožnje. Ako samovozeći automobili prouzrokuju nesreću i povrede ili usmrte druge učesnike u saobraćaju, žrtve treba da budu obeštećene sa deset miliona evra po štetnom događaju, što je predviđeno izmenama Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima (StVG). Za štete na stvarima prouzrokovane vozilom koje se autonomno kreće predviđena je odšteta od dva miliona evra po nezgodi.

„Naš (nemački) sistem odgovornosti je kao naslikan za autonomni auto“, kaže Christoph Lauterwasser, šef Centra za tehniku društva „Allianz“ (Allianz Zentrum für Technik). Tako bi držalac vozila jamčio ne samo u slučaju grešaka već i onda kada grešaka nema, čime je zaštita žrtve potpuno zagarantovana. Ako se šteta dogodi u autonomnom modusu, osiguravač od odgovornosti motornih vozila može povratiti izdatak za štetu od proizvođača automobila ili proizvođača softvera. Pritom je odlučujuće ko je odgovoran za štetu. Stručnjaci iz društva „Munich Re“ objašnjavaju da se štete koje su prouzrokovane otkazivanjem asistentskog sistema vozača mogu i danas regresirati, ali su takvi regresi još uvek izuzetak. Pošto će se oni nesumnjivo u budućnosti povećati, osiguravači moraju obratiti punu pažnju na podatke pohranjene u crnoj kutiji automobila. Crna kutija i prenošenje podataka od strane držaoca već je pravno regulisano paragrafom 63a StVG.

Krajnji domet Connected cars predstavlja autonomna vožnju, gde se vozilo kreće kroz ulični saobraćaj bez uputstva vozača i bez nezgode, konstatuje se u studiji „Budućnost kompozitnog osiguranja“ koju su početkom 2018. godine priredili „Adesso Insurance Solutions“ i „Versicherungsforen Leipzig“. Navode se prednosti koje klijenti autonomne vožnje imaju od nje. U krajnjem stepenu autonomne vožnje, osiguranje motornih vozila od odgovornosti jedva da još može postojati u današnjoj formi klasično, jer „Munich Re“ polazi od toga da je učešće samoprouzrokovanih nezgoda smanjeno na deset procenata. Doduše, štete usled tehničkih grešaka rastu. Pritom, buduće osiguranje motornih vozila moglo bi da bude doživotno, tačnije da bude ugrađeno u cenu autonomnog vozila. Jedan takav automobil je početkom 2017. godine predstavio proizvođač motornih vozila „Tesla“, ističući da su vozači tih vozila, zbog ugrađenih autopilot-sigurnosnih funkcija, daleko manje izloženi rizicima na putu. Pored mnoštva podataka o Telematik tarifi, u članku se navodi da će u Nemačkoj nekoliko osiguravača motornih vozila već u 2019. godini uvesti jednu takvu tarifu. Aktuelno ispitivanje sprovedeno kod 14 vodećih velikih osiguravajućih kuća pokazuje da je razvojni potencijal takve tarife ekstremno pozitivan.

(Versicherungswirtschaft, br. 8/2018, str. 26–28)

Prevela i priredila:

Gordana L. Popović, dipl. filolog

POLITIKA ČASOPISA

Časopis **Tokovi osiguranja** objavljuje originalne, prethodno neobjavljene radove: originalne naučne radove, pregledne radove, prikaze knjiga, savetovanja, propisa Evropske unije, inostrane sudske prakse itd. Časopis **Tokovi osiguranja** dostupan je u režimu otvorenog pristupa.

U časopisu **Tokovi osiguranja** objavljuju se radovi iz sledećih oblasti: ekonomije, prava, aktuarske matematike, medicine, tehnike, zaštite životne sredine, protivpožarne zaštite.

Radovi mogu biti napisani na srpskom i engleskom jeziku.

Časopis izlazi kvartalno (četiri puta godišnje).

Obaveze urednika

Glavni urednik časopisa **Tokovi osiguranja** donosi konačnu odluku o tome koji će se rukopisi objaviti. Urednik se prilikom donošenja odluke rukovodi uređivačkom politikom, vodeći računa o zakonskim propisima koji se odnose na klevetu, kršenja autorskih prava i plagiranje.

Urednik ne sme imati bilo kakav sukob interesa u vezi s podnesenim rukopisom. Ako takav sukob interesa postoji, o izboru recenzenata i sudbini rukopisa odlučuje uredništvo.

Urednik je dužan da sud o rukopisu donosi na osnovu njegovog sadržaja, bez rasnih, polnih odnosno rodnih, verskih, etničkih ili političkih predrasuda.

Urednik ne sme da koristi neobjavljen materijal iz podnesenih rukopisa za svoja istraživanja bez pisane dozvole autora.

Obaveze autora

Autori garantuju da rukopis predstavlja njihov originalan doprinos, da nije objavljen ranije i da se ne razmatra za objavljivanje na drugom mestu. Autori takođe garantuju da nakon objavljivanja u časopisu **Tokovi osiguranja** rukopis neće biti objavljen u drugoj publikaciji na bilo kom jeziku bez saglasnosti vlasnika autorskih prava.

Autori garantuju da prava trećih lica neće biti povređena i da izdavač neće snositi nikakvu odgovornost ako se pojave bilo kakvi zahtevi za naknadu štete.

Autori snose svu odgovornost za sadržaj podnesenih rukopisa, kao i validnost eksperimentalnih rezultata, i moraju da pribave dozvolu za objavljivanje podataka od svih strana uključenih u istraživanje.

Autori koji žele da u rad uključe slike ili delove teksta koji su već negde objavljeni dužni su da za to pribave saglasnost nosilaca autorskih prava, te da prilikom podnošenja rada dostave dokaze da je takva saglasnost data. Materijal za koji takvi dokazi nisu dostavljeni smatraće se originalnim delom autora.

Autori garantuju da su kao autori navedena samo ona lica koja su znatno doprinela sadržaju rukopisa, odnosno da su sva lica koja su znatno doprinela sadržaju rukopisa navedena kao autori.

Autori se moraju pridržavati etičkih standarda koji se odnose na naučnoistraživački rad i garantovati da rad nije plagijat. Autori garantuju i da rukopis ne sadrži neosnovane ili nezakonite tvrdnje i da ne krši prava drugih ljudi.

U slučaju da otkriju važnu grešku u svom radu nakon njegovog objavljivanja, autori su dužni da smesta o tome obaveste urednika ili izdavača te da sa njima sarađuju kako bi se rad povukao ili ispravio.

Recenzija

Primljeni radovi podležu recenziji. Cilj recenzije je da uredniku pomogne u donošenju odluke o tome da li rad treba prihvatiti ili odbiti, i da u dogovoru sa autorima poboljša kvalitet rukopisa. Identitet autora i recenzenata ostaje nepoznat drugoj strani, a anonimnost garantuje urednik.

Izbor recenzenata spada u diskreciona prava urednika. Recenzenti moraju da raspolazu relevantnim znanjima u vezi s oblašću kojom se rukopis bavi i ne smeju biti iz iste institucije kao autor, niti to smeju biti autori koji su u skorije vreme objavljivali publikacije zajedno (kao koautori) s bilo kojim od autora podnesenog rada.

Recenzent ne sme da bude u sukobu interesa s autorima ili finansijerom istraživanja. Ukoliko postoji sukob interesa, recenzent je dužan da o tome smesta obavesti urednika.

Recenzent koji sebe smatra nekompetentnim za temu ili oblast kojom se rukopis bavi dužan je da o tome obavesti urednika.

Recenzija mora da bude objektivna. Komentari koji se tiču ličnosti autora smatraju se neprimerenim. Sud recenzenata mora biti jasan i potkrepljen argumentima.

Rukopisi koji su poslani recenzentu smatraju se poverljivim dokumentima.

Tokom čitavog procesa, recenzenti deluju nezavisno jedni od drugih. Recenzentima nije poznat identitet drugih recenzenata. Ako odluke recenzenata nisu iste (prihvatiti odnosno odbiti), glavni urednik može da traži mišljenje drugih recenzenata.

Redakcija je dužna da obezbedi solidnu kontrolu kvaliteta recenzije. U slučaju da autori imaju ozbiljne i osnovane zamerke na račun recenzije, redakcija će proveriti da li je recenzija objektivna i da li zadovoljava akademske standarde. Ako se pojavi sumnja u objektivnost ili kvalitet recenzije, urednik će tražiti mišljenje drugih recenzenata.

Plagiranje

Plagiranje, odnosno preuzimanje tuđih ideja, reči ili drugih oblika kreativnog izraza i njihovo predstavljanje kao svojih predstavlja grubo kršenje naučne etike. Plagiranje može da uključuje i kršenje autorskih prava, što je kažnjivo po zakonu.

Plagijat podrazumeva sledeće:

- doslovno ili gotovo doslovno preuzimanje ili smišljeno parafraziranje (u cilju prikrivanja plagijata) delova tekstova drugih autora bez jasnog ukazivanja na izvor ili obeležavanje kopiranih fragmenata (na primer korišćenjem navodnika);
- kopiranje jednačina, slika ili tabela iz tuđih radova bez pravilnog navođenja izvora i (ili) bez dozvole autora ili nosilaca autorskih prava za njihovo korišćenje.

Upozoravam autore da će se za svaki rukopis proveravati da li je plagijat. Rukopisi kod kojih postoje jasne indicije da se radi o plagijatu biće automatski odbijeni a autorima takvih rukopisa biće trajno zabranjeno da objavljuju u časopisu.

Ako se ustanovi da je rad koji je objavljen u časopisu **Tokovi osiguranja** plagijat, od autora će se zahtevati da upute pisano izvinjenje autorima izvornog rada.

Povlačenje već objavljenih radova

Objavljeni rukopisi biće dostupni dokle god je to moguće u onoj formi u kojoj su objavljeni, bez ikakvih izmena. Ponekad se, međutim, može desiti da objavljeni rukopis mora da se povuče. Glavni razlog za povlačenje rukopisa jeste potreba da se ispravi greška u cilju očuvanja integriteta nauke, a ne želja da se autori podvrgnu vannaučnoj ili vanstručnoj cenzuri.

Članak se mora povući ako se krše prava izdavača, nosilaca autorskih prava ili autora; zbog povrede profesionalnih etičkih kodeksa, npr. u slučaju podnošenja istog rukopisa u više časopisa u isto vreme, neistinite tvrdnje o autorstvu, plagiranja, manipulacije podacima radi prevare i slično. U nekim slučajevima rad se može povući i kako bi se ispravile naknadno uočene greške u rukopisu ili objavljenom tekstu.

Standarde za razrešavanje situacija kada mora doći do povlačenja rada definisali su biblioteke i naučna tela, a ista praksa usvojena je i u časopisu **Tokovi osiguranja**: u elektronskoj verziji izvornog članka (onog koji se povlači) uspostavlja se

veza (HTML link) sa obaveštenjem o povlačenju. Povučeni članak se čuva u izvornoj formi, ali s vodenim žigom oslikanim na PDF dokumentu, na svakoj stranici, koji ukazuje da je članak povučen (RETRACTED).

Otvoreni pristup

Časopis **Tokovi osiguranja** dostupan je u režimu otvorenog pristupa. Članci objavljeni u časopisu mogu se besplatno preuzeti sa sajta Kompanije „Dunav osiguranje“ (www.dunav.com) i distribuirati u edukativne svrhe.

Samoarhiviranje

Časopis omogućava autorima da prihvaćenu, recenziranu verziju rukopisa, kao i onu finalnu, objavljenu verziju u PDF formatu deponuju u institucionalni repozitorijum i (ili) u nekomercijalne baze podataka, kao što su *PubMed Central*, *Europe PMC* ili *arXiv*, ili da ga objave na ličnim veb-stranicama (uključujući i profile na društvenim mrežama za naučnike kao što su *ResearchGate*, *Academia.edu* itd.) i (ili) na sajtu institucije u kojoj su zaposleni, u bilo koje vreme nakon objavljivanja teksta u časopisu. Pri tome se moraju navesti izdavač, kao nosilac autorskih prava, i izvor rukopisa.

Autorska prava

Kada je rukopis prihvaćen za objavljivanje, autori prenose autorska prava na izdavača. U slučaju da rukopis ne bude prihvaćen za štampu u časopisu, autori zadržavaju sva prava.

Na izdavača se prenose sledeća prava u pogledu rukopisa, uključujući dodatne materijale i sve delove, izvode ili elemente rukopisa:

- pravo da reprodukuje i distribuira rukopis u štampanom obliku, uključujući i štampanje na zahtev;
- pravo na štampanje probnih primeraka, reprint i specijalnih izdanja rukopisa;
- pravo da rukopis prevede na druge jezike;
- pravo da rukopis reprodukuje koristeći foto-mehanička ili slična sredstva, uključujući fotokopiranje ali ne i ograničavajući se na to, kao i pravo da distribuira te kopije;
- pravo da rukopis reprodukuje i distribuira elektronski ili optički koristeći sve nosioce podataka ili medija za pohranjivanje, a naročito u mašinski čitljivoj to jest digitalizovanoj formi na nosačima podataka kao što su hard-disk, CD rom, DVD, blurej disc (BD), mini-disk, trake s podacima, i pravo da reprodukuje i distribuira rukopis sa tih prenosnika podataka;

Politika časopisa

- pravo da sačuva rukopis u bazama podataka, uključujući i onlajn baze podataka, kao i pravo prenosa rukopisa u svim tehničkim sistemima i režimima;
- pravo da rukopis učini dostupnim javnosti ili zatvorenim grupama korisnika na osnovu pojedinačnih zahteva za upotrebu na monitoru ili drugim čitačima (uključujući i čitače elektronskih knjiga), i u štampanoj formi za korisnike, bilo putem interneta, onlajn servisa ili putem internih ili eksternih mreža.

POLICY

The journal **Insurance Trends** publishes original papers that have not been published previously: scientific articles, reviews, communications, conferences, EU regulations, foreign court practices, etc. Insurance Trends is an Open Access journal.

The papers published in **Insurance Trends** should cover topics in one of the following areas: economy, law, actuarial mathematics, medicine, engineering, environmental protection, fire protection.

Contributions to journal may be submitted in Serbian and English language. The Journal is issued quarterly.

Editorial Responsibilities

The editor is responsible for deciding which articles submitted to **Insurance Trends** will be published. The editor is guided by the policies of the journal's Editorial Board and constrained by legal requirements in force regarding libel, copyright infringement and plagiarism.

Editors must hold no conflict of interest with regard to the articles they consider for publication. If an Editor feels that there is likely to be a perception of a conflict of interest in relation to their handling of a submission, the selection of reviewers and all decisions on the paper shall be made by the Editorial Board.

Editors shall evaluate manuscripts for their intellectual content free from any racial, gender, sexual, religious, ethnic, or political bias.

Unpublished materials disclosed in a submitted manuscript must not be used in an editor's own research without the express written consent of the author.

Authors' Responsibilities

Authors warrant that their manuscript is their original work that it has not been published before and is not under consideration for publication elsewhere. The Authors also warrant that the manuscript is not and will not be published elsewhere (after the publication in **Insurance Trends**) in any language without the consent of the copyright holder.

Authors warrant that the rights of third parties will not be violated, and that the publisher will not be held legally responsible should there be any claims for compensation.

Authors are exclusively responsible for the contents of their submissions, the validity of the experimental results and must make sure that they have permission from all involved parties to make the data public.

Authors wishing to include figures or text passages that have already been published elsewhere are required to obtain permission from the copyright holder(s) and to include evidence that such permission has been granted when submitting their papers. Any material received without such evidence will be assumed to originate from the authors.

Authors must make sure that only contributors who have significantly contributed to the submission are listed as authors and, conversely, that all contributors who have significantly contributed to the submission are listed as authors.

It is the responsibility of each author to ensure that papers submitted to **Insurance Trends** are written with ethical standards in mind and that they not contain plagiarism. Authors affirm that the article contains no unfounded or unlawful statements and does not violate the rights of others.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published work, it is the author's obligation to promptly notify the journal Editor or publisher and cooperate with the Editor to retract or correct the paper.

Peer Review

The submitted papers are subject to a peer review process. The purpose of peer review is to assist the Editor in making editorial decisions and through the editorial communications with the author it may also assist the author in improving the paper. Identity of an author and the reviewer remains unknown to the other party, and the Editor has a responsibility to guarantee such anonymity.

The choice of reviewers is at the editors' discretion. The reviewers must be knowledgeable about the subject area of the manuscript; they must not be from the authors' own institution and they should not have recent joint publications with any of the authors.

Reviewers must not have conflict of interest with respect to the research and/or the funding sources for the research. If such conflicts exist, the reviewers must report them to the Editor without delay.

Any selected reviewer who feels unqualified to review the research reported in a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the Editor without delay.

Reviews must be conducted objectively. Personal criticism of the author is inappropriate. Reviewers should express their views clearly with supporting arguments.

Any manuscripts received for review must be treated as confidential documents.

All of the reviewers of a paper act independently and they are not aware of each other's identities. If the decisions of the two reviewers are not the same (accept/reject), the Editor may assign additional reviewers.

The Editorial team shall ensure reasonable quality control for the reviews. With respect to reviewers whose reviews are convincingly questioned by authors, special attention will be paid to ensure that the reviews are objective and high in academic standard. When there is any doubt with regard to the objectivity of the reviews or quality of the review, additional reviewers will be assigned.

Plagiarism

Plagiarism, where someone assumes another's ideas, words, or other creative expression as one's own, is a clear violation of scientific ethics. Plagiarism may also involve a violation of copyright law, punishable by legal action.

Plagiarism may constitute the following:

- Word for word, or almost word for word copying, or purposely paraphrasing portions of another author's work without clearly indicating the source or marking the copied fragment (for example, using quotation marks);
- Copying equations, figures or tables from someone else's paper without properly citing the source and/or without permission from the original author or the copyright holder.

Please note that all submissions are thoroughly checked for plagiarism.

Any paper which shows obvious signs of plagiarism will be automatically rejected and authors will be permanently prohibited to publish papers in the journal.

If it is established that the paper published in **Insurance Trends** is a plagiarism, the author will be required to send a written apology to authors of the original paper.

Retraction Policy

Articles that have been published shall remain extant, exact and unaltered as long as it is possible. However, very occasionally, circumstances may arise where an article is published that must later be retracted. The main reason for withdrawal or retraction is to correct the mistake while preserving the integrity of science; it is not to punish the author.

Legal limitations of the publisher, copyright holder or author(s), infringements of professional ethical codes, such as multiple submissions, bogus claims of

Policy

authorship, plagiarism, fraudulent use of data or the like require retraction of an article. Occasionally a retraction can be used to correct errors in submission or publication.

Standards for dealing with retractions have been developed by a number of library and scholarly bodies, and this practice has been adopted for article retraction by **Insurance Trends**: in the electronic version of the retraction note, a link is made to the original article. In the electronic version of the original article, a link is made to the retraction note where it is clearly stated that the article has been retracted. The original article is retained unchanged; save for a watermark on the PDF indicating on each page that it is “retracted.”

Open Access Policy

Insurance Trends is an Open Access Journal. All articles can be downloaded free of charge from the website of Dunav Insurance Company (www.dunav.com) and distributed for educational purposes.

Self-archiving Policy

The journal **Insurance Trends** allows authors to deposit accepted, reviewed version of a manuscript, as well as the final, published version in the PDF in an institutional repository and non-commercial subject-based repositories, such as PubMed Central, Europe PMC or arXiv (instead of these or together with them, state other relevant databases depending on the scientific area) or to publish it on Author's personal website (including social networking sites, such as ResearchGate, Academia.edu, etc.) and/or departmental website, at any time after publication. Publisher copyright and source must be acknowledged and a link must be made to the article's DOI.

Copyright

Once the manuscript is accepted for publication, authors shall transfer the copyright to the Publisher. If the submitted manuscript is not accepted for publication by the journal, all rights shall be retained by the author(s).

Authors grant to the Publisher the following rights to the manuscript, including any supplemental material, and any parts, extracts or elements thereof:

- the right to reproduce and distribute the Manuscript in printed form, including print-on-demand;
- the right to produce prepublications, reprints, and special editions of the Manuscript;

- the right to translate the Manuscript into other languages;
- the right to reproduce the Manuscript using photomechanical or similar means including, but not limited to photocopy, and the right to distribute these reproductions;
- the right to reproduce and distribute the Manuscript electronically or optically on any and all data carriers or storage media – especially in machine readable/digitalized form on data carriers such as hard drive, CD-Rom, DVD, Blu-ray Disc (BD), Mini-Disk, data tape – and the right to reproduce and distribute the Article via these data carriers;
- the right to store the Manuscript in databases, including online databases, and the right of transmission of the Manuscript in all technical systems and modes;
- the right to make the Manuscript available to the public or to closed user groups on individual demand, for use on monitors or other readers (including e-books), and in printable form for the user, either via the internet, other online services, or via internal or external networks.

UPUTSTVO ZA AUTORE ČLANAKA U ČASOPISU TOKOVI OSIGURANJA

Slanje rukopisa

Prilikom podnošenja rukopisa, autori garantuju da rukopis predstavlja njihov originalan doprinos, da nije već objavljen, da se ne razmatra za objavljivanje kod drugog izdavača ili u okviru neke druge publikacije, da su objavljivanje odobrili svi koautori ukoliko ih ima, kao i, prećutno ili eksplicitno, nadležna tela u ustanovi gde je izvršeno istraživanje.

Autori snose svu odgovornost za sadržaj podnesenih rukopisa.

Autori koji žele da uključe u rad slike ili delove teksta koji su već negde objavljeni dužni su da za to pribave saglasnost nosilaca autorskih prava i da prilikom podnošenja rada dostave dokaze da je takva saglasnost data. Materijal za koji takvi dokazi nisu dostavljeni smatraće se originalnim delom autora.

Autori garantuju da su kao autori navedena samo ona lica koja su znatno doprinela sadržaju rukopisa, odnosno da su sva lica što su znatno doprinela sadržaju rukopisa navedena kao autori.

Nakon prijema, rukopisi prolaze kroz preliminarnu proveru u redakciji kako bi se utvrdilo da li ispunjavaju osnovne kriterijume i standarde. Pored toga, proverava se da li su rad ili njegovi delovi plagirani.

Autori će o prijemu rukopisa biti obavešteni elektronskom poštom. Samo oni rukopisi koji su u skladu s datim uputstvima biće poslani na recenziju. U suprotnom, rukopis će, s primedbama i komentarima, biti vraćen autorima.

Uputstvo za pripremu rukopisa

Autori su dužni da se pridržavaju uputstva za pripremu radova. Rukopisi u kojima ova uputstva nisu poštovana biće odbijeni bez recenzije.

Rukopise na srpskom ili engleskom jeziku treba slati u elektronskom obliku, napisane latiničnim pismom, u vordu (u formatu .doc ili .docx). U tekstu na srpskom jeziku, reči iz latinskog i stranih jezika treba da budu napisane kurzivom, tj. italikom.

Format strane treba da bude A4, a tekst napisan tipom slova *arial* *mini times new roman* veličinom slova 12, s proredom 1,5. Ukupna dužina teksta ne bi trebalo da bude veća od 45.000 slovnih znakova, računajući i razmake.

Rukopis treba da sadrži: naslov, ime autora, naziv i adresu institucije u kojoj autor radi, apstrakt, ključne reči, tekst članka, zahvalnicu (optativno), referencije, spisak tabela, spisak ilustracija. Pozicije slika i tabela treba obeležiti u tekstu (slike i tabele ne treba inkorporirati u datoteku koja sadrži rukopis; one se dostavljaju kao posebne datoteke u odgovarajućim formatima).

Naslov članka se piše na sredini, velikim slovima (verzalom), treba da bude jasan sam po sebi i ne preterano dugačak.

Naslovi unutar članka moraju imati sledeći format:

- 1) Prvi nivo naslova – na sredini; numeracija rimskim brojevima (npr. I, II, III itd.); prvo slovo veliko, a ostala mala, boldovano (masna slova).
- 2) Drugi nivo naslova – na sredini; numeracija arapskim brojevima sa tačkom (npr. 1., 2., 3. itd.); prvo slovo veliko, a ostala mala, boldovano.
- 3) Treći nivo naslova – na sredini; numeracija arapskim brojevima (npr. 1.1., 1.2., 1.3., itd.); prvo slovo veliko, a ostala mala, boldovano.
- 4) Četvrti nivo naslova – na sredini; itlik; numeracija arapskim brojevima (npr. 1.1.1, 1.1.2., itd.); prvo slovo veliko, a ostala mala, boldovano.

Primer:

I Podela osiguranja
1. Osiguranje imovine i osiguranje lica
1.1. Razlike između osiguranja imovine i osiguranja lica
1.1.1. Princip obeštećenja

Puno ime autora i srednje slovo njegovog imena treba navesti iznad naslova rada kurzivom, tj. italikom.

Afilijacija autora navodi se ispod njegovog imena, takođe kurzivom, tj. italikom. I-mejl adresu autora treba napisati u prvoj fusnoti.

Apstrakt treba napisati ispod naslova. Apstrakt ne bi trebalo da bude duži od 150 reči i treba da sadrži kratak pregled sadržaja i zaključke rada, tako da se može koristiti prilikom indeksiranja u referentnim periodičnim publikacijama i bazama podataka.

Ključne reči navode se u posebnom redu iza apstrakta, kurzivom, tj. italikom. Ključne reči moraju biti relevantne za temu i sadržaj rada. Rad ne treba da sadrži više od deset ključnih reči na srpskom ili engleskom jeziku.

Slike, crteži i druge ilustracije treba da budu dobrog kvaliteta, te **molimo da ne** dostavljate:

- ilustracije optimizovane za korišćenje na ekranu (npr. GIF, BMP, Pict, WPG) pošto obično imaju nisku rezoluciju i mali raspon boja;
- ilustracije koje imaju rezolucije manju od **300 dpi** (tačaka po inču);
- ilustracije nesrazmerno velikih dimenzija u odnosu na format rukopisa.

Zahvalnica treba da se nalazi u posebnom odeljku na kraju članka, ispred spiska referencija.

Referencije (literatura korišćena prilikom pisanja rada) navode se na jeziku na kom su objavljene.

Pravila citiranja literature u fusnotama

1. Knjige

a) Knjige se citiraju na sledeći način:

Ime i prezime autora, naslov knjige kurzivom, tj. italikom, redni broj izdanja, mesto i godina izdanja, broj strane.

Primer:

Nebojša Žarković, *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013, str. 100.

b) Kad se citira knjiga više autora, njihova imena i prezimena razdvajaju se zarezom.

Primer:

Marjan Ćurković, Vladimir Miletić, *Pravo osiguranja Europske ekonomske zajednice*, Croatia osiguranje d. d., Zagreb, 1993.

c) Knjiga koju je neko lice priredilo kao urednik citira se tako što se nakon njegovog imena i prezimena u zagradi navodi urednik, tj. reč urednik na jeziku na kom je knjiga objavljena.

Primer:

Mirko Vasiljević (urednik), *Akcionarska društva, berze i akcije*, Beograd, 2006, 30.

d) Kada se citira jedna knjiga određenog autora, pri ponovljenom citiranju navodi se prvo slovo imena s tačkom i prezime, nakon čega se dodaje broj strane.

Primer:

N. Žarković, str. 125.

e) Kada se citira više knjiga istog autora, pri ponovljenom citiranju navodi se prvo slovo imena s tačkom i prezime, u zagradi godina izdanja knjige i broj strane.

Primer:

N. Žarković (2013), str. 25.

2. Članci

Članci se citiraju na sledeći način

a) Ime i prezime autora, naziv članka pod navodnicima, naziv časopisa kurzivom, broj i godina izdanja, broj strane.

Primer:

Jasna Pak, „Pravna zaštita korisnika usluga osiguranja“, *Privreda i pravo u tranziciji*, Palić, 2004, str. 35.

b) Kada se citira članak više autora, njihova imena i prezimena odvajaju se zarezom.

Primer:

Jelena Kočović, Marija Jovović, „Uticaj liberalizacije i privatizacije na razvoj tržišta osiguranja u Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2016, str. 5

c) Članak objavljen u okviru zbornika radova ili knjige koju je neko drugo lice priredilo kao urednik citira se na sledeći način: ime i prezime autora, naziv članka pod navodnicima, naziv knjige ili zbornika radova kurzivom, u zagradi oznaka *urednik* ili *redaktor*, ime i prezime urednika, redni broj izdanja, mesto i godina izdanja, broj strane.

Primer:

Vladimir Kovčić, „Stečaj akcionarskog društva za osiguranje“, *Pravo osiguranja u tranziciji* (urednici Predrag Šulejić i Jovan Slavnić), Palić, 2003, str. 56.

d) Kada se citira jedan članak određenog autora, prilikom ponovljenog citiranja navodi se prvo slovo imena s tačkom i prezime, a potom broj strane.

Primer:

Jasna Pak, str. 57.

3. Propisi

a) Propisi se citiraju na sledeći način: pun naziv propisa, glasilo u kome je propis objavljen kurzivom, broj glasila i godina objavljivanja, skraćenica čl., st., tač., odnosno par. i broj odredbe.

Primer:

Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju, *Službeni glasnik RS*, br. 51/09, čl. 15

b) Ako će navedeni zakon ponovo biti citiran u članku, prilikom prvog citiranja posle naziva propisa navodi se skraćenica pod kojom će se on dalje pojavljivati.

Primer:

Zakon o osiguranju – ZO, *Službeni glasnik RS*, br. 55/04, čl. 38, st. 2.

c) Član, stav i tačka propisa označavaju se skraćenicama čl., st., tač., a paragraf skraćenicom par.

Primer:

čl. 35 st. 5 tač. 8 ili par. 8.

d) Prilikom ponovljenog citiranja određenog propisa navodi se njegov pun naziv ili skraćenica uvedena prilikom prvog citiranja, skraćenica čl., tač. ili par. i broj odredbe.

Primeri:

Zakon o osiguranju, čl. 15.

ZO, čl. 15.

e) Propisi na stranom jeziku citiraju se na sledeći način: pun naziv propisa preveden na srpski jezik, godina objavljivanja to jest usvajanja, pun naziv propisa na originalnom jeziku u zagradi, kurzivom, eventualno skraćenica pod kojom će se propis dalje pojavljivati, skraćenica čl., st., tač. ili par.

Primeri:

nemački Trgovački zakonik iz 1897. godine (*Handelsgesetzbuch*), par. 29.

britanski Kompanijski zakon iz 2006. godine (*Companies Act*; dalje u fusnotama: CA), čl. 53.

4. Izvori sa interneta

a) Izvori sa interneta citiraju se na sledeći način: ime i prezime i autora, odnosno organizacije koja je pripremila tekst, naslov teksta, eventualno mesto i godina objavljivanja, adresa internet stranice kurzivom, datum pristupa stranici i broj strane.

Primer:

Christos Gortsos, The Supervision of Financial Conglomerates under European Financial Law (Directive 2002/87/EC), 2010, <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/09/0936.pdf>, pristupljeno: 16. 7. 2016, str. 2

b) Prilikom ponovljenog citiranja izvora sa interneta navodi se prvo slovo imena autora s tačkom i prezime autora odnosno naziv organizacije koja je pripremila tekst, naslov teksta i broj strane.

Primer:

C. Gortsos, The Supervision of Financial Conglomerates under European Financial Law (Directive 2002/87/EC), str. 12.

Fusnote treba unositi na kraju svake strane, a na kraju članka navesti spisak korišćene literature.

Pravila za citiranje literature na kraju članka menjaju se utoliko što se navodi najpre prezime autora iza kojeg dolazi zapeta, pa prvo slovo imena s tačkom.

Primer:

Žarković, N., *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013, str. 100.

Redakcija časopisa zadržava pravo da članak prilagodi jedinstvenim standardima uređivanja i pravopisnim i gramatičkim pravilima srpskog odnosno engleskog jezika.

Molimo autore da rukopise šalju na i-mejl adresu redakcija@dunav.com ili na kompakt-disku, na adresu Redakcije časopisa:

Kompanija „Dunav osiguranje“ a. d. o., za Redakciju časopisa *Tokovi osiguranja*, Beograd, Makedonska 4

JOURNAL TOKOVI OSIGURANJA – AUTHOR GUIDELINES

Manuscript Submission

By submitting a manuscript, authors warrant that their contribution to the Journal is their original work, that it has not been published before, that it is not under consideration for publication elsewhere, and that its publication has been approved by all co-authors, if any, and tacitly or explicitly by the responsible authorities at the institution where the work was carried out.

Authors are exclusively responsible for the content of their submissions.

Authors wishing to include figures or text passages that have already been published elsewhere are required to obtain permission from the copyright holder(s) and, when submitting their papers, they should include evidence that such permission has been granted. Any material received without such evidence will be assumed to originate from the authors.

Authors must make sure that only contributors who have significantly contributed to the submission are listed as authors and, conversely, that all contributors who have significantly contributed to the submission are listed as authors.

After submission, manuscripts are pre-evaluated at the Editorial Office in order to check whether they meet the basic publishing requirements and quality standards. They are also screened for plagiarism.

Authors will be notified by email upon receiving their submission. Only those contributions which conform to the following guidelines can be accepted for peer-review. Otherwise, the manuscripts shall be returned to the authors with observations and comments.

Manuscript Preparation

Authors must strictly follow the guide for authors or their manuscripts will be rejected without review.

The manuscripts written in the Serbian or English language should be submitted in electronic form, using Roman letters, in MS Word standard document

Author Guidelines

file (.doc or .docx format). In the text written in the Serbian language, the words borrowed from Latin and other foreign languages should be italicized.

The text should be typed in *arial* or *times new roman* font, onto A4 paper size, font size set at 12 points, using 1.5 line spacing. The text should not exceed a total of 45.000 characters, including spaces.

The manuscript should contain: title, name of author, name and address of the institution from which the work originates, abstract, keywords, the text of the manuscript, acknowledgments (optional), references, a list of tables and a list of illustrations. Mark the position of figures and tables in the text (please, do not include tables and figures in the manuscript; they should be submitted as separate files in appropriate formats).

Title of the article should be centered, typed in capital letters (versals), clear and not too long.

Headings should be in the following format:

- 1) First-level heading – centred; numbering in Roman numerals (e.g. I, II, III etc.); only the first letter capitalized, in bold (boldface).
- 2) Second-level heading – centred; numbering in Arabic numerals with full stop (e.g. 1., 2., 3. etc.); only the first letter capitalized, in bold.
- 3) Third-level heading – centred; numbering in Arabic numerals (e.g. 1.1., 1.2., 1.3., etc.); only the first letter capitalized, in bold.
- 4) Fourth-level heading – centred; in italics, Arabic numerals (e.g. 1.1.1, 1.1.2, etc.); only the first letter capitalized, in bold.

Example:

I Insurance classification
1. Insurance of property and persons
1.1. Differences between insurance of property and insurance of persons
1.1.1. Indemnity principle

First and last name(s) of the author(s) and middle initial(s) should be typed in italics, above the title of the paper.

The affiliation(s) of the author should be typed under his/her name, also in italics. The e-mail address of the author should be provided in the first footnote.

Abstract should be typed under the title. Abstract should not exceed the word limit of 150 and should contain a short review of the content and conclusions of the paper, so that it can be used when indexing the paper in referential periodicals and databases.

Keywords are listed in a separate line, at the end of the abstract, in italics. Keywords should be relevant to the topic and content of the paper. The paper should not contain more than ten keywords in the Serbian or English language.

Photos, drawings and other illustrations should be of good quality.

Please, do not:

- Supply files that are optimized for screen use (e.g., GIF, BMP, PICT, WPG); these typically have a low number of pixels and limited set of colours;
- Supply files that have resolution lower than **300 dpi** (dots per inch);
- Submit graphics that are disproportionately large for the content.

Acknowledgements should be included in a separate section, at the end of the article, before the list of references.

References (bibliography used in the preparation of the paper) are cited in the language in which they were published.

Footnote and bibliographic citations

1. Books

a) The books should be cited, as follows:

First and last name of author, book title in italics, edition number in ordinal form, place and year of publication, page number.

Example:

Nebojša Žarković, *Glossary of Insurance Terms*, Novi Sad, 2013, pp. 100

b) When a book has multiple authors, their first and last names are separated with a comma.

Example:

Marjan Ćurković, Vladimir Miletić, *Pravo osiguranja Europske ekonomske zajednice*, Croatia osiguranje d. d., Zagreb, 1993.

c) When citing an edited book, after the first and last name of an editor, the word "editor" is typed in parenthesis, in the language in which the book was published.

Example:

Mirko Vasiljević (urednik), *Akcionarska društva, berze i akcije*, Beograd, 2006, 30.

d) Repeated citations from the same author should include only the first initial and a full stop before the last name of the author and the number of the page.

Example:

N. Žarković, pp. 125

e) If two or more references to the same author are cited, the first initial and a full stop should be included before the last name of the author, and then the year of publication in brackets and the page number.

Example:

N. Žarković (2013), pp. 25

2. Articles

Articles are cited, as follows:

a) First and last name of author, title of article enclosed in quotation marks, name of the journal typed in italics, number and year of issue, page number.

Author Guidelines

Example:

Jasna Pak, „Pravna zaštita korisnika usluga osiguranja“, *Privreda i pravo u tranziciji*, Palić, 2004, str. 35.

b) When citing the article written by more than one author, their first and last names are separated with a comma.

Example:

Jelena Kočović, Marija Jovović, „Uticaj liberalizacije i privatizacije na razvoj tržišta osiguranja u Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2016, str. 5

c) The article published in edited conference proceedings or a book is cited as follows: first and last name of author, title of article enclosed in quotation marks, title of book or proceedings written in italics, word *editor* or *sub-editor*, first and last name of editor typed in parenthesis, edition number in ordinal form, place and year of publication, page number.

Example:

Vladimir Kovčić, „Stečaj akcionarskog društva za osiguranje“, *Pravo osiguranja u tranziciji* (urednici Predrag Šulejić i Jovan Slavnić), Palić, 2003, str. 56.

d) Repeated citations from the same author should include only the first initial followed by a full stop before the last name of the author and the number of the page.

Example:

Jasna Pak, pp. 57

3. Regulations

a) The regulations are cited as follows: full title of regulation, gazette in which the regulation was published typed in italics, gazette number and year of publishing, abbreviations art., par., item and/or par. and regulation number.

Example:

Law on Compulsory Traffic Insurance, *Official Gazette of the Republic of Serbia*, no.51/09, art.15

b) For every subsequent reference to the said Law, when citing the Law for the first time, please specify the abbreviation of such regulation after its full name, and this abbreviation should be used further in the text.

Example:

Insurance Law – IL, *Official Gazette of the Republic of Serbia*, no.55/04, art.38, par.2

c) Article, paragraph and item of a regulation are referred to as abbreviations art., par., item

Example:

art.35, par.5 item 8 or par.8

d) when repeating the reference to a specific regulation, please specify its full title or abbreviation introduced during the first citing, abbreviation art., item or par. and number of regulation.

Examples:

Insurance Law, art.15

IL, art.15

e) The regulations written in a language other than Serbian should be cited as follows: full title of regulation translated into the Serbian language, year of publishing and/or adoption, full title of regulation in original language, typed in italics, enclosed in brackets, optionally, the abbreviation under which the regulation will be referred to further in the text, abbreviation art., par., item or par.

Examples:

German Commercial Code 1897 (*Handelsgesetzbuch*), par. 29.

British Companies Act 2006 (*Companies Act*; referred in footnotes as: CA), art.53

4. Web sources

a) The Web sources should be cited as follows: first and last name of author and/or the organization from which the paper originates, paper title, optionally, place and year of publication, website in italics, the date when the website was accessed and page number.

Example:

Christos Gortsos, The Supervision of Financial Conglomerates under European Financial Law (Directive 2002/87/EC), 2010,
<http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/09/0936.pdf>, accessed on: 16/7/2016,
pp. 2

b) For repeated citations from the Web source, the first initial followed by a full stop before the last name of the author should be included, that is, the name of organization from which the paper originates, the paper title and page number.

Example:

C. Gortsos, The Supervision of Financial Conglomerates under European Financial Law (Directive 2002/87/EC), pp. 12.

Footnotes should be placed at the bottom of each page, and the list of used references should appear at the end of the article.

The rules for citing bibliography at the end of the article are slightly different in terms of placing the last name of the author first, followed by a comma, and then the first initial of the name followed by a full stop.

Example:

Žarković, N., *Glossary of Insurance Terms*, Novi Sad, 2013, pp. 100

Author Guidelines

The Editorial Board reserves the right to make any necessary changes in the papers concerning orthography, punctuation, and grammar of the Serbian and / or English language, according to the unique editing standards.

**Please, email the manuscripts to redakcija@dunav.com or send the copy of the manuscript on a compact disc to the address of the Editorial Board:
Dunav Insurance Company a.d.o., for the Editorial Board of the Journal
Tokovi osiguranja , Belgrade, Makedonska 4**

LISTA RECENZENATA

Babić dr Ilija, Fakultet za evropske pravno-političke studije u Novom Sadu
Čolović dr Vladimir, Institut za uporedno pravo u Beogradu
Čurković dr Marijan, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivanjko dr Šime, član Akademije pravnih znanosti Hrvatske, profesor emeritus na Pravnom fakultetu u Mariboru
Jovanović dr Slobodan, predsednik Udruženja za pravo osiguranja Srbije
Kilibarda dr Milorad, Saobraćajni fakultet Univerziteta u Beogradu
Kočović dr Jelena, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
Labudović Stanković dr Jasmina, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu
Nenadić dr Bosa, sudija Ustavnog suda Republike Srbije od 2007. do 2016. godine
Pak dr Jasna, Univerzitet „Singidunum“ u Beogradu
Petrović Tomić dr Nataša, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
Radenković dr Božidar, Fakultet organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu
Radović dr Zoran, naučni saradnik, Institut za uporedno pravo u Beogradu
Rakonjac Antić dr Tatjana, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
Slavnić dr Jovan, Ekonomski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, počasni predsednik Udruženja za pravo osiguranja Srbije
Žarković dr Nebojša, Univerzitet „Megatrend“ u Beogradu
Vidaković dr Milovan, član Naučnog društva Srbije

REFEREES

Babić Ilija, PhD, Faculty of European Legal and Political Studies in Novi Sad
Čolović Vladimir, PhD, Institute of Comparative Law, Belgrade
Čurković Marjan, PhD, Faculty of Law, University of Zagreb
Ivanjko Šime, PhD, member of Croatian Academy of Legal Sciences, Professor Emeritus at University of Maribor
Jovanović Slobodan, PhD, President of the Association for Insurance Law of Serbia
Kilibarda Milorad, PhD, Faculty of Transport and Traffic Engineering, University of Belgrade
Kočović Jelena, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade
Labudović Stanković Jasmina, PhD, Faculty of Law, University of Kragujevac
Nenadić Bosa, PhD, Judge of Constitutional Court of the Republic of Serbia from 2007 to 2016
Pak Jasna, PhD, Singidunum University, Belgrade
Petrović Tomić Nataša, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade
Radenković Božidar, PhD, Faculty of Organizational Sciences in Belgrade
Radović Zoran, PhD, Institute of Comparative Law, Belgrade
Rakonjac Antić Tatjana, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade
Slavnić Jovan, PhD, Faculty of Economics of the University of Novi Sad, Honorary President of the Insurance Law Association of Serbia
Žarković Nebojša, PhD, Megatrend University, Belgrade
Vidaković Milovan, PhD, Member of the Serbian Scientific Society

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

ТОКОВИ осигурања : časopis za teoriju i praksu osiguranja = Insurance trends : journal of Insurance theory and practice / glavni i odgovorni urednik Dragica Janković. – God. 16, br. 1 (okt. 2002)– . – Beograd : Kompanija „Dunav osiguranje“ : Institut za uporedno pravo, 2002– (Beograd : Službeni glasnik). – 24 cm

Tromesečno. – Tekst na srp. i engl. jeziku. – Je nastavak:
Осигурање у теорији и пракси = ISSN 0353-7242
ISSN 1451-3757 = Tokovi osiguranja
COBISS.SR-ID 112095244

**DUNAV
OSIGURANJE**